

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce

VOLNOČASOVÁ A SPOLKOVÁ ČINNOST PRAŽSKÝCH
ŽIDŮ OD KONCE 19. STOLETÍ DO ROKU 1939

Vedoucí práce: PhDr. Jan Samohýl, Th.D.
Autor práce: Bc. Kateřina Hronová
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím literatury a pramenů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

30. března 2013

Podpis studenta

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Janu Samohýlovi, Th.D., za cenné rady, připomínky, trpělivost a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Volný čas.....	8
2 Pojetí volného času v judaismu.....	11
2.1 Dobročinnost.....	12
2.2 Svátky a slavení.....	14
2.2.1 Poutní svátky.....	14
2.2.2 Vysoké svátky.....	15
2.2.3 Historické svátky.....	16
2.2.4 Šabat.....	16
2.3 Odpočinek.....	17
2.4 Zákaz práce.....	18
2.5 Duchovní život, modlitba.....	19
2.6 Přátelství, společnost.....	20
2.7 Vzdělávání.....	21
2.8 Sport.....	22
3 Židé v Praze.....	24
4 Volnočasová a spolková činnost.....	27
4.1 Sionisté a asimilanté.....	31
4.2 Spolky kulturní a vzdělávací.....	35
4.2.1 Spolek českých akademiků Židů - Akademický spolek Kapper.....	37
4.2.2 Českožidovské společenské sdružení v Praze.....	39
4.2.3 Bar Kochba.....	40
4.2.4 Spolek židovských akademiků Theodor Herzl.....	42
4.2.5 Barissia.....	43
4.2.6 Čtenářská beseda židovských akademiků.....	44
4.2.7 Další spolky.....	44
4.3 Činnost související s náboženstvím.....	46
4.4 Sociální činnost.....	48

4.4.1 Židovská ústředna pro sociální péči.....	49
4.4.2 Sociální ústav náboženských obcí židovských Velké Prahy.....	50
4.4.3 Chevra kadiša.....	51
4.4.4 B'nai B'rith.....	53
4.4.5 Mezinárodní ženská sionistická organizace (WIZO).....	54
4.4.6 Další spolky, organizace a projekty.....	55
4.5 Sport.....	57
4.5.1 Makabi.....	64
4.5.2 Hagibor.....	65
4.5.3 Hakoach.....	68
4.5.4 Židovská tělocvičná a sportovní obec ČSR.....	69
4.5.5 Židovský svaz fotbalový v Československé republice.....	69
4.5.6 Sbor židovských soudců fotbalových v ČSR.....	69
4.6 Sionistická mládežnická hnutí.....	70
4.6.1 Techelet Lavan.....	71
4.6.2 El Al.....	72
4.6.3 Makabi Hazair.....	72
4.6.4 Brit Trumpeldor.....	73
Závěr.....	74
Seznam použitých zdrojů.....	79
Seznam zkratek.....	84
Přílohy.....	85
I. Pozvánky a letáky	85
II. Záhloví a titulní stránky některých židovských periodik.....	87
III. Sionistická propaganda.....	90
IV. Obrazový materiál - Hagibor.....	91
V. Místa setkání.....	94
Abstrakt.....	96

Úvod

Pro tuto diplomovou práci jsme zvolili téma Volnočasová a spolková činnost pražských Židů od konce 19. století do roku 1939. Kultura a prožívání každodenního života Židů je specifická a odlišná od pojetí většinové společnosti, a proto se domníváme, že i jejich volný čas je jiný. Předpokládáme, že je v této oblasti ovlivňuje jejich víra a tradice a vlivem toho usilují o smysluplné využívání veškerého času, v čemž jim napomáhají mnohá pravidla a zásady, které s judaismem souvisí. V souvislosti s tím také usuzujeme, že specifická a rozdíly jsou nejvíce patrné u praktikujících Židů, tedy u těch, kteří se považují za Židy spíše z hlediska vyznání než národnosti. Přesto je už samotná tradice a vědomí židovské národnosti vedou k odlišnému prožívání a konání, než je tomu u většinové společnosti.

Začátek období, které jsme zvolili, je konec 19. století, kdy v Českých zemích doznávalo židovské osvícenství. Zvláště spolkové aktivity se soustřeďovaly ve velkých městech, nejvíce v Praze a pak také v Brně a Moravské Ostravě. V Praze bylo tedy zastoupení největší a tím i specifické. Proto jsme zúžili naše zkoumání pouze na toto město.

V této práci se budeme zabývat tím, jak Židé trávili volný čas včetně, jaké instituce a spolky se podílely na organizaci volnočasových aktivit, kterým se Židé věnovali, jaký vliv zde mělo náboženství a jaká jsou specifika židovského pojetí a naplňování volného času. Výzkumnou otázkou si tedy stanovujeme takto: „Jakým způsobem a jakými organizovanými činnostmi trávili volný čas pražští Židé v období od konce 19. století do roku 1939, čím je jejich trávení volného času specifické a z čeho vychází?“ Jejimi dílčími okruhy ke zkoumání jsou pak židovské pojetí volného času, možnosti a nabídka volnočasových aktivit v židovských organizacích a vliv judaismu na volnočasové aktivity Židů..

Pro zjištění náboženských aspektů volného času budeme zkoumat především Tóru a Talmud. Jednotlivé zájmy pražských Židů v průběhu dvacátého století můžeme sledovat především na aktivitách, které organizovaly jednotlivé spolky a organizace.

Výsledky zkoumání však budou pouze kategorizovány, neboť není možné postihnout veškeré aktivity.

Na začátku práce vysvětlíme pojem volný čas a jeho pojetí autorů Jiřiny Pávkové, Bedřicha Hájka a Břetislava Hofbauera v publikaci *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, ze kterého budeme vycházet. Poté se budeme zabývat náboženským pojetím volného času v judaismu. Výchozí literaturou bude kniha *Talmud pro každého* od Abrahama Cohena a samotná Tóra. Citovat budeme z ekumenického překladu. Následovat bude krátké shrnutí toho, kdo jsou pražští Židé, nastíníme společensko-politický kontext námi zvoleného období a poté popíšeme aktivity, kterým se Židé v Praze věnovali. Zde se opřeme o dílo Kateřiny Čapkové *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách 1918–1938* a o publikaci *Židovské spolky v Českých zemích v letech 1918–1948* od autorů Jiřího Křesťana, Alexandry Blodigové a Jaroslava Bubeníka. V části věnované sportu budeme vycházet z diplomové práce Jaroslava Holana *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích* a z kapitoly Sports v publikaci *The Jews of Czechoslovakia*, jejímž autorem je Joseph C. Pick. Důležitým zdrojem pro nás budou také židovská periodika vycházející v první polovině 20. století, z nichž většina je dostupná v Židovském muzeu v Praze (dále jen ŽMP). Na závěr shrneme naše poznatky o volnočasových a spolkových aktivitách Židů a jejich specifických rysech. V přílohách uvádíme obrazový materiál související s činnostmi spolků – fotografie, pozvánky, programy společenských akcí,...

1 Volný čas

Na začátku této práce považujeme za vhodné vymezit pojem volný čas. V historii bylo toto sousloví chápáno různě. Nejvíce se s problematikou volného času setkáme v souvislosti s industrializací, která změnila a obvykle zvýšila mnohé nároky na jedince. Kaplánek píše, že „díky tomu se velmi vyostřily sociální problémy (dlouhá pracovní doba, dětská práce), a tak se stalo právo na dovolenou a volný čas jedním ze zásadních požadavků sociálního hnutí.“¹ Jeho základní vymezení tedy bylo vůči práci. V dalších definicích však můžeme nalézt také důraz na zábavu a povyražení, odpočinek či třeba zahálku. Samotný pojem volný čas vznikl v 16. století v období náboženské reformace, ale fenomén samotný existuje odpradáвна, tedy i v životě Židů. Postoje k volnému času jsou různé. Pro někoho je to prostor pro „skutečný život“, přičemž práce je jen nutným zlem. Naopak existují i lidé, pro které je volný čas něčím téměř nepatřičným. Ani jeden z těchto extrémů nevede k celkové spokojenosti. Pávková doporučuje hledat rovnováhu mezi povinnostmi a volným časem, protože obojí je pro život člověka důležité.²

Způsob trávení volného času je také ukazatelem úrovně životního stylu nejen jednotlivce, ale i celé společnosti. Podle Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) patří volný čas mezi 24 sociálních indikátorů určujících kvalitu života v jednotlivých zemích. Způsob jeho trávení poukazuje na hodnoty, které jsou vyznávány, a projevuje se v něm míra a kvalita využívání a ovlivňování životních podmínek.

Podle Kapláňka³ můžeme zkoumání volného času rozdělit na dva typy. Prvním z nich je uvažování o volném čase jako o časovém úseku lidského života, druhým je zkoumání kvality činnosti, které se jedinec věnuje v daném časovém úseku. V prvním pojetí jsou časové úseky vymezeny buď pozitivně (obsahují možnost naplnění podle vlastního uvážení), nebo negativně (vůči pracovní době).⁴ Druhým přístupem je uvažování nad kvalitou činnosti. Jeho autoři vycházeli ze společenských změn, které

1 KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*, s. 1.

2 Srov. PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B. et al. *Pedagogika volného času*, s. 29.

3 Srov. KAPLÁNEK, M. *Rekreace a volný čas z hlediska teologie*, s. 5.

4 Pozitivní vymezení volného času rozpracovali němečtí pedagogové volného času Giesecke a Opaschowski.

byly charakteristické tím, že se z centra zájmu jedince již často vytrácela práce a nahrazovaly ji zábava, zážitek, potěšení a touha po svobodě.⁵

V této práci budeme sledovat především způsob trávení volného času a konkrétní náplň a při používání pojmu volný čas budeme vycházet z pojetí J. Pávkové, B. Hájka a B. Hofbauera. Podle nich je „*volný čas možno chápat jako opak nutné práce a povinnosti, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.*“⁶ Do základní náplně volného času započítávají odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmovou činnost, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost. Nepatří sem sebeobsluha, školní vzdělávání, zaměstnání, povinnosti spojené s provozem rodiny a domácnosti ani činnosti zabezpečování biologické existence (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče, apod.).

K volnému času tedy patří ty chvíle, kdy se člověk může věnovat svým oblíbeným činnostem, které mu přinášejí uspokojení a uvolnění. Jde o čas, kdy v rámci svých možností dělá to, co skutečně chce. Volný čas je tedy opakem povinností. Hranice zde však nejsou ostré. Pro někoho například úzce souvisí záliba a zaměstnání, takže se některým částem zaměstnání věnuje ve svém volném čase a nepokládá je za povinnost. Také zabezpečování domácnosti nebo uspokojování základních biologických potřeb (spánek, jídlo, ...) mohou být někdy vnímány mimo oblast povinnosti. Na pomezí těchto dvou oblastí dále stojí činnosti vyplývající z mravního přesvědčení, jako je například vzdělávání se, rozvíjení schopností či plnění náboženských povinností. Zde vidíme, že volný čas a „příjemno“ nemusí být vždy úplným protikladem povinnosti.

Dodejme také, že volný čas není vždy jen příjemný, ale mohou s ním souviset i negativní pocity, ať už jsou způsobeny nedostatkem volného času, nespokojeností s vlastní náplní volného času, nudou a neschopností jej naplnit nebo nedostatkem prostředků. Můžeme také mluvit o dvou stupních aktivity. V prvním stupni se jedinec nechává bavit, v druhém se baví sám.

5 Přístup posuzování podle kvality činnosti rozpracovali anglicky a francouzsky píšící filozofové a sociologové Veblen, Kaplan, Riesman a Dumazédier

6 PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B. et al. *Pedagogika volného času*, s. 15.

Nejvíce času na zájmy a jejich rozvoj bývá obvykle v dětství a dospívání. Nejinak tomu bylo i v životě pražských Židů v první polovině 20. století a spolková činnost mladých bude jedním z hlavních témat této práce.

2 Pojetí volného času v judaismu

V pojmu židovství se prolínají především dvě roviny – jedná se o národ a příslušníky náboženství, přičemž se tyto dvě skupiny nemusí nutně překrývat. Židovství označujeme také slovem judaismus. Ve svém nejširším významu zahrnuje celou kulturní, sociální, právní a náboženskou tradici lidu Izraele. Zúžíme-li pohled na náboženské hledisko, jedná se o vyznání založené na víře v jednoho Boha, který stvořil svět, vládne mu a dal židovskému lidu zákon, podle něhož se má řídit. Tím zákonem je především Desatero přikázání a Tóra. Svými tradicemi a zvyky vyjadřují Židé své náboženské vyznání a svou příslušnost k tomuto národu. Znamená to více než jen pravidelné modlitby, oslavy svátků a dodržování jistých pravidel. Určitým způsobem se jedná o životní styl.

V současnosti vznikají někdy spory přímo mezi Židy, kdo z nich vlastně Židem je. Podle tradice totiž platí, že je to ten, „*kdo se narodil židovské matce nebo konvertoval podle halachy, židovského náboženského zákona.*“⁷ Mnozí však usilují o zachování židovské příslušnosti i přes otce. Z hlediska konverze musí ten, kdo se chce stát Židem, znát Písmo a pravidla platící pro Židy. Také je třeba, aby se naučil modlitby a dodržoval mnohé tradice. Muži se navíc musí nechat obřezat. Obřízka je znamení svazku mezi Bohem a Abrahámem a jeho potomky. Problematiku přesného určení nebudeme více zkoumat, neboť přímo nesouvisí s naším tématem. Pro vymezení zkoumané skupiny budeme pracovat s lidmi a materiály o lidech, kteří se k židovství sami hlásí, tzn. jsou nějak identifikováni s kulturou tohoto národa nebo s judaismem jako náboženstvím.

Židovství, stejně jako každá jiná kultura či náboženství, má své tradice a pravidla, kterými se řídí. Tóra, kterou následně vykládá Talmud, nařizuje, co má mít člověk na sobě, co má jíst, jak se zachovat v různých situacích a podobně. V době existence jeruzalémského chrámu platila pravidla, která byla shrnuta v 613 nařízeních (248 kladných a 365 záporných), kterým se hebrejsky říká micvot. V současnosti platí jen některá z nich. Mnohé z těchto náboženských příkazů jsou pro běžného člověka těžko

⁷ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?* s. 13.

pochopitelné, věřící v nich však vnímají skryté boží tajemství. Dodržování micvot Židé považují za ctnost i odměnu. Příkladem biblické výzvy k správnému využití času je například začátek třetí kapitoly knihy Kazatel, kde se praví: „*Všechno má určenou chvíli a veškeré dění pod nebem svůj čas: Je čas rození i čas umírání, čas sázet i čas trhat, ...*“ (Kaz 3,1–8).

V této kapitole se budeme zabývat některými aspekty života, které souvisí s volným časem, a nastíníme jejich pojetí v židovství. Konkrétně je to charitativní činnost, svátky a slavení, odpočinek, zákaz práce, modlitba, přátelství, vzdělávání a sport.⁸

2.1 Dobročinnost

Judaismus chápe dobročinnost jako laskavost, která je prokázána potřebnému. Základním pravidlem pro vztahy k druhým je nařízení, které nacházíme v knize Leviticus: „*Nebudeš se mstít synům svého lidu a nezanevřeš na ně, ale budeš milovat svého bližního jako sebe samého*“ (Lv 19, 18). Pomáhat druhým a být milosrdný je náboženskou povinností každého Žida a je to opakováno na mnoha místech v Tóře i Talmudu. Člověk se má řídit poznáním o tom, co je dobré a co od něj Hospodin žádá, má zachovávat právo, milovat milosrdenství a žít v pokoře.⁹ Zákon přikazuje sytit hladové, napájet žíznivé, oblékat nahé, navštěvovat nemocné, pohřbívat mrtvé a utěšovat pozůstalé, vykupovat zajatce, vychovávat sirotky, poskytovat přístřeší bezdomovcům a vybavovat chudé dívky věnem. Tato povinnost má být plněna v každém okamžiku života, tedy nejen v zaměstnání, cestou do synagogy nebo v kruhu nejbližší rodiny, nýbrž i ve chvílích, které má člověk pro to, aby si s nimi dělal, co chce, tedy ve volném čase.

Dále se doporučovalo, aby bylo chudým vždy otevřeno a přístupovalo se k nim stejně jako ke členům rodiny.¹⁰ Že je konání milosrdenství povinností, která platí opravdu pro všechny, připomíná jeden z talmudických zákonů: „*Dokonce i žebrák, který žije z dobročinnosti, musí sám konat dobročinnost*“ (Git. 7b). Milosrdenství chápe Talmud jako dobročinnost a prokazování milosrdných skutků. Připomíná také, že

8 Talmudické spisy v této kapitole citujeme z knihy COHEN, A. *Talmud pro každého*.

9 Srov. Sír 7, 10; Iz 58,7; Mi 6, 8

10 Srov. Avot I,5

pomoc se má vztahovat na Židy i ostatní. Skutek milosrdenství navíc přináší duchovní prospěch dárci. „Více než hospodář koná pro žebráka, koná žebrák pro hospodáře“ (LvR XXXIV,8). Dobročinnost je také prostředkem k odpykání hříchů, což je dárci zároveň odměnou. „Milosrdenství vytrhuje ze smrti a očišťuje od každého hříchu. Ti, kdo prokazují milosrdenství, budou nasyceni životem“ (Tób 12,9). Odměna může být materiální i duchovní, ale dobročinnost má význam i sama o sobě. Některé skutky, jako je třeba pohostinnost vůči pocestným nebo navštěvování nemocných, jsou dokonce považovány za ctnost.¹¹

Jedním z nejvýše ceněných aktů milosrdenství je péče o mrtvé. V nemoci a smrti nemá být člověk opuštěn a účast na pohřbu je náboženskou povinností. Dokazuje to také tvrzení talmudického traktátu Megila, zabývajícího se čtením Tóry, který vynesení zesnulého a pomoc nevěstě, aby se provdala, považuje za dva důvody, kvůli kterým je povoleno přerušit studium Tóry.¹² S tím souvisí činnost pohřebního bratrstva – Chevra kadiša.

Sousloví Chevra kadiša pochází z aramejštiny a znamená doslova svaté bratrstvo. Salomon Hugo Lieben připomíná z minulosti také označení „*pro dobrodiní*“ a „*svaté sdružení těch, již dělají dobré skutky*.“¹³ Ono dobro má být činěno živým i mrtvým. Poslání tohoto společenství vychází ze zákona zachování života, který je pro Židy stěžejní, a můžeme říci, že tak naplňují nejvyšší micvot.

Členové Chevra kadiša na sebe dobrovolně berou povinnost pohřbít mrtvého, aby tak uchránili pozůstalé od ještě většího duševního vyčerpání. Tito lidé se starají o duchovní potřeby nemocného či umírajícího a také pomáhají pozůstalým a těm, kdo se ocitli v nouzi (sirotci, chudí, rodiny bez živitele, ...). V praxi to znamená, že poskytují útěchu, podílí se na přípravě pohřbu či jakkoli jinak pomáhají pozůstalým a také vyvíjejí ve svém okolí sociální aktivity charitativního rázu. Být členem pohřebního bratrstva bylo vždy poctou, které se dostalo jen zcela bezúhonným členům židovské obce. S aktivitou Chevra kadiša se setkáváme také v souvislosti s mnoha historickými událostmi – epidemie, požáry, vypuzení Židů, ...

11 Srov. Šab. 127a

12 Srov. Meg. 3b

13 LIEBEN, S. H. Chevra kadiša v Praze. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*. 1939, č. 6, s. 55.

Kromě pohřebního bratrstva se za účelem pomoci potřebným Židé sdružují v mnohých jiných skupinách a spolcích. Zvláště aktivní v této oblasti bývají ženy.

2.2 Svátky a slavení

Každá kultura má své specifické slavnostní dny, kdy přestává pracovat. Židovské svátky jsou obvykle upomínkou historických událostí. V židovství nalzáme velké množství svátků, slavností i postů, které připomínají nejrůznější společenské události i přírodní děje a jsou zároveň jejich reflexí. Pěkný ukazuje, že dochází k symbolickému opakování stvoření světa, promítá se zde historie zrození izraelského národa nebo stvrzování víry v konečnou spásu a příchod Mesiáše.¹⁴ Dochází tedy ke zpřítomnění biblických událostí. Jedinečnost těchto událostí způsobila, že jim Židé dali větší význam než přírodnímu koloběhu. Svátky se dělí na dvě skupiny. První jsou ty, které jsou uvedeny v Tóře (Vysoké svátky a Poutní svátky). Druhé byly ustanoveny až později. K nim patří historické svátky purim a chanuka a také nové izraelsko-židovské národní svátky, které však souvisí s historií novodobého státu Izrael, tudíž se našeho tématu netýkají. Samostatným specifickým svátkem je šabat.

2.2.1 Poutní svátky

Poutní svátky připomínají významné události z dějin Izraele. V dřívějších dobách museli lidé v tyto svátky putovat do jeruzalémského chrámu. Prvním z nich je osmidenní jarní svátek pesach, nazývaný také „svátek překročení“ (připomíná vysvobození Izraele z egyptského otroctví) nebo „svátek nekvašených chlebů“ (připomíná, že Izraelité odešli tak rychle, že těsto nestačilo vykvasit). Před svátkem pesach se tedy koná velký úklid a symbolicky se pálí kus něčeho kvašeného.¹⁵ Slavení této historické události bylo Židům nařízeno již krátce po jejím uskutečnění: „*Budeš dbát na slavnost nekvašených chlebů. Sedm dní budeš jíst nekvašené chleby, jak jsem ti přikázal, ve stanovený čas v měsíci ábibu; neboť v měsíci ábibu jsi vyšel z Egypta*“ (Ex 34,18). Domácí hostina o pesachu je součástí bohoslužby a nazývá se „seder“, což vystihuje pořádek či přesný řád celého průběhu večera.

14 Srov. PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 175.

15 Srov. PUTÍK, A.; PAVLÁT, L. *Židovské tradice a zvyky*. In *Židé – dějiny a kultura*, s. 124.

Šavu'ot má zemědělský a duchovní význam. Je jednak svátkem děkování za úrodu a jednak oslavou dne, kdy Hospodin vyslovil mravní zákon (Desatero) na hoře Sinaj.¹⁶ Dalšími poutními svátky jsou sukot (svátek stanů), který připomíná putování Izraele na poušti po vyvedení z Egypta a přebývání ve stanech. Je totiž psáno: „*Sedm dní budete bydlet ve stáncích; všichni domorodci v Izraeli budou bydlet ve stáncích, aby všechna vaše pokolení věděla, že jsem přechovával Izraelce ve stáncích, když jsem je vyvedl z egyptské země. Já jsem Hospodin, váš Bůh*“ (Lv 23, 42 a 43). Kromě toho nacházíme biblické kořeny tohoto svátku v Ex 23,16 a Ex 34,22 jako svátek shromáždění nebo též jako závěrečný svátek související se zemědělským rokem. Ihned po svátku stanů následuje šemini aceret (svátek osmého dne shromáždění), slavený v Izraeli, a simchat Tora (radost z Tóry), slavený v diaspoře.

2.2.2 Vysoké svátky

K nejvýznamnějším svátkům patří Nový rok (hebrejsky „Roš ha-šana“), Den smíření (hebrejsky „Jom kipur“) a sedm dní mezi nimi. Tyto svátky jsou v prvním podzimním měsíci, který nese jméno tišri. Vychází z ustanovení v knize Leviticus: „*Mluv k Izraelcům: Prvního dne sedmého měsíce budete mít slavnost odpočínutí s pamětným vytrubováním a bohoslužebným shromážděním. Nebudete vykonávat žádnou všední práci, ale přinesete Hospodinu ohnivou obět*“ (Lv 23, 24-25). Pro Nový rok platí stejná pravidla jako pro šabat. Tento svátek je také nazýván Den troubení, Den vzpomínání nebo Den soudu.¹⁷ Tyto názvy vystihují další významy tohoto svátku. Troubení na beraní roh (tzv. šofar) má probudit z mravní ochablosti a také připomenout smlouvu mezi Bohem a Izraelem na hoře Sinaj. Vzpomínání spočívá v rozmyšlení o vlastních skutečích a jejich nápravě. Tento den také Bůh soudí celý svět, určuje, kdo bude zapsán do Knihy živých a kdo do Knihy mrtvých, komu patří bohatství a komu bída. Dny pokání mají svůj vrchol 10. den, tedy na Den smíření („Jom kipur“), kdy se nepracuje a je den postu. Celkové smíření je však podmíněno požádáním poškozených o odpuštění ještě před modlitbou.

¹⁶ Srov. Ex 20,2–17

¹⁷ Srov. PUTÍK, A.; PAVLÁT, L. Židovské tradice a zvyky. In *Židé – dějiny a kultura*, s. 122 a 123.

2.2.3 Historické svátky

Židé si také připomínají další události z dějin svého národa, při kterých byli zachráněni od hrozícího nebezpečí. Během svátku purim oslavují vysvobození z intrik zlého vezíra Hamana, které je popisováno v knize Ester. Tento den bývá spojen s karnevaly, hostinou a bujarými oslavami. Patří k němu také rozdávání dárků, alkohol a není zakázána práce. Svátku však předchází půst, který připomíná, že Ester požádala Židy o modlitbu a půst předtím, než jednala.

Osmidenní svátek chanuka, někdy označovaný také „svátek světel“, připomíná zázrak při opětovném vysvěcení druhého chrámu po povstání Makabejských. Na památku toho, že v chrámě hořel olej osm dní, rozsvěcí Židé tzv. chanukii, kde každá svíčka představuje jeden den. Rozžihání je doprovázeno děkováním Bohu a požehnáním. K chanukovým zvykům patří také hra trendl. Hraje se s káčou se čtyřmi ploškami a jako platidlo se obvykle používají ořechy. Podle toho, co padne, bere hráč vše, polovinu, nic nebo musí ještě vložit.

2.2.4 Šabat

Významným svátkem je pro Židy každá sobota – šabat. Je to den vyhrazený bohoslužbě a svěcení dne odpočinku. Šabat je dnem pro duši i pro tělo, začíná západem slunce předchozího dne a končí v sobotu po východu hvězd. V pátek odpoledne se přestává pracovat, aby byl čas na přípravu na šabat (provést koupel, obléct si sobotní šaty a jít do synagogy). O šabatu se Židé snaží mít účast na tom, co je v životě věčné. Konají tak na základě příkazu Desatera, podle kterého se mají obrátit k tajemství stvoření: *„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý“* (Ex 20,8-11).

V Bibli čteme: *„Sedmého dne dokončil Bůh své dílo“* (Gn 2,2). Sedmého dne byl stvořen odpočinek. Heschel mluví tom, že Hospodin tvořil sedm dní a právě sedmý den

byla stvořena menucha. V biblickém pojetí menucha značí blaženost. Nejde však jen o odpočinek od práce a námahy, nýbrž o něco, co je samo o sobě pozitivní a naplněné. Můžeme také mluvit o blaženosti, tichém poklidu a míru.¹⁸ Šabat má vést ke chvále Boha. Můžeme mluvit i o určité lásce k šabatu. Podle Heschela se v té chvíli v našem srdci probouzí to nejušlechtlejší. „Lidské“ spojuje domov s „božským“ a my se snažíme připodobnit Bohu.¹⁹

Během tohoto dne je čas určený pro modlitby v synagoze, pro setkání a utužování vztahů v rodině i s přáteli, například při trojím slavnostním stolování, čas pro odpočinek i pro četbu a výklad svatých textů.²⁰ Zde je opět vidět, že na základě našeho pojetí můžeme celý šabat zahrnout do volného času. Šabat je také provázen různými zvyky a potěšeními, jako je například hostina, slavnostní oblečení, osvětlení nebo dostatek spánku. Patří sem také zpěv šabatových písní či zvláštní šabatový chléb, podobný vánočce. Jak mají Židé přistupovat ke slavení šabatu, ukazuje také prorok Izajáš. Připomíná, čeho se vyvarovat, aby byl tento den co nejpřínosnější: *„Jestliže v den odpočinku upustíš od svých pochůzek, od prosazování svých zálib v můj svatý den, nazveš-li den odpočinku rozkošným, svatý den Hospodinův přeslavným, budeš-li jej slavít tak, že se vzdáš svých cest, že přestaneš hovět svým zálibám a nepovedeš plané řeči, tu nalezneš rozkoš v Hospodinu“* (Iz 58,13-14a).

Šabat slouží životu, jeho smyslem není zvýšit lidskou výkonnost. Šabat ale není ani dnem nevázané zábavy, nýbrž nápravou pokroucených životů a nemá vést k soužení, ale k potěšení duše i těla. Práce během všedního dne a odpočinek o šabatu k sobě patří a nelze je oddělovat. Navíc má tento den být inspirací pro ostatní dny.

Během šabatu je také zakázán půst, truchlení a projevy zármutku. Smuteční období je přerušeno, neboť je to den díků, a ne proseb. Den míru mezi lidmi i v nitru člověka.

2.3 Odpočinek

K volnému času také nutně patří odpočinek. Jak jej Židé vnímají a realizují, můžeme vidět především na svátcích, zvláště pak šabatu, který se přímo dnem

18 Srov. HESCHEL, A. J. *Šabat: Jeho význam pro současného člověka*, s. 23 a 24.

19 Srov. tamtéž, s. 17.

20 Srov. SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé*, s. 153 a 154.

odpočinku nazývá. Bůh posvětil sedmý den, a proto jej mají světit i lidé. Týden začíná nedělí a končí sobotním odpočinkem. Svěcení dne odpočinku je vytržením z jinak nepřetržité dřiny, prostorem pro odpočinek a duchovní občerstvení modlitbou a studiem Tóry. Odpočinek se navíc nevztahuje jen na svobodné lidi: „*Po šest dnů budeš konat svou práci, ale sedmého dne přestaneš, aby odpočinul tvůj býk i osel a aby si mohl oddechnout syn tvé otrokyně i host*“ (Ex 23,12).

Tyto dny jsou vždy velmi slavnostní a radostné i přesto, že jsou doprovázeny zákazem práce a dalšími pravidly. Tomu napomáhá také zvláštní liturgie, která klade důraz právě na radost a odtržení od všedních starostí či smutných vzpomínek.

Z biblického pohledu neslouží odpočinek k pouhé obnově síly pro práci. Dokonalý odpočinek je velkým uměním, vzniká z duše, radosti a odříkání.²¹ Důležitost zklidnění připomíná také prorok Izajáš: „*Neboť toto praví Panovník Hospodin, Svätý Izraele: V obrácení a ztišení bude vaše spása, v klidu a důvěře vaše vítězství*“ (Iz 30,15). Nedodržování dne odpočinku se navíc rovná pohrdání samotným Hospodinem.

2.4 Zákaz práce

Židovským specifíkem je zákaz práce v sobotu a při některých svátcích. Práce není jen úděl, podle Heschela je „*nadána božskou důstojností*“.²² Zákaz práce byl dán poté, co bylo nakázáno šest dní pracovat a dělat svou práci.²³ Adam byl totiž umístěn do zahrady Eden, „*aby ji obdělával a střežil*“ (Gn 2,15). Dokonce je třeba snažit se mít práci v oblibě a také neodmítat ekonomický a technický rozvoj a produkci, ale dokázat se od nich odpoutat, nebýt závislý. Výsada „*dobývat přírodu*“ je člověku o šabatu vlastně odebrána. Je tedy potřeba přerušit manuální práci a uvědomovat si, že ke stvoření a fungování světa není třeba lidské konání. Zdržení se od práce nemá směřovat k zahálce, ale k naplnění šabatu.

„Budete dbát na den odpočinku; má být pro vás svatý. Kdo jej znesvětil, musí zemřít. Každý, kdo by v něm dělal nějakou práci, bude vyobcován ze společenství svého lidu. Šest dní se bude pracovat, ale sedmého dne bude slavnost odpočinutí, Hospodinův svatý

21 Srov. HESCHEL, A. J. *Šabat: Jeho význam pro současného člověka*, s. 16.

22 HESCHEL, A. J. *Šabat: Jeho význam pro současného člověka*, s. 26.

23 Srov. Ex 20, 9–10

den odpočinku. Každý, kdo by dělal nějakou práci v den odpočinku, musí zemřít. Ať tedy Izraelité dbají na den odpočinku a dodržují jej po všechna svá pokolení jako věčnou smlouvu“ (Ex 31,14–16).

V obavě před znesvěcením ducha dne byly stanoveny požadavky, které ale zvládali naplňovat jen lidé na vysokém duchovním stupni. Tento fakt si však moudří Židé uvědomovali, a aby se dané požadavky nezvrhávaly v přehnané lpění na pravidlech, připomínali, že nejvyšším principem je zachování lidského života. Při jeho sebemenším ohrožení je tedy dovoleno přikázání nedodržet. Neplatí to však obráceně. Člověk nesmí být obětován kvůli dodržení micvot.

A v čem konkrétně zákaz práce spočívá? Podle halachy se jedná o 39 hlavních kategorií práce. Mezi ně patří například placená práce jako o všedních dnech, manipulace s ohněm, zacházení s penězi, vaření, pečení, šití a zašívání, psaní, hra na hudební nástroje či cestování. Zakázány jsou také skutky, které by narušovaly šabatovou atmosféru. Toto všechno však neplatí, je-li ohrožen lidský život, protože podle tradice je šabat určen pro člověka, a ne naopak. Heschel shrnuje, že podle dávných rabínů jsou zakázány ty činnosti, které jsou nutné ke zbudování a zařízení svatostánku v poušti, protože šabat sám je svatyně (v čase).²⁴ Trochu všeobecněji můžeme říci, že co je zakázáno, není určeno tím, jak je to náročné, nýbrž tím, zda to přímo zasahuje do běhu světa. Podle Spiegela je sedmý den také uznáním dokonalosti: „*Boží odpočinek má nejspíš symbolizovat dokonalost stvoření. Vše vykonal během šesti dní. Nebylo třeba nic dodělávat.*“²⁵

Jsou-li některé činnosti v určitý den zakázány, je třeba mnohé věci dopředu přichystat (např. pokrm). Z toho má pak člověk často předem netušené benefity. Šabat nespočívá v nevázané zábavě, nýbrž v možnosti napravovat život, neplýtvat časem, ale využívat jej. Zákazy tedy také uchránily vznešenost dne před vulgarizací.

2.5 Duchovní život, modlitba

Život každého Žida má vycházet ze vztahu s Hospodínem, který je uskutečňován skrze modlitbu. Modlitba je každodenní povinností, ať už je individuální nebo společná.

²⁴ Srov. HESCHEL, A. J. *Šabat: Jeho význam pro současného člověka*, s. 27.

²⁵ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé*, s. 148.

Je-li však modlitba povinností, můžeme o ní mluvit v souvislosti s volným časem? Určitě ano. Člověk si totiž může zvolit, čemu se bude ve volném čase věnovat, což znamená, že také volí, zda modlitbu považuje za svou povinnost a jestli se tedy bude modlit a kolik času tomu věnuje. Navíc v současné společnosti obvykle v pracovním procesu není prostor pro vykonávání náboženských povinností, a tak je na ně čas pouze v době mimo něj.

Modlitba spočívá v komunikaci s Bohem prostřednictvím proseb, žádostí, vyznání hříchů, díkůvzdání či meditace. Ve všední dny mají Židé tři základní modlitby – ranní, odpolední a večerní. Velký význam se přikládá také požehnání, například takovému, které souvisí s jídlem. Pro svátky jsou pro modlitby zvláštní předpisy.

Pro učence, kteří například sepisovali talmudické spisy, byla modlitba především prostředkem k prožívání společenství s Bohem a k rozvinutí toho nejčistšího a nejvznešenějšího v lidské povaze. *„K modlitbě bezmocných se skloní, jejich modlitbami nepohrdne. Pro budoucí pokolení je to psáno, aby lid, jenž bude stvořen, chválil Hospodina“* (Ž 102,18–19). Talmud také povzbuzuje k setrvání v naději, protože bázeň a vytrvalost jsou zárukou vyslyšení, připomíná, že je vhodné nemyslet v modlitbách jen na sebe, ale i na druhé: *„Každý, kdo může prosit o slitování pro svého bližního a nečiní tak, je nazýván hříšníkem“* (Ber. 12b). Nikdy se však nesmí zapomínat na uctivost a pokoru před Hospodinem. Kromě osobní modlitby existuje i kolektivní, která je obvykle provozována v synagoze. Někteří se dokonce domnívají, že *„modlitba člověka je Bohem vyslyšena jedině tehdy, je-li přednesena v synagoze“* (Ber. 6a). Obřadů v synagoze se Židé v největším počtu účastní při svátcích.

2.6 Přátelství, společnost

Tóra ukazuje, že je dobré žít ve společenství a společně sdílet své životy: *„Lépe dvěma než jednomu“* (Kaz 4,9). Proto je pro člověka dobré, aby usiloval o budování dobrých vztahů, setkával se s lidmi, kteří žijí v jeho blízkosti, a trávil s nimi svůj čas. Zvláště je důležité mít blízké přátele, se kterými je možné sdílet nejen povrchní zábavu, ale i hluboké prožitky. Je třeba, aby se přátelé společně a vzájemně vzdělávali i spolu jedli a pili.²⁶

²⁶ Srov. Sifrej Dt § 305;129b

Velký význam ve všech vztazích má také věrnost. „*Věrný přítel je pevná ochrana, kdo ho našel, našel poklad, (...) je k nezaplacení, ničím nelze vyvážit jeho cenu, (...) je elixír života, najdou ho jen ti, kdo mají bázeň před Hospodinem*“ (Sír 6,14–16a). Proto je vhodné vztahy udržovat, usilovat o jejich dlouhodobost a nezapomínat na staré přátele, protože žádný nový se jim nevyrovná a protože teprve dlouhodobým budováním vztahu vzniká skutečné a pevné přátelství. Tóra také připomíná, že se mohou vyskytnout překážky, které vztahy narušují. Povzbuzuje však k jejich překonání, připomíná význam smíření a odpuštění a nabádá k odvrácení se od nekalých praktik.²⁷

2.7 Vzdělávání

Další důležitou složkou židovského života je vzdělávání a studium Tóry. Studovat svatá Písma a přemýšlet o nich je výsadou i povinností každého Žida a všechno rabínské učení vždy vychází právě z toho. Tóra je zákon, který předložil Bůh skrze Mojžíše Izraelcům. V širším slova smyslu sem řadíme ještě knihy Proroků a Spisy. Židé věří, že celá Tóra je inspirovaná Bohem. „*Mojžíš svolal celý Izrael a řekl jim: Slyš, Izraeli, nařízení a práva, která vám dnes vyhlašuji. Učte se jim a bedlivě je dodržujte*“ (Dt 5, 1). Téma povinnosti studia Tóry pak zdůrazňují mnozí učenci. Studium má být dokonce nadřazeno ostatnímu konání, což vychází z předpokladu, že nejprve je třeba zákon poznat, aby jej bylo možné plnit. V Talmudu nacházíme rady, jak se vzdělávat: „*Tóru studuj pravidelně*“ (Avot I, 15). Dále je psáno: „*Knihy tohoto zákona, ať se nevzdálí od tvých úst. Rozjímej nad ním ve dne v noci*“ (Joz 1,8).

Všeobecně mají Židé velkou úctu k vědění a studiu. Ve středověku se chlapci již ve věku čtyř až pěti let začínali od otce učit číst. Od šesti nebo sedmi let pak chodili do náboženské školy zvané cheder, kterou vedl soukromý učitel. Chudé děti mohly místo toho navštěvovat židovskou obecní školu. Nadané děti mohly pokračovat v ješivě, neboli talmudickém učilišti. To bylo obvykle vedeno rabínem. Tito studenti pak často cestovali mezi různými školami po celé Evropě. Vzdělávání Židů na našem území bylo na konci 18. století ovlivněno josefinskými reformami. Židé totiž museli zakládat tzv. normální židovské školy se světskými předměty (matematika, zeměpis, etika, němčina). Působením běžných škol se u nás také rychle šířily myšlenky židovského osvícenství –

²⁷ Srov. Sír 22,22

haskaly.²⁸ V současnosti mají židovské školy obdobný charakter jako školy ostatní s tím rozdílem, že je jejich kurikulum rozšířeno o výuku judaismu.

Jak již bylo řečeno, základem studia je Tóra a její výklady, ale Židé se zároveň často věnují i vzdělávání v mnoha dalších oblastech. Význam vzdělání je pro Židy umocněn také tím, že si uvědomují užitek, který jim přináší. Naopak „*ten, kdo nepřidává (ke svým znalostem), ubírá a ten, kdo se neučí (Tóru), zaslouží smrt*“ (Avot I, 13). Židé také věří, že kdo si osvojil slova Tóry, ten si zajistil život v budoucím světě. Mimoto má studium Tóry napomáhat i v ochraně před vším zlem.²⁹

Nejprve se má člověk učit sám, ale je správné učit i druhé. Povolání učitele bylo důležité a vážené. Zodpovědnost za vzdělání a rozvíjení znalostí nemají pouze pedagogové a duchovní, ale především samotní rodiče. „*A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat nebo vstávat*“ (Dt 6,4–7).

2.8 Sport

Talmud připomíná, že lidské tělo je Boží dílo, bylo stvořeno k Božímu obrazu a má se o něj pečovat. Zdůrazňuje hlavně zásady hygienického rázu, především omývání. Péče o tělo však jistě souvisí také s pohybem. V biblických dobách v životě Židů nehrál sport tak významnou roli jako například v Řecku nebo Římě. Přesto byl kladen důraz na fyzickou sílu, zdatnost a dobrý trénink mladých. To vše především za účelem ochrany státu. Proto je otcům připomínáno, aby při výchově synů dbali na jejich zdraví a zdatnost. „*Lepší je zdravý a zdatný chudák než boháč trápený neduhy těla. Zdraví a svěžest je lepší než všechno zlato a statné tělo lepší než nezměrný blahobyť. Není lepšího bohatství nad zdraví těla, ani potěšení nad radost srdce*“ (Sír 30,14-16).

Ve druhém století po Kristu byl dokonce sport ve smyslu soutěžení neslučitelný se židovstvím. Toto pojetí ale nezahrnovalo potřebu fyzických cvičení a ani vojenský výcvik, které byly u Židů běžné. Tento odpor, který pokračoval i v dalších stoletích, souvisel s vlivem řecké a římské kultury, která při sportu uctívala nejrůznější božstva

28 Srov. ŠEDINOVÁ, J. Židé v Čechách a na Moravě. In *Židé – dějiny a kultura*, s. 48.

29 Srov. Kid. 30b

a modly, což Židé samozřejmě odmítali. Výrazně se to projevilo např. při olympijských hrách.

Přestože byly například gladiátorské hry rabíny odsuzovány, mnozí Židé se jich účastnili, někteří i aktivně jako gladiátoři.³⁰ Fyzická síla a dobře trénovaní jedinci byli jistotou státu a ochranou národa. K součásti boje však patřilo i spoléhání na Hospodina, které bylo neméně důležité. *„Kůň je strojen pro den boje, ale vítězství je u Hospodina“* (Př 21,31). V mnoha příbězích v Tóře můžeme vidět, že nezáleželo na bojeschopnosti či množství Izraelitů, ale že o výsledku rozhodl Hospodin. Je to totiž on, kdo *„dává zemdlenému sílu a dostatek odvahy bezmocnému. Mladíci jsou zemdlení a unavení, jinoši se potácejí, klopýtají. Ale ti, kdo skládají naději v Hospodina, nabývají nové síly; vznášejí se jak orlové, běží bez únavy, jdou bez umdlení“* (Iz 40, 29–31).

³⁰ Srov. HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 13.

3 Židé v Praze

Počátek historie pražské židovské obce není přesně znám, první věrohodná zmínka pochází z 10. století. Své první obchodní osady založili Židé pravděpodobně v oblasti pod Pražským hradem (dnešní Malá Strana). Pro Prahu byli přínosem především prostřednictvím zahraničního obchodu. Ve 12. století se začali usazovat na druhém břehu Vltavy (dnešní Josefov). Rozrostli se ve vlastní město s vlastní samosprávou i soudnictvím. Podle počtu obyvatel se jednalo o jedno z největších židovských center v Evropě. Od křesťanského města byli odděleni zdí. Toto město bylo kulturně i hospodářsky bohaté a až do poloviny 17. století zastupovalo před panovníkem a zemskými úřady všechny Židy na českém území.

K velkému rozmachu došlo na přelomu 16. a 17. století, především za vlády Rudolfa II. Židovské Město bylo hospodářsky silné, lidnaté, bylo významným centrem vzdělanosti, pracovaly tu hebrejské tiskárny a vznikla také moderní forma Chevra kadiša.

Významné změny nastaly v době osvícenství, za vlády Josefa II. Ten dal Židům mnohá práva (zrušil označování Židů, umožnil jim univerzitní vzdělání,...), zároveň však za účelem jejich začlenění do služeb státu omezil jejich samosprávu. Mnohé vedla tato situace k rozhodnutí pro asimilaci. Na základě tzv. prosincové ústavy získali roku 1867 Židé v Čechách plná občanská práva.

Od konce 19. století se velká část židovské populace v Čechách soustřeďovala ve velkých městech. Přibývalo tedy i Židů v Praze. Ti však netvořili jednotné společenství. Lišili se přístupem k náboženskému životu (ortodoxní proti emancipovaným – tzv. neologům), v názorech na asimilaci k českému nebo německému národu, v otázce přijetí židovské národnosti, politickým zaměřením aj.

Pro České země bylo typické tzv. západní židovství. Většina Židů patřila ke střední či vyšší střední vrstvě a měla poměrně vlažný vztah k náboženství. Na počátku 20. století se Praze vyhnula vlna stěhování východních Židů z Haliče a Ruska (dělnická vrstva, více zbožní). Na rozdíl od jiných západních evropských měst zůstala tedy sociální i náboženská struktura židovského obyvatelstva v Čechách nezměněna. Přístup

k náboženství se příliš nezměnil ani po první světové válce, kdy přicházeli Židé z Podkarpatské Rusi.

Pražští Židé patřili k nejvíce sekularizovaným v Evropě. Čapková upozorňuje na různé situace a svědectví, v nichž byl patrný vlažný, nevšímavý, formální nebo povrchní vztah k náboženství. Připomíná například díla Franze Kafky a Maxe Broda, ve kterých tyto autoři poukazují na to, že jim v rodině nebyla víra zprostředkovávána a že mají se synagogou spojeny spíše negativní zážitky.³¹ Poukazuje také na to, že většina Židů chodila do synagogy jen na Vysoké svátky. „*Před první světovou válkou se jim říkalo „čtyřdenní“, protože do synagogy přišli i na oslavu narozenin císaře Františka Josefa.*“³² Často byla jediným náboženským projevem rodiny sederová večeře.

Navíc tradice ortodoxie upadala již od poloviny 19. století a ani reformní hnutí nebylo příliš úspěšné. Tradice zůstala alespoň na venkově. Ve městech odpovídal vývoj situace trendu většinové společnosti, kdy bylo celkově upouštěno od náboženství (i křesťanského).³³

Přestože se mnozí Židé z velké části v pražském prostředí asimilovali, žili zde jako menšina, ať už národnostní nebo náboženská. Mnozí se snažili udržet si vlastní kulturu a zároveň se uplatnit a uživit mezi příslušníky většinové společnosti. Potýkali se tedy s běžnými problémy s tím souvisejícími.

Obvyklým aspektem života minority je tendence ke sdružování se. Důvodů je několik. Sdružování probíhá za účelem sdílení zkušeností a zážitků, vzájemné pomoci v případě potřeby a vede také k naplňování poslání skupiny. V případě Židů je tímto posláním především náboženství, vzdělávání a udržení tradice. Při tlaku zvenčí mívá menšina větší tendenci se semknout, zatímco v klidném, přátelském prostředí a míru je asimilace poměrně jednoduchá. Období od konce 19. století do 20. let 20. století patřilo k těm klidnějším, a tak se Židé zapojovali jak do skupin většinové společnosti, tak do skupin vlastních. Toto sdružování probíhalo jak ve volném čase, tak i na poli pracovním. V následující kapitole popíšeme, jakým činnostem se různé typy spolků a organizací věnovaly. Zároveň upozorníme na ty z nich, které působí i v současnosti.

31 Srov. ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* s. 19.

32 Tamtéž.

33 Srov. MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí koruny české*, s. 78 a 83.

Pro členy menšiny bývá také typické hledání identity – její členové řeší otázku, nakolik se přizpůsobit a nakolik si uchovat vlastní identitu. Pro Židy byla a je tato otázka obzvláště důležitá. Velmi často se potýkají se svou vlastní problematickou identitou, což je dáno tím, že byli vyhnáni a mnozí se do Izraele již nevrátili. Řeší, zda popřít své židovství, nebo se k němu vrátit.

Obvyklým problémem všech menšin je nepřijetí ze strany většinové společnosti. Někdy jde jen o strach z neznámého, ale někdy také o přímý odpor z nějakých dalších důvodů. Odpor k Židům měl svůj vývoj. Laqueur vysvětluje, že ve druhé polovině 19. století se objevuje nový druh antijudaismu, který je založen na odmítání rasy. Vychází především z růstu národních států a nacionalistických ideologií, a také ze sociálního napětí, které provázelo rozpad feudální společnosti.³⁴ Na Židy se často svalovala odpovědnost za tyto sociální problémy. I tento aspekt ovlivňoval volný čas pražských Židů.

³⁴ Srov. LAQUEUR, W. *Mění se tvář antisemitismu*, s. 9 a 10.

4 Volnočasová a spolková činnost

Období první poloviny dvacátého století je charakteristické velkým rozvojem židovské kultury a spolkového života. V úvodu této kapitoly se budeme zabývat společensko-politickým kontextem tohoto období, poté dvěma směry, které nejvíce ovlivňovaly pražské Židy a jejich vztah k židovství, a následně v dalších podkapitolách popíšeme jednotlivé spolky a jejich aktivity související s volným časem.

V tomto období se ve velkém rozvíjela spolková činnost nejrůznějšího zaměření. Mnoho Židů se přirozeně začlenilo do české společnosti, a tak ani neměli potřebu se sdružovat v čistě židovských spolcích. Na druhou stranu zde ale bylo také hodně Židů, kteří začali vědomě usilovat o znovunalezení vlastních kořenů a tradic anebo byli kvůli svému židovství diskriminováni, takže se ve svých zálibách sdružovali pouze se Židy. Židovské spolky, politické strany a jiné organizace tvořily důležitou součást života Židů a ovlivňovaly kulturní život celé společnosti. Nejvíce bylo spolků, které se věnovaly sociální péči, vzdělávacích a společenských, a přestože to není pro Židy charakteristické, velký rozmach zaznamenaly v tomto období také spolky sportovní.

Kromě rozvíjení činnosti, na kterou se jednotlivé skupiny zaměřovaly, mělo sdružování ještě jednu důležitou funkci – budování vztahů. Jeden ze členů spolku Kapper to vystihl slovy: „*Došli jsme k poznání, že to, co bylo dobré před válkou, neztratilo na ceně i po válce – upřímnost, poctivost v jednání a smýšlení, jakož i dobré přátelství ve všech řadách.*“³⁵

Na počátku 20. století vycházela spolková legislativa především z tzv. prosincové ústavy, která vznikla na přelomu 60. a 70. let 19. století, kdy v Rakousku-Uhersku vrcholil politický liberalismus. Její součástí byl zákon o právu spolčovacím č.134/1867 ř. z. a zákon o právu shromažďovacím č. 135/1867 ř. z. Spolkový zákon vymezoval podmínky vzniku a zániku spolků, určoval formální znaky stanov či možnost úředního zakázání spolku. Také bylo povinností oznamovat konání schůzí, valných hromad a shromáždění. Politické spolky musely zveřejňovat jména členů a ostatní spolky jména představenstva. Veškeré organizace vyvíjely činnost na základě schválených stanov.

35 FISCHER, F. Hrst vzpomínek. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 54.

Mezi židovským obyvatelstvem v Praze můžeme zaznamenat několik hlavních směrů. Nejvýznamnější byli česky orientovaní asimilanté a sionistické hnutí, v menší míře pak ortodoxní Židé a také německy orientovaní asimilanté, jejichž vliv však postupně slábl. Nejzřetelněji bylo toto rozdělení patrné v období mezi světovými válkami.

Samostatný československý stát po roce 1918 převzal do té doby platné rakouské právní normy a nastal rozmach spolkového života, který navázal na předválečný vývoj. Rozvoj společenského a kulturního života přineslo období první republiky také Židům. Byl „*neodmyslitelnou součástí jejich občanské emancipace. Naopak všechny perzekuce (...) omezovaly a likvidovaly občanská práva židovských obyvatel českých zemí i tím, že se je pokusily přeměnit v izolovaná, bezbranná individua.*“³⁶ Mnoho z nich se stalo aktivními členy nežidovských spolků a zároveň vzniklo mnoho židovských spolků.

Často tomu tak bylo z iniciativy židovských náboženských obcí (ŽNO). Ty dávaly podněty ke vzniku především podpůrným a vzdělávacím spolkům a pohřebním bratrstvům. V roce 1920 uváděla ŽNO v Praze fungování 22 podpůrných spolků, 13 kulturních a vědeckých spolků a sociálních institucí a 23 sionistických, národně židovských a akademických spolků.³⁷ ŽNO však neměly vůči spolkům žádné pravomoce ani nevedly jejich evidenci. Spolky přebíraly postupně řadu funkcí, které předtím byly pouze v rukou ŽNO. Zároveň mnoho předválečných spolků ukončilo se vznikem Československa svou činností nebo se dobrovolně spojovaly s dalšími spolky. Jednalo se především o ty spolky, které usilovaly o nějakou změnu politického charakteru.

Židovské spolky vznikaly také z důvodu diskriminace v jiných organizacích, například v Sokole. K diskriminaci docházelo velmi často, a to i přesto, že byl oficiálně (především T. G. Masarykem) odsuzován rasismus a antisemitismus, který vládl v některých okolních zemích.³⁸ Nejsilnější byl tento tlak v období těsně následujícím po 1. světové válce. I židovský tisk přinášel zprávy o napadání Židů v různých městech republiky. V Praze se konaly výtržnosti na konci roku 1918 a objevovala se hesla typu

36 KŘEŠŤAN, J.; BLODIGOVÁ, A.; BUBENÍK, J. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 5.

37 Srov. *Židovský kalendář*, 1920–1921, s. 130–131.

38 Srov. KREJČOVÁ, H. K některým problémům židovské menšiny a českého antisemitismu po roce 1945. In *Židé v české a polské občanské společnosti*, s. 65.

„*Mažte židy! Udělejte jim to ve Lvově.*“³⁹ Další nepokoje zasáhly pražské Židy v listopadu roku 1920.

Za významný mezník můžeme považovat také rok 1933, kdy nastupovala doktrína otevřeného nepřátelství vůči Židům. Svaz Čechů-židů vydal rezoluci, ve které se k této situaci vyjadřuje a povzbuzuje Čechy i Židy: „*Jako Češi židovského původu připomínáme židům, kteří jsou příslušníky menšinové konfese, i československému – početně malému – národu, že postavení obou bylo vždy posilováno zbraněmi ducha, ne moci.*“⁴⁰ Hrozící nebezpečí z Německa vedlo českožidovské hnutí a sionistickou organizaci ke snaze spolupracovat. Nadšení pro spolupráci však postupně zase opadlo.

Roku 1935 byly vydány Norimberské zákony, které byly rasistické. Povolovaly sice spolkové činnosti Židů a vykonávání funkcí v židovské náboženské organizaci, následně však byla tato povolení upravena dalšími podzákonnými normami a nařízeními. Často byly vydávány například místní zákazy účastnit se schůzí, slavností, zábav apod. organizovaných árijskými organizacemi a spolky, být jejich členy, nosit německé a české národní kroje a odznaky, ...⁴¹

V tomto období se ortodoxní Židé pokoušeli o upevnění organizačních pozic. Roku 1937 ustanovili přípravný výbor Svazu ortodoxních židů v Republice československé. Ten měl sdružit všechny ortodoxní spolky, z nichž nejvýznamnější byly Sinai a Chomre Hadass.

Na podzim roku 1938 a na počátku roku 1939 byli Židé vylučováni z některých spolků a korporací. Jednalo se především o elitní společenské kluby, jakým byl například autoklub Deutsches Hans. V lednu 1939 bylo vydáno několik vládních nařízení protidemokratického charakteru, které mimo jiné omezovaly spolkovou činnost.

Například vládní nařízení č. 9 „o některých opatřeních, týkajících se spolků a výdělkových a hospodářských společenstev a útvarů obdobných“ umožňovalo z veřejného zájmu úředně rozpustit nebo sloučit sdružení. Došlo ke zpřísnění trestních

39 K pražským událostem. *Rozhled.* 1918, č. 47, s. 1. Odkaz na Poláky organizovaný pogrom v listopadu 1918.

40 Rezoluce členské schůze Svazu Čechů-židů o antisemitismu v Německu a situaci v Československu. Citováno In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 40.

41 Srov. BLODIGOVÁ, A. Židovské spolky a legislativa. In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 12.

postihů, zrušení politických spolků, zákazu zřizování nových politických spolků a ke změně postavení emigrantů ve státě, která vedla k jejich vylučování z účasti ve spolcích. Sdružení, která byla povolena, podléhala doзору politických (tzn. policejních) úřadů.

Na jaře roku 1939 dostaly všechny sionistické spolky pokyn k zastavení činnosti. Ve skutečnosti však fungovaly až do května 1941, kdy byly úředně rozpuštěny. Jedním z mála aktivních spolků byl spolek revizionistické mládeže Brit Trumpeldor, který organizoval ilegální vystěhovalectví do Palestiny.⁴²

Po 15. březnu 1939 byla na pražskou ŽNO převedena povinnost vyřizování veškerých židovských záležitostí v protektorátu. Musel být tedy sepsán seznam všech židovských spolků v Praze. (Na venkově byla jen pohřební bratrstva.) Židovské náboženské obce, všechny židovské organizace, spolky, fondy i jejich veškerý majetek podléhaly Ústředně pro židovské vystěhovalectví. Ta mohla nadace, fondy a spolky rozpustit, převést nebo včlenit do jiných bez udání důvodu a bez možnosti odvolání. Na základě nařízení říšského protektora o židovském majetku podléhal arizaci veškerý majetek Židů. Pro spolky to znamenalo, že například musely vždy žádat o povolení, když chtěly použít finanční prostředky k úhradě spolkových výloh. Požadavky spolků navíc byly často vyřizovány negativně nebo akceptovány jen zčásti. To vše přispělo k redukci jejich činnosti.

V létě roku 1939 existovalo v českých zemích 379 židovských spolků, z toho 121 v Praze.⁴³ Většina z nich se věnovala sociální péči. Jednalo se například o péči o nemocné a sirotky, peněžité podpory, poskytování stravy, ...

V tomto období, kdy byl kontakt se Židy potlačován, se našly některé skupiny, které se snažily zmírnit tato opatření nebo tolerovaly přítomnost Židů mezi sebou. Mezi ně patřil například Hudební klub mládeže (dovoloval navštěvovat akce klubu), Jednota českobratrská a také některé sportovní kluby, např. Slavoj Žižkov či Sokol.

V důsledku toho, že ustávala činnost spolků, se židovské kulturní dění soustřeďovalo okolo ŽNO. Ta převzala některé činnosti spolků. Organizovala sociální a zdravotní péči, sbírky či pořádala vzdělávací programy. Jednalo se především o ty činnosti, které napomáhaly k přežití a emigraci.

42 Srov. KŘEŠŤAN, J. Židovské spolky a česká společnost (1918–1940). In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 69.

43 Srov. KREJČOVÁ, H. *Židé v protektorátu*, s. 157.

Na jaře roku 1940 stála ŽNO v Praze u likvidace 86 pražských spolků. Mezi nimi byly například Afike Jehudah, Židovská matice školská pro Čechy, Židovské muzeum, Společnost pro dějiny Židů v Praze, Čtenářská beseda židovských akademiků, spolek Sinai, Židovský lidový spolek Sion, Novosionistická organizace, spolek Chanuka, židovská ženská organizace WIZO pro Čechy, Mensa academica Judaica, Jubilejní fond pro podporu nemajetných židovských žáků na českých školách, Spolek židovských akademiků Theodor Herzl, Židovská péče o nemocné, Židovský sportovní klub Hagibor, tělovýchovná jednota Makabi nebo Svaz židovských skautů Techelet Lavan.⁴⁴

ŽNO musela převést finance na Vystěhovalecký fond pro Čechy a Moravu. Inventář a mobiliář si mohla nechat pro svou potřebu. Jak již bylo řečeno, k definitivnímu rozpuštění spolků došlo na jaře roku 1941. Činnost spolků byla obnovena až po obnovení Československa v roce 1945. Mnohé z nich však obnoveny nebyly nebo zanikly ihned po obnovení, neboť došlo k velkému úbytku členů.

4.1 Sionisté a asimilanté

Jak již bylo řečeno, mezi pražskými Židy byla nejvýraznější dvě hnutí, která spolu v mnohém soupeřila. Jednalo se o hnutí česky orientovaných asimilantů a o sionismus. Hnutí česky orientovaných asimilantů rozvíjelo svou spolkovou činnost již od 70. let 19. století a vědomě usilovalo o integraci s českým národem. Roku 1893 se řada venkovských i pražských spolků spojila do kulturně orientovaného společenství Národní jednota českožidovská. V roce 1907 založili nespokojení čeští Židé Svaz českých pokrokových Židů, který začal vydávat týdeník Rozvoj a časem se stal hlavní organizací českožidovského hnutí. Svaz vznikl jako reakce na spolupráci Politické jednoty českožidovské s mladočeskou stranou, která se na přelomu století projevovala protizidovsky.

Krejčová popisuje vývoj českožidovského hnutí od národně a kulturně jazykové fáze přes zabývání se náboženským a etickým aspektem asimilace až po intenzivní zájem o český program a o spolupráci národů, ke kterému dospělo po roce 1918.⁴⁵

⁴⁴ Srov. KŘEŠŤAN, J. Židovské spolky a česká společnost (1918–1940). In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 71 a 72.

⁴⁵ Srov. KREJČOVÁ, H. Židovská komunita v moderní české společnosti. In *Židé v novodobých dějinách*, s. 21.

Vztah mezi oběma národy vyjádřil Eduard Lederer v časopise *Rozhled* slovy: „*My si dokonce přiznáváme sami, že do českého života přinášíme něco odchylného od nazírání českého křesťana, něco, co v nás vyrostlo jiným původem, jinou tradicí, jinou církví. O to pouze jde, jestli tato odchylnost naše poškozuje českou věc, anebo jestli ji spíše nezúrodňuje, nerozmnožuje její hodnotu.*“⁴⁶ Někteří mladší příslušníci hnutí pak spatřovali cestu v návratu k tradičním zdrojům židovského myšlení. O tuto modernizaci českožidovství usilovali především členové Akademického spolku Kapper.

Zvláště vznik Československé republiky posílil vliv hnutí. Již 28. října 1919 nabídl Svaz českých pokrokových Židů své služby Národnímu výboru. Rozvoj české kultury napomáhal i rozvoji českožidovského hnutí. K určitému přeskupení došlo na konci roku 1919, kdy vznikl Svaz Čechů-Židů. Sdružili se zde především příznivci Svazu českých pokrokových Židů a Politické jednoty českožidovské. Svaz českých pokrokových Židů začal vydávat nový českožidovský deník *Tribuna*. Tyto noviny se rozšířily na ranní a večerní vydání, Pondělní sportovní věstník, *Tribunu filatelistů*, *Technickou Tribunu* a *Módní revue*. *Tribuna* obsahovala také povídky a fejetony (např. Franze Kafky nebo Karla Poláčka) a vycházela do r. 1928. Od poloviny 20. let však byla spíše v rukou strany agrární.

Českožidovské hnutí se také věnovalo podpoře židovských studentů, a to především prostřednictvím Jubilejního fondu, spolku pro podporování nemajetných židovských žáků na českých školách. Dále působilo spolu s ostatními proudy v sociální oblasti, a to skrze Ústřednu pro sociální péči o Židy v ČSR. Jeho členové také pořádali společenské akce a věnovali se ediční činnosti. Ve dvacátých letech a na počátku let třicátých se pak soustředili na vnitřní otázky hnutí. Často se také pouštěli do konfrontace se sionismem.

Asimilovaní Židé byli často sekularizovaní. O jejich vztahu k náboženským tradicím vypovídá mimo jiné i komentář Vojtěcha Rakouse v *Česko-židovských listech*: „*Je mnoho židovských rodin, že o Pasah zcela dobře se obejdou bez sederu a bez macesů; kolik pak ale židovských rodin se o Vánocích obešlo bez stromečku a vánoček? Které svátky světí židé klidem práce: svoje nebo katolické? A kdy se oblékají v roucha sváteční: v sobotu nebo neděli?*“⁴⁷

46 Čechové křtění a nekřtění. *Rozhled* 1918, č. 13, s. 5.

47 RAKOUS, V. O té asimilaci. *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13, č. 1, s. 2.

Sionisté tvořili hlavní protipól českožidovského hnutí. Před první světovou válkou se sionismus rozvíjel jen v akademickém prostředí (spolky Bar Kochba, Theodor Herzl) a vycházel především z idejí Theodora Herzla. Poté došlo k jeho velkému rozšíření. Z největších spolků, ve kterých se sionismus prosadil, můžeme jmenovat sportovní spolek Hagibor, Svaz Makabi, mládežnickou organizaci Hechaluc či Techelet Lavan. Šíření sionismu bylo také reakcí na šíření antisemitismu mezi Čechy a Němci.

Zastánci sionismu se přiznávali k židovství jako národnosti a usilovali o založení specificky židovského státu. Snažili se prosadit uznání židovské národnosti v českých zemích a také rozvíjet židovskou kulturu včetně hebrejštiny v diaspoře. Jednalo se tedy o kulturní obnovu tohoto národa.

Sionistické spolky v Československu byly součástí Světové sionistické organizace a jejích odnoží (např. Makabi, Hašomer Hacair, WIZO). Všeobecně byli v českých zemích Židé dost integrováni mezi místní obyvatele, takže se sionismus prosazoval obtížněji než na Moravě. Své stoupence měl spíše mezi německy orientovanými Židy. Hlavní organizací byl Ústřední sionistický svaz, který působil na poli školství, kultury, sociální sféry a vystěhovalectví.

22. října 1918 byla ustavena Národní rada židovská, která se měla stát politickým reprezentantem národních Židů. V jejím čele stanul Ludvík Singer. Cílem této organizace bylo dosažení uznání židovské národnosti a menšinových práv, prosazování občanské rovnosti a potírání antisemitismu. Vydávala Židovské zprávy. V hlavičce prvního ročníku tohoto listu dokonce deklarovala své úsilí heslem: „*Sionismus usiluje o zřízení veřejno-právně zaručené domoviny pro židovský národ v Palestýně.*“ (Viz Příloha II. obr. 8.) Národní rada židovská podporovala židovskou kulturu, hebrejský jazyk, literaturu a židovské školy. Chtěla politicky sjednotit Židy v Československu a dosáhnout zastoupení v Národním shromáždění.

Snaha získat pro spolupráci další židovské organizace však nebyla příliš úspěšná. Podařilo se ale navázat kontakt s prezidenty T. G. Masarykem a E. Benešem a vyzvat je k podpoře židovských menšinových práv a uznání svobodné volby židovské národnosti. Ta byla prosazena při sčítání lidu v letech 1921 a 1930.⁴⁸ Národní rada židovská však nebyla respektována všemi Židy sionistického smýšlení a zároveň musela čelit ostré

48 Srov. ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* s. 50 a 52.

kritice ze strany asimilantů a později i ortodoxních Židů, takže její postavení oslabovalo. Od radikálních postojů přešel tedy sionismus spíše ke hledání kompromisů. V Československu se také třikrát konal mezinárodní sionistický kongres – v letech 1921 a 1923 v Karlových Varech a roku 1933 v Praze.

Silný vliv měli sionisté v meziválečném období i v mládežnické organizaci Techelet Lavan, Spolku sionistických dívek Chanah, v československé skupině Mezinárodní ženské sionistické organizace (WIZO), Židovské matici školské, Židovské lize pro Společnost národů, tělocvičné organizaci Makabi či Lidovém spolku Sion. Mnoho sionistů se také podílelo na práci humanitárních organizací B'nai B'rith. Politické snahy zastupovala Židovská strana v Republice československé. Vlivnou složku tvořily také skupiny socialistů (především těsně po první světové válce), například Hapoel Hacair či Poale Sion. V polovině dvacátých let byli výrazní také sionisté-revizionisté. Ti měli významný vliv v mládežnické organizaci Brit Trumpeldor. Velký význam měly i spolky mládežnické a sportovní. Toto období bylo také ovlivněno tvorbou mnohých židovských umělců, často z vyšších vrstev. Patřily mezi ně například děti členů B'nai Brith.

V polovině třicátých let mělo sionistické hnutí organizovanou síť zájmových organizací, kde bylo zapojeno přibližně 17 tisíc členů.⁴⁹ Patřil sem tělovýchovný Svaz Makabi, mládežnické spolky (např. Techelet Lavan), ženské sionistické spolky či Hechaluc (organizace připravující Židy na přesídlení do Palestiny). V zájmové činnosti se samozřejmě promítala také politika. Mezi dalšími sionistickými spolky můžeme zmínit také ortodoxní organizaci Mizrachi, skupinu Hanuše Löwa, Pracovní souručenství sionistických socialistů či marxistický sociálně demokratický spolek Poale Sion.

Sionisté se snažili získat co nejvíce Židů ke spolupráci a prosazovat myšlenky národního židovství. Odmítali tedy jakoukoliv formu asimilace, byť jen prostřednictvím zapojení v nežidovské sportovní organizaci. Například Sionistický obvodový svaz v Praze se v roce 1930 zabýval tím, že mnozí sionisté jsou členy jiných než židovských sportovních organizací a je třeba je přesvědčit, aby se přidali k židovské skupině, pokud nějaká ve stejném sportu existuje. Otiskli tedy, že *„příslušnost k jinonárodnímu*

⁴⁹ Srov. KŘEŠŤAN, J. Židovské spolky a česká společnost (1918–1940). In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 51.

*tělocvičnému nebo sportovnímu spolku tam, kde týž sport a tělocvik lze prováděti v židovském spolku, se nesrovnává se sionistickým přesvědčením.*⁵⁰

Velká část jejich aktivit směřovala k propagaci a realizaci stěhování do Palestiny. Židovský kalendář vydávaný Spolkem židovských akademiků Theodor Herzl věnoval této tématice přibližně třetinu obsahu každého ročníku. „*V popředí celého našeho sborníku stojí arciť myšlenka, jež označována až do nedávna jako utopie, došla před několika měsíci opětovného skvělého vítězství před světovým fórem. Idea židovské Palestíny vstoupila v těchto dnech do stadia uskutečnění.*“⁵¹ V Židovských zprávách, čtrnáctideníku Národní rady židovské, si čtenáři mohli pravidelně číst Zprávy Národního fondu židovského. Ten shromažďoval finance a měl také pojišťovací oddělení. Svou aktivitu podporoval organizací věcných loterií.

Po roce 1933 vedlo hrozící nebezpečí z Německa českožidovské hnutí a sionistickou organizaci ke snaze spolupracovat. Byly organizovány především přednášky a debatní večery týkající se této otázky, ale nadšení pro spolupráci postupně zase opadlo.

Organizace českožidovských asimilantů se často orientovaly na spolupráci s českými či národnostně tolerantními spolky a skupinami (např. legionářské organizace, Československý červený kříž, Československý ústav zahraniční, studentské spolky, Liga pro lidská práva, Liga proti antisemitismu, ...).

4.2 Spolky kulturní a vzdělávací

V této podkapitole se budeme zabývat spolky, jejichž náplní byla především kulturní a vzdělávací činnost. Patřily mezi ně nejrůznější umělecké, vědecké, muzejní, ochotnické, zábavní, společenské, pěvecké či hudební skupiny. V mnohých se zároveň odráželo jejich zaměření na sionistické (Bar Kochba, Theodor Herzl, Techelet Lavan) nebo českožidovské hnutí (Svaz Čechů-Židů, Akademický spolek Kapper, Českožidovské společenské sdružení v Praze). Míra aktivit souvisejících s jedním či druhým směrem byla samozřejmě v jednotlivých spolcích různá.

Velké zastoupení zde měly spolky studentské. Pro studenty bylo typické, že usilovali o formulaci svých ideologií, věnovali se publikační, přednáškové a kulturní

⁵⁰ *Židovské zprávy*, 1930, č. 50, s. 3.

⁵¹ WALDSTEIN, E. Několik slov úvodem. *Židovský kalendář*, 1920–1921, s. 24.

činnosti. Mezi studentskými spolky byli studenti z česky i německy mluvících škol a univerzit. Z českožidovského hnutí jmenujme především Akademický spolek Kapper. Sionisté se před první světovou válkou soustředili okolo akademického spolku Bar Kochba a Theodor Herzl.

Pro všechny jmenované spolky bylo typické, že své aktivity spojovaly s uměním. Nebylo výjimkou, když po přednášce na téma, které nijak nesouviselo s literaturou či hudbou, následovala recitace židovských básní, přednes povídky nebo třeba klavírní vystoupení. Do náplně volného času mnohých Židů patřilo také divadlo. Měli vlastní dramatické spolky a také navštěvovali pražská divadla. Rakous dokonce píše: „*Čím bylo by dnes Národní divadlo bez židů a hlavně bez židovských abonentů?*“⁵² Významnou událostí byly také návštěvy moskevského hebrejského divadla Habimah. V Praze vystoupilo například s hrou Golem (Leivik) nebo Dybuk (Anski).⁵³ Vztah Židů k literatuře dokazuje mimo jiné fakt, že ve výborech spolků byla také často funkce knihovníka. To naznačuje, že spolky vlastnily knihovny, které bylo třeba spravovat.

Spolkové místnosti byly v mnoha případech součástí některé pražské kavárny či podobného zařízení. Přibližně do roku 1904 se téměř všechny spolky českožidovského hnutí scházely v kavárně Union na Ferdinandově třídě (dnešní Národní). Její místnosti však byly malé, tak se například Spolek českých akademiků Židů přestěhoval do „*bizarně vymalovaného sklepení*“⁵⁴ kavárny Arco v Hybernské ulici. Zde sídlilo také Českožidovské společenské sdružení. Schůzky dámského odboru Kapperu se konaly v Merkuru na Eliščině třídě. Pěvecké a hudební sdružení „Smetana“ v Praze zkoušelo od roku 1907 v restauraci Louvre na Ferdinandově třídě. K oblíbeným podnikům patřila také kavárna Central, restaurace Uranie či studentská Slavie.

Ve třicátých letech poskytoval zázemí také spolek Bet Haam, jehož prostory v Dlouhé ulici byly otevřeny v únoru 1930. Konaly se zde různé přednášky, v zimní zahradě také často probíhaly chanukové oslavy a jiné podobné společenské akce. V domě Bet Haam se nacházela také tělocvična, kterou využíval Hagibor i pražské spolky Makabi, a sídlila zde rodinná kavárna Aschermann. (Viz Příloha V.)

52 RAKOUS, V. O té asimilaci. *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13, č. 1, s. 3.

53 Srov. FLEISCHMANN, K. Habimah v Praze. *Židovský kalendář*, 1929–1930, s. 130–138.

54 ROKYCANA, J. Zvadlé listy. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 55.

4.2.1 Spolek českých akademiků Židů - Akademický spolek Kapper

První českožidovská organizace vznikla v roce 1876 a nesla název Spolek českých akademiků Židů. Její členové se zaměřili na kulturní a společenskou dimenzi asimilace. Původně se scházeli v kavárně Union. Prostory zde však byly malé, tak se přestěhovali do sklepení kavárny Arco.

Začali vydávat časopis Kalendář česko-židovský a spolupracovali s významnými českými umělci, kteří pak také do Kalendáře přispívali. Byli to například Jakub Arbes, Jaroslav Vrchlický, Gabriela Preissová nebo Adolf Hejduk. Dále organizovali večírky s přednáškou a recitací. Přednášky se týkaly nejrůznějších témat například z oblastí českých dějin, umění, náboženství, tradic apod.⁵⁵ Ve spolupráci s Národní jednotou českožidovskou také zakládali kočovné knihovny s českou literaturou.

Vznikly také taneční hodiny, spolkové výlety a jiné zábavy. Pořádali řečnické kurzy a k pravidelným akcím patřil také uvítací večírek na zahájení školního roku, na kterém byli uvítáni všichni noví členové. Spolek měl vlastní knihovnu, věnovali se osvětové činnosti, práci pro členstvo i českožidovskou veřejnost. S asimilací souviselo i oslabení náboženských tradic a citění. Přesto byli zváni k přednášení ve spolku i rabíni, kteří vyzývali studenty k náboženské reformě ve smyslu návratu k víře a nezůstávání u formalit. Josef Beck vzpomíná, že mu spolek poskytoval zázemí i duchovní „stravu“ a že zde trávil dost volného času.⁵⁶

Významnou každoroční událostí byl ples, který spolek reprezentoval navenek, získával nové lidi a zároveň byl i zdrojem financí, neboť zisk z něj byl věnován ve prospěch podpůrného fondu tohoto spolku.⁵⁷ V prvních letech byl ples pravděpodobně významnou událostí pro celé českožidovské hnutí. Některý z členů spolku napsal, že dříve byl „*dostaveníčkem našich stoupců, byl skutečně revní naší společenské síly. Dnes však jde na ples jen kdo musí.*“⁵⁸

Scházely se zde totiž mnohé osobnosti společenského, politického a akademického života. Například v roce 1907 se plesu organizovaného na Žofině zúčastnil rektor české

55 Srov. GUTH, O. Před 25 lety. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 61

56 Srov. BECK, J. K. jubileu. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 48.

57 Srov. KAVKA, A. Vzpomínka – rozumí se o bále. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 45.

58 *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13, č. 4, s. 6.

univerzity prof. Dr. Hlava, 1. náměstek starosty Prahy Dr. Štych, představitelé hnutí Dr. Lederer, Dr. Hirsch, Dr. Stein a další.⁵⁹ Jakým způsobem se spolek na plese snažil reprezentovat, ukazuje následující výrok: „Zakládali jsme si na tom, že jsme si při zvaní počínali přísně: kdo reklamoval nějakou rodinu, byl osobně odpovědným a na plesu jsme přesně dbali toho, aby tam nebylo proneseno jediné německé slůvko. Byli jsme v tomto ohledu papežštější než papež, a často bylo nám vytýkáno, že na plesích nežidovských, zejména na českých plesích obchodních korporací, si nepočínají ani zdaleka tak přísně.“⁶⁰ Za účelem zapojení veřejnosti do příprav byla pořádána soutěž ve vytvoření návrhu plesového tanečního pořádku.

Roku 1907 vznikl také dámský odbor tohoto spolku. Ten pořádal každou neděli dámské večery v restaurantu Merkur na Mikulášské třídě. Účelem těchto setkání bylo získávat ženy pro českožidovské hnutí. Program obvykle obsahoval přednášku, následovala beseda a pak hudba, zpěv a recitace.⁶¹

Po válce změnil název na Akademický spolek Kapper a zaměřili se na úplnou asimilaci. „*Náš spolek přestává být „levým křídlem“ čž. hnutí, neboť my nahrazujeme pojem českožidovství slovem češství. Spolek stává se jedním z kulturních spolků českých. Naším cílem je práce pro mravní obrodu národa.*“⁶² Chtěli se také orientovat na všechny studenty bez rozdílu náboženského vyznání. Od roku 1932 vydávali vlastní Věstník akademického spolku Kapper a v roce 1933 ho nahradil měsíčník Kapper s podtitulem List českožidovských akademiků. Členové spolku si v tu dobu uvědomovali, že jejich generaci schází znalosti o židovském náboženství, literatuře i folkloru, a tak se v tomto období chtěli zaměřit na smysl jejich židovského původu a soustředit se na etické a kulturní aspekty. V časopise otiskovali příspěvky o judaismu, na schůzkách debatovali o tradičních židovských textech a vydali také několik knih (např. Devět bran od Jiřího Langera, Čeňka Zíbrta Ohlas obřadních písní velikonočních v lidovém podání nebo Podstata židovství od Otakara Gutha).⁶³ Mimo jiné odměňovali autory děl o otázce českožidovské.

59 Srov. *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13, č. 4, s. 6.

60 KAVKA, A. Vzpomínka – rozumí se o bále. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 44.

61 Srov. *Rozvoj*, 1908, roč. 2, č. 49, s. 5.

62 Akademický spolek „Kapper.“ *Rozhled*, 1919, č. 48, s. 4.

63 Srov. přehled na konci publikace *Vzpomínky a úvahy*.

Spolek pořádal také akce pro středoškoláky, opět doplněné o umělecký program, a významná byla i jeho sociální činnost. Spolek měl vlastní sociální sekci, která zajišťovala finanční podporu a ošacení pro chudší členy. Na počest dřívějších členů a významných osobností hnutí se organizovaly také společenské večery. Konal se například pietní večer na paměť 10. výročí úmrtí Dr. Viktora Vohryzka, Večer Františka Gellnera, Večer Kapperův k příležitosti 50. výročí jeho úmrtí nebo oslavy narozenin Dr. Eduarda Lederera nebo zakladatele spolku a prvního redaktora kalendáře Dr. A. Steina.⁶⁴

Ve třicátých letech navázal Akademický spolek Kapper kontakt a spolupráci s křesťany i sionisty (např. se sionistickým spolkem českých akademiků Theodor Herzl) a těsně před druhou světovou válkou začal vydávat nový časopis Směry.

4.2.2 Českožidovské společenské sdružení v Praze

V době svého vzniku, tedy roku 1896, se tento spolek nazýval Kroužek českožidovského dorostu a v letech 1907–1921 Českožidovský kroužek. Po válce došlo k přejmenování na Českožidovské společenské sdružení v Praze. Sdružení z velké míry navázalo na tradice kulturních aktivit českožidovského hnutí před válkou.

Jeho členové se zaměřili na pořádání kulturních a společenských akcí, nikoliv na teoretické a politické diskuse o asimilaci. Mezi pravidelné aktivity patřily taneční kurzy a večery, silvestrovská oslava, přednášky a besedy, divadelní večery a někdy také exkurze. Oblíbený byl maškarní věneček, pořádaný na Žofíně. V tisku českožidovského hnutí našli zájemci pokyny k účasti. Nákup vstupenky byl spojen s výměnou za pozvánku, každý musel být přestrojen a „*vlásenkář bude přítomen po dobu zábavy v dol. místnostech žofínských.*“⁶⁵

10 let svého trvání oslavil Kroužek valnou hromadou a přátelským večírkem. V předvečer se konala slavnostní akademie, na které vystoupilo pěvecké a hudební sdružení „Smetana“, člen opery Národního divadla p. Emil Pollert, koncertní pěvec p. Otto Pacovský a další.

64 Srov. Zprávy spolkové. *Kalendář česko-židovský*, 1929–1930, roč. 49, s. 139. (139–142)

65 Různé zprávy. *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13, č. 4, s. 6.

Od Spolku českých akademiků Židů převzal Kroužek do péče knihovnu z pozůstalosti Karla Fischera. Ta byla, spolu s jejich vlastní knihovnou, přístupná všem členům českožidovských organizací v sobotu večer ve spolkové místnosti v kavárně Arco.

Spolek proslavil především jeho dramatický kroužek, který byl na velmi dobré úrovni a občas hostoval i ve Švandově divadle. Soubor vedl do roku 1922 spisovatel a dramatik Vítězslav Markus, na přelomu 20. a 30. let se vedení ujal Josef Guth. Byly pořádány pravidelné literární přednáškové večírky, nacvičovaly se především hry českožidovských autorů nebo vlastní a občas vystoupili i hosté z řad herců, hudebníků nebo baletní soubor Národního divadla.⁶⁶

K úspěšným představením patřila například dramatizace povídky Modche a Rézi od Vojtěcha Rakouse, která byla hrána na mnoha ochotnických i profesionálních jevištích, nebo hra Malka Schwarzenkopfova od Gabriely Zápolské o životě chudých Židů v Polsku. Mezi další nastudované hry především z židovského prostředí patřily třeba Ahasver (Heyermanns), Židé (Čiřík), veselohra Zlaté časy (Dovská), Jiný vzduch (Šimáček) nebo Červené korále (Vohryzek).

4.2.3 Bar Kochba

První studentský spolek s názvem Maccabea založili roku 1893 v Praze studenti z Ruska. Mezi českými židovskými studenty však mnoho příznivců neměl. Po třech letech se přetvořil ve Verein der jüdischer Hochschüler in Prag a změnil i svůj program. Zaměřil se na etické a materiální zájmy židovských studentů, židovské dějiny a literaturu. Roku 1899 pak znovu změnil název na Bar Kochba s dvojjazyčným podtitulem Verein der jüdischer Hochschüler in Prag/Spolek židovských akademiků v Praze a jeho členové se otevřeně hlásili k židovskému nacionalismu.

Do roku 1903 byli členy spolku spíše studenti vysokých škol pocházející z českého prostředí, později se začali prosazovat německy mluvící jedinci. Přesto byla větší část česká. Jednalo se obvykle o mladé asimilované Židy, kteří hledali návrat k židovství a judaismu prostřednictvím vzdělávání se v hebrejštině a judaismu, historii a židovské

⁶⁶ Srov. Českožidovský kroužek v Praze. *Rozhled*, 1919, č. 9, s.5.

kultuře. Nejvíce zde byli zastoupeni studenti filosofie, medicíny, práv a techniky. Usilovali o kulturní obrození Židů a formulaci sionistické ideologie a jejich hlavní aktivitou byly debatní večery.

Spolek Bar Kochba udával ráz sionistickému hnutí v Čechách i přesto, že existovaly i jiné sionistické spolky. Roku 1904 se odtrhla část členů a založila spolek Barissia a roku 1909 vznikl také z části členů Spolek židovských akademiků Theodor Herzl. O obou spolcích budeme psát samostatně. Spolky Theodor Herzl a Bar Kochba spolu nadále úzce spolupracovaly. Před první světovou válkou dominoval Bar Kochba, po válce Theodor Herzl.

Studentský spolek Bar Kochba vydával sionistické publikace, organizoval kurzy hebrejštiny, židovské literatury a historie. Někteří členové byli inspirováni východním židovstvím, literaturou a folklorem, takže byly zajištěny kurzy jidiš nebo překlady východožidovských básníků. Pořádaly se také „novožidovské večírky“. Dále spolek zaštitil nebo podpořil mnohé další sionistické akce a organizace.

Po vzoru českých a německých spolků organizoval Bar Kochba do roku 1909 Bar Kochba-Kränzchen (věneček Bar Kochby). Taneční zábavy a plesy byly totiž pro studentské spolky významným zdrojem financí. Po roce 1909 tuto tradiční akci vystřídaly slavnostní přednášky, což vydrželo až do konce první republiky. Jednalo se o přednášky, které byly doprovázeny kulturním programem (např. literárním).⁶⁷ I jejich pořádání spolku mimo jiné přinášelo finanční zisk.

Pro spolek byla také významná spolupráce s Martinem Buberem, který oslovil členy i publikum. Prosazoval zde především myšlenku návratu k židovským tradicím a vědomí sounáležitosti.⁶⁸ Ve 20. letech se spolek zaměřil hlavně na získávání prostředků pro Židovský národní fond. Zapojil se také do některých charitativních akcí. Za první světové války založil provizorní školu a školku pro děti uprchlíků z Haliče a někteří jeho členové v ní učili. Na počátku 30. let se spolek Bar Kochba rozpadl.

⁶⁷ Srov. ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* s. 192–196.

⁶⁸ Soupis dalších přednášek najdeme např. v publikaci *Vom Judentum: ein Sammelbuch*. 3. Aufl. Leipzig: Kurt Wolff Verlag, 1914. ISBN neuvedeno. Jedná se o sborník článků od předních osobností českého sionismu a ukazuje kulturní zaměření spolku.

4.2.4 Spolek židovských akademiků Theodor Herzl

Spolek nazvaný Spolek židovských akademiků Theodor Herzl vznikl roku 1909. Byl založen na české pražské univerzitě částí česky mluvících Židů spolku Bar Kochba a jeho členům se často říkalo herzliáni. Největší význam měl tento spolek až v poválečném období.

Vydával Židovský kalendář a před první světovou válkou a v meziválečném období působili členové spolku i v redakci Židovských zpráv, jednoho z hlavních sionistických časopisů. Vydávali také Listy židovské mládeže, ve kterých přibližovali dětem a mládeži sionistické smýšlení. Listy dále obsahovaly povídky židovských spisovatelů, informace a povzbuzení pro všední dny.

Kromě spolkových schůzek pořádal spolek mnoho přednášek pro členy, kteří jimi měli být vzděláváni, i pro širokou veřejnost. Přednášky byly obvykle doprovázeny debatami, nebo byly organizovány samostatné debatní večery. V poválečném období se studenti ve spolku často scházeli se „staršími kolegy“, kteří jim radili. Navíc se spolek významně angažoval v diskusích s přívrženci českožidovského hnutí.

Každoročně byl také pořádán sjezd židovské mládeže. Ten býval zahájen slavnostní akademií, další dny následovaly přednášky a doprovodný program. Například v roce 1922 proběhla zahajovací akademie ve slavnostní síni Židovské radnice. Následující program probíhal v kavárně Uranii a v reprezentační místnosti Pohřebního bratrstva. Byly předneseny referáty o hebrejštině jako složce národního obrození, dále o tělovýchově, organizaci mládeže, významu židovských dějin, volbě povolání nebo o Listech židovské mládeže. V rámci sjezdu byla otevřena židovská školní výstava a uskutečněna procházka židovskou Prahou s odborným výkladem L. Fischla.⁶⁹

V březnu 1934 oslavil spolek jubileum padesátého semestru (tedy 25 let). Oslav se zúčastnili zástupci úřadů, z nichž nejvýznamnější byl zástupce Ministerstva školství a národní osvěty. V pozdravném dopise k výročí gratuloval také primátor hlavního města Prahy dr. Bax, některé univerzitní úřady, rektor a děkan lékařské fakulty nebo prezident náboženské obce. V rámci slavnostní veřejné schůze vyslovil předseda spolku Ing. C. Otto Treichlinger řeč vystihující program tohoto spolku: „Pětadvacet let akademického spolku není pětadvacet let v životě lidském, nýbrž znamenají pět

⁶⁹ Srov. Sjezd židovské mládeže v Praze. *Židovské zprávy*, 1922, č. 16, s. 4.

generací, které byly námi odchovány a které v našem prostředí mnohdy teprve poznávaly kulturní dějiny a politické cíle našeho národa. Avšak nejen tomuto poznání byla věnována naše práce, nýbrž snažili jsme se chápat a rozumět i vývoji a snahám národa českého, v jehož středu žijeme a jehož dějinný vývoj je tak podobný dějinám našim.“⁷⁰

4.2.5 Barissia

Některým členům život spolku Bar Kochba nevyhovoval, toužili spíše po německém stylu organizace. Tyto tzv. kulérové spolky se rozlišovaly podle různých barev na stuhách a čepicích a fungovaly na jakémsi systému „soupeřících bratrstev“. Obdobné spolky byly na předválečných rakouských a německých univerzitách běžné.⁷¹

Roku 1904 proto vznikl nový spolek Jüdische Akademische Verbindung Barissia, pro který se používalo zkrácené označení Barissia. Účelem spolku bylo bránit české a německé asimilaci mezi Židy. Jeho členové zdůrazňovali nutnost studia židovské historie, literatury a hebrejštiny. Místo akademického teoretizování se chtěli zaměřit spíše na symboly židovského nacionalismu, pořádání soubojů s německými nacionály a vědomé pěstování úzkých přátelských vztahů mezi členy.

Roku 1907 vznikl první oficiální sionistický časopis Selbstwehr (Sebeobrana). U jeho zrodu stáli právě členové Barissie, ale od roku 1910 do konce první republiky jeho vydávání zajišťoval spíše Bar Kochba.

Během první světové války byla činnost spolku přerušena. Ve snaze předcházet násilnostem bylo po válce vládou zakázáno nošení barev na oděvu a pořádání soubojů. Ustala také posezení v hostincích. Z české univerzity v Praze přibyli noví členové. Spolek se také podílel na boji proti antisemitismu. Například roku 1923 uspořádal protestní demonstrace proti antisemitským studentům, nespokojeným se jmenováním židovského profesora Samuela Steinherze rektorem na pražské německé univerzitě.⁷² Spolek se zapojil i do činnosti Okresního sionistického výboru v Praze. V letech 1929–1939 vydala Barissia několik brožur pod souhrnným názvem Diskuse o sionismu.

70 Spolek Theodor Herzl slaví jubileum. *Židovské zprávy*, 1934, č. 11, s. 3.

71 Srov. MARXOVÁ, A. Sionismus v Čechách a na Moravě. *Věstník*, 1998, č. 1, s. 10.

72 Srov. HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 33.

4.2.6 Čtenářská beseda židovských akademiků

Mezi studentskými spolky byla významná také Lese- und Redehalle jüdischer Hochschüler in Prag s paralelním českým názvem Čtenářská beseda židovských akademiků. Tento spolek, pro který se ujal zkrácený název Halle, byl židovskonacionální orientace a vznikl na přelomu let 1908 a 1909. Za války byla jeho činnost přerušena, poté byl činný až do konce Československa.

Spolek měl charakter společenského klubu. Marxová shrnuje, že jeho cílem bylo „rozšiřovat znalosti judaismu a myšlenky sionismu, poskytnout židovským studentům místo, kde by mohli trávit volný čas, a dobře vybavenou knihovnu.“⁷³ Překlad německého názvu totiž zní „Čítárna a přednášková síň židovských studentů v Praze“. K hlavní náplni spolku pražské studentské společnosti Halle patřilo pořádání přednášek. Oslovoval poměrně široké společenské spektrum a mimo jiné zprostředkoval akademikům přivýdělek v rodinách vyučováním nebo hlídáním dětí.

4.2.7 Další spolky

V Praze existovalo mnoho dalších spolků. Jejich částečný seznam uvádí Křesťan v publikaci *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*.⁷⁴ Můžeme zmínit alespoň některé z nich.

Například mužský spolek Jüdischer Volksverein Zion (Židovský lidový spolek Sion) organizoval debatní večery. Jeho zakladatel začal také roku 1900 vydávat časopis pro mládež *Jung Juda*. Ten vycházel i v období první republiky. V polovině 20. let odebíralo časopis přibližně 1500 židovských dětí.⁷⁵

Na přímý podnět členů spolku Bar Kochba vznikl roku 1912 sionistický klub paní a dívek, kterému se říkalo Mädchenklub. Jeho cílem bylo vědomé vyučování a utvrzování členek v sionistickém přesvědčení. Spolek se zabýval také organizací národně židovské ženské práce a scházel se jedenkrát týdně večer. Bar Kochba pomáhal s kulturním a vzdělávacím programem, který tvořily například přednášky o židovských dějinách a sionismu či kurzy hebrejštiny. Spolek měl také vlastní výbor pro výchovu

73 MARXOVÁ, A. *Věstník*, 1998, č.1, s. 11.

74 Srov. *Soupis archivních pramenů k dějinám židovských spolků v českých zemích v letech 1918–1948*.

In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 104–174.

75 Srov. *Židovské zprávy*, 1924, č. 1, s. 4.

židovské mládeže. Obdobně vznikl i Jüdischer Frauenverein (Židovský ženský spolek). Pořádal například dětské slavnosti o svátcích purim a chanuka.

Pro současnost byl významný Spolek pro založení a vydržování židovského muzea v Praze. Vznikl roku 1907 a u jeho zrodu stáli historik dr. Salomon Hugo Lieben a dr. August Stein, představitel českožidovského hnutí a pozdější předseda pražské židovské obce. Muzeum shromažďovalo především cenné předměty užívané v synagogách (paramenty, korunové okrasy tóry, chanukové svícny, poháry pro kiduš apod.), jelikož jeho původním účelem bylo zachovat mnohé věci ze třech pražských synagog, které byly v rámci přestavby Židovského Města počátkem 20. století zbořeny. Významnou sbírku tvořily také obrazy historicky významných osob i míst. Na počátku byl jejich nejvzácnějším předmětem „skvostný rukopis na pergamenu, obsahující privilej Josefa II. židovské lékárny v Praze.“⁷⁶ V následujících letech muzeum získalo darem i zakoupilo mnoho zajímavých a cenných předmětů.

Dále můžeme jmenovat Afike Jehuda, spolek ku podporování a rozšiřování vědy židovstva, Židovskou matici školskou pro Čechy či Židovský spolek pro zpěv a hudbu v Praze /Jüdischer Gesangs und Musikverein in Prag, který nacvičoval židovskou chorální hudbu. Z uměleckých uskupení bylo významné také Pěvecké a hudební sdružení „Smetana“ v Praze. To pořádalo umělecké hudební večery, na kterých vystupovali jeho členové nebo pozvaní přední čeští umělci, účinkovalo na společenských akcích pražských Židů a také se v rámci vlastního vzdělávání účastnilo vystoupení jiných hudebníků. Členové nacvičovali dvakrát týdně, byly pro ně organizovány přednášky a po páteční zkoušce museli zůstat ke společné besedě. Významným počinem byl cyklus večerů současné hudby.⁷⁷

Co se týče ortodoxních Židů, můžeme do této kategorie zařadit pouze Sinai, spolek, který usiloval o podporu konzervativního židovství v Praze. Celkově bylo v Čechách ortodoxních Židů málo. Němečtí asimilanté se uplatňovali v některých německých národnostně tolerantních spolcích. Nejelitnější z nich byly například pražský společenský klub Urania nebo Deutsches Haus.

Kromě výše jmenovaných spolků fungovalo na akademické půdě i mnoho dalších menších uskupení. Mezi ně patřily například Hatikva nebo Kartel – sdružení

⁷⁶ Rozvoj, 1908, roč. 2, č. 51, s. 7.

⁷⁷ Srov. Česko-židovské listy, 1907, roč. 13, č. 4, s. 6.

sionistických socialistických akademiků (aktivní zvláště v letech 1935–1938). Na univerzitách v Praze zároveň existovaly spolky židovských studentů (obvykle nacionálního zaměření), které sdružovaly studenty z jiných částí republiky či z jiných států. Např. Judea – Slováci, Hechaver – sionističtí studenti z Polska a Rumunska, Svěpomoc – Poláci, Spolek židovských akademiků z Podkarpatské Rusi nebo tzv. couleur spolky studentů z východní Evropy, podobné spolku Barissia – Bar Giora, Hatchija či Hazmonea.

Středoškolská mládež se sdružovala například ve spolku Haschachar (hebrejsky červánky). Jednalo se o mládež, kterou se Bar Kochba snažil „podchytit“. Mládež a studenti se také sdružovali ve sportovních organizacích. O těch však pojednáváme v samostatné podkapitole.

4.3 Činnost související s náboženstvím

O náboženskou složku židovského života pečovaly židovské náboženské obce (dále jen ŽNO). Na území Prahy to byla jednak pražská židovská náboženská obec, do které spadaly městské části I–VII, a dále obce tzv. Velké Prahy. Pro představu o velikosti obcí uvádíme v závorce počet členů v roce 1921. Do Velké Prahy tedy spadala Libeň (858), Karlín (2447), Michle (914), Smíchov (2416), Žižkov (1635) a Královské Vinohrady (5732). K pražské ŽNO patřilo 17 930 členů.

Pražská ŽNO měla pod přímou správou 5 synagog: konzervativní Staronovou, Klausovu a Vysokou a reformní Jeruzalémskou a Maislovu. V nich měli Židé možnost účastnit se bohoslužeb v pátek večer, v sobotu ráno a večer, ve všední dny ráno a v některých i v sobotu přes den. Pořad bohoslužeb v obecních synagogách byl zveřejňován v každém čísle Věstníku, který vydávala ŽNO. Další dvě synagogy spravovaly samostatné spolky a ŽNO jen dohlížela na náboženské záležitosti. Jednalo se o konzervativní Pinkasovu synagogu a reformní synagogu v Dušní ulici. Většina příjmů obce plynula z náboženských daní. Při některých obcích fungovaly také spolky pro udržování, popřípadě zbudování synagog (například Vinohrady, Žižkov) a také spolky zajišťující chrámovou hudbu.

V budově Židovské radnice byla veřejnosti přístupná knihovna. Ta vznikla v polovině 19. století a v roce 1938 obsahovala cca 15 000 svazků, zahrnujících 4 inkunábule, vzácné a staré tisky a sbírku rukopisů. Aby byla knihovna dostupná všem, byla v různé dny otevřena v různou denní dobu. Aktuální otvírací doba knihovny byla zveřejňována v každém vydání Věstníku ŽNO. V současnosti je fond této knihovny součástí Židovského muzea v Praze.

Jak již bylo řečeno, pražské židovské obyvatelstvo mělo k náboženství vlažný vztah a bohoslužeb se během roku příliš neúčastnilo. Naopak o svátcích byly synagogy plné. Ve 30. letech bylo dokonce ke Dni smíření, především z bezpečnostních důvodů, dbáno na to, aby synagogy nebyly přeplňovány. Proto v tento den probíhaly bohoslužby pro ty, „kteří neměli najato sedadlo v některé synagoze“⁷⁸, také ve slavnostní síni Židovské radnice. Účastnilo se jich okolo 200 osob.

Se svátky souvisela i příležitost organizovat oslavy, zábavní, společenské a taneční večery apod. Nejvíce se jich konalo na chanuku, kdy měl téměř každý spolek svůj společenský večírek a bylo organizováno i mnoho akcí pro děti. Za všechny uvádíme Makabejskou slavnost, organizovanou Lidovým spolkem Sion a Židovským ženským spolkem v Praze. Obvodovým sionistickým svazem byla tato akce označena jako „representační makabejská slavnost všech pražských sionistů.“⁷⁹ Konala se obvykle v sále spolkového domu Bet Haam. Byla zahájena rozsvícením menory a zpěvem chanukové hymny pražským hebrejským sborem, pak následovaly proslovy a umělecký program inspirovaný židovskými tématy. Vstupenky byly k dispozici u všech sionistických spolků.

Ke svátku purim patřily karnevaly. Na nich nesměla chybět přehlídka masek, tanec, společenské hry a často také divadelní vystoupení. Někteří Židé dokázali využít i této příležitosti k propagaci svých myšlenek. Například v roce 1934 se na jedné purimové redutě představilo devět členů spolku Theodor Herzl jako židovská rodina, jejíž tři dcery zvaly na svatební cestu do Palestiny.⁸⁰

Větší zájem o judaismus byl samozřejmě mezi těmi, kteří se aktivně zajímali o židovskou kulturu, historii nebo hebrejštinu. Například Tarbut, spolek pečující

78 Z židovské radnice. *Věstník*, 1934, roč. 41, č. 8, s. 8.

79 *Židovské zprávy*, 1930, č. 50, s. 3.

80 Srov. Purimová reduta KKL. *Židovské zprávy*, 1934, roč. 17, č. 11, s. 4.

o hebrejské vzdělávání, organizoval v synagoze na Královských Vinohradech sefardskou bohoslužbu mládeže, seder pro své členy a příznivce či koncerty hebrejských písní.

Také sionistický tisk často přinášel biblická vyprávění nebo jiné literární útvary s židovskou a tím i náboženskou tematikou. Součástí některých novin byla dokonce literární či beletristická příloha. Mnohé spolky pořádaly také šabatové setkání *Oneg šabat*.

4.4 Sociální činnost

Nejpočetnější skupinou mezi židovskými spolky byly spolky dobročinné, humanitární, podpůrné a pohřební. Charita představovala tradiční a neodmyslitelnou součást judaismu. Například bohatší Židé zvali na pravidelné obědy nemajetné studenty, obdarovávali žebráky, podporovali vandrující studenty a chudé rabíny. Pamatovat na potřebné a finančně přispívat spolkům věnujícím se sociální péči bylo také zvykem při různých rodinných událostech, v den výročí zesnulých a podobně.

Podle Kuděly „*s postupující emancipací a asimilací pražských Židů ubývá i dobročinnosti.*“⁸¹ Zároveň upozorňuje, že aktivitám charitativního charakteru se Židé intenzivněji věnovali v určitých vlnách. Jednalo se o období krizí. Například po r. 1905 v souvislosti s pogromy v Rusku, v letech 1914–1917 v době masového exodu Židů z frontových oblastí Haliče, atd.⁸²

Na počátku 20. století byla židovská sociální péče věnována především těm osobám, „*jimž scházela nějaký podstatný znak normálního společenského nebo rodinného života anebo které byly v nějakém směru defektní.*“⁸³ Šlo tedy hlavně o vdovy, sirotky, staré a nemocné. Méně často pak o chudé. Nejvýznamněji se na této činnosti podílely dobročinné spolky *Chevra kadiša*, spolek *Láska k bližnímu*, *Mechalke Tarngolim* a *Bikur Cholim* (péče o nemocné).

Před první světovou válkou se mnoho Židů stěhovalo do velkých měst, ale pro některé nebylo jednoduché v nich žít a zařadit se do společnosti. Tak se i v Praze zvýšil

81 KUDĚLA, J. *Judeus pauper* In *Ponížení a odstrčení*, s. 71.

82 Srov. tamtéž, s. 72.

83 HOFFMAN, CH. *Židovská sociální práce v Praze. Židovský kalendář, 1938–1939*, s. 146.

počet chudých. Po válce pak v Československu také přibylo velké množství osob bez státní příslušnosti a mnoho vdov, kterým muži zemřeli během války. Ti všichni potřebovali pomoc a péči. Na základě zvyšování potřeby sociální pomoci tedy vznikaly nejrůznější organizace a spolky, které se věnovaly potřebným.

Bylo však třeba tyto aktivity centralizovat a koordinovat a zároveň tak nahradit částečně nespravedlivou dobročinnost organizovanou sociální péčí. Za tímto účelem byla v roce 1920 zřízena Židovská ústředna pro sociální péči. Hoffman píše, že „*hlavním problémem židovské sociální péče v Praze nebyla od dob stabilisace až k vypuknutí světové krise péče místní, nýbrž péče o cizí.*“⁸⁴ Tím má na mysli především židovské uprchlíky z Haliče a Bukoviny. Starost o průchozí tedy znamenala „*vybrati z nich ony, kteří byli způsobilí a ochotní k práci, opatřiti jim zaměstnání, včleniti je opět do hospodářského života.*“⁸⁵

Na počátku 30. let se spolky sociálního charakteru zaměřovaly především na řešení problémů se zaměstnáním, na Židy přistěhované z východní části republiky, repatriované Židy a emigranty. V roce 1935 pak vznikla další důležitá instituce podílející se na sociální péči – Sociální ústav náboženských obcí židovských.

Obecně platilo, že většina ortodoxních spolků měla charitativní charakter, a po válce měli na programu sociální pomoci také velký podíl sionisté. Mnohé další spolky také dávaly finanční dary těm spolkům, které podporovaly potřebné.⁸⁶

4.4.1 Židovská ústředna pro sociální péči

Židovská ústředna pro sociální péči vznikla z iniciativy Židovské národní rady a organizace B'nai B'rith.⁸⁷ Podle stanov byla zřízena za účelem „soustřediti, prohloubiti a vykonávati péči v kruzích židovských na poli sociálním a kulturním v oblasti Republiky československé.“⁸⁸ Byla velmi podporována několika americkými institucemi. Jejím prvním předsedou se stal vrchní rabín Dr. Jindřich Bondy.

84 HOFFMANN, J. K problému židovské sociální péče v Praze. *Věstník*, 1934, roč. 41, č. 9, s. 3.

85 Tamtéž.

86 Srov. IV. *Ročenka Jubilejního fondu*, s. 4.

87 Srov. YAHIL, CH. Social work in the historic lands. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 395.

88 *Stanovy židovské ústředny pro sociální péči v Republice československé*, § 2.

Židovská ústředna se zpočátku zaměřovala na soustředění sociální péče v celém Československu, podporu stávajících institucí a v případě potřeby zřizování nových, využití a rozšíření existujících zdravotnických a sociálních zařízení, zpracovávání statistik v oblasti židovské sociální péče, péči o sirotky, kterých během války přibýlo, a systematickou preventivní péči o mládež. V sociálních otázkách

zastupovala židovské občany a spolky na úřadech a veřejnosti.

Později zůstala jen u působení v Praze a místo koordinování již existujících aktivit „se věnovala novým úkolům, pro které teprve měly být kompetentní organizace vybudovány.“⁸⁹ Zabývala se tedy především vystěhovalci, snažila se umožnit emigraci Židům z východních zemí do Ameriky, těm, kteří v Československu zůstali, zajišťovala přeškolení, aby se mohli uplatnit na trhu práce, a také podporovala studenty z ciziny, kteří nemohli dostudovat ve své zemi.

Činnost Židovské ústředny pro sociální péči byla financována z členských příspěvků, darů a nadací. Stávalo se, že ústředna vyvíjela tolik aktivit, že vyčerpala veškeré finanční prostředky a musela činnost pozastavit.⁹⁰

4.4.2 Sociální ústav náboženských obcí židovských Velké Prahy

O mnohé sociální potřeby židovského obyvatelstva se staral Sociální ústav náboženských obcí židovských. Ten pečoval o mládež, umísťoval děti v prázdninových osadách, trpícím dětem zajišťoval pomoc v ústavech a soukromé cizí péči, organizoval školení dětí uprchlíků a provozoval chudinské oddělení, poradnu pro volbu povolání⁹¹ a zprostředkovatelnou práce. Dále zřídil sběrnou šatstva a nábytku, organizoval chanukové ošacovací nadílky a uhelné akce (tj. rozdávání uhlí a dříví), pečoval o uprchlíky a repatrianty (československé státní příslušníky navracené z ciziny, především z Německa). Sociální ústav náboženských obcí židovských byl zároveň evidenčním střediskem veškeré sociální práce.

89 HOFFMAN, CH. Židovská sociální práce v Praze. *Židovský kalendář*, 1938–1939, s. 147.

90 Srov. Z židovské radnice. *Věstník*, 1934, roč. 41, č. 8, s. 7.

91 Srov. SCHÖNFELD, W. Židovská poradna pro volbu povolání v Praze. *Židovský kalendář*, 1938–1939, s. 151–155.

4.4.3 Chevra kadiša

Důležitou součástí židovské charitativní činnosti je i pohřební bratrstvo, tzv. Chevra kadiša. Židovské pohřební bratrstvo v Praze bylo založeno roku 1564. Nahradilo tak jiné, které zaniklo v polovině 16. století v důsledku opakovaných snah o vystěhování Židů z Prahy. U vzniku této instituce stáli primas Židovského Města rabi Eliezer Aškenazi, stavitel ghetta Mordechaj Maisl a rabi Jehuda Levi ben Becalel, zvaný Löw.

Při výběru členů nerozhodoval majetek a sociální postavení, ale zkušenost, náboženské vzdělání a morální kvality. Tím vznikl spolek sloužící potřebám celé obce. Přední pražští Židé se domluvili, že část peněz přijatých za pohřbívání bude věnována chudým především na dříví na zimu a pak také ke svátkům pesach a sukot. Další část měla být určena k zakládání hřbitovů v jiných městech.

Stanovy a zkušenosti pražské Chevra kadiša později přealy další obce v Čechách a na Moravě. Dr. Salomon Hugo Lieben dokonce konstatoval, že „mnohé chevry odvolávají se na pražskou jako na vzor, ba někdy dokonce napodobují tekatot pocházející odjinud, ačkoliv jsou označovány za pražské.“⁹²

Program Chevra kadiša byl „*Dobré činiti živým i mrtvým*“⁹³ a k její hlavní náplni patřilo navštěvování nemocných, péče o nemocné v agonii, péče o mrtvé, zhotovení rakve, hrobu a pohřebního roucha, mytí a oblékání zemřelých. O svátcích pesach, svátku stanů (sukot) a v zimě poskytovalo pohřební bratrstvo finanční podporu chudým členům a vdovám a sirotkům po členech spolku.

Jednou do roka se také pro členy konala akce pro potěšení. V první den novoluní měsíce tamuz byla zorganizována veselá hostina doprovázená slovy z Tóry. Tento den v Praze slavili výroční založení pohřebního bratrstva a jeho členové byli zváni na černé pivo.⁹⁴ V ostatních městech se hostina konala večer 7. adaru, kdy si Židé připomínají výročí smrti Mojžíše. Bratrstvo má také své zvláštní dny postu a pokání, např. erev roš chodeš s kázáním a návštěvou Starého židovského hřbitova nebo roš chodeš elul s kázáním na Olšanských hřbitovech.

Již v 19. století začalo vznikat hodně spolků, které měly podobné poslání jako Chevra kadiša nebo s ní spolupracovaly. Zároveň vznikaly spolky, které byly její

92 LIEBEN, S. H. Chevra kadiša v Praze. *Věstník*, 1939, č. 6, s. 55.

93 Tamtéž.

94 Srov. MARTIŇÁKOVÁ, M. *Pražská Chevra kadiša*, s. 33.

součástí. Ty měly za úkol především podporu šestinedělek, chudých členů a zbožných žen. K pohřebnímu bratrstvu patřily konkrétně tři vedlejší spolky: Spolek žen (Chevra Kadiša Nošim Zidkonijos), Spolek Szandekoes a Spolek starších (Chevra kadiša Sekenim Maskilim el dol).

Spolek žen měl stejný účel jako pohřební bratrstvo. Působil zvláště v těch případech, kdy to bylo pro muže z mravních důvodů nemožné – návštěvy nemocných žen a péče o ně, omývání a oblékání mrtvých žen apod. Ženy byly také aktivní v oblasti vdávání chudých nevěst. Spolek Szandekoes měl za úkol pečovat o chudé šestinedělky. Pomáhal také finančně a zajišťoval kmotra při obřizkách. Dalším jeho úkolem bylo zajištění přítomnosti několika členů na pohřbu těch, kteří nikoho neměli, aby mohla být pronesena modlitba Kadiš. Spolek starších byl zřízen za účelem podpory nemocných členů. Ti během nemoci dostávali peníze a také jim bylo přispíváno, když museli vyhledat lázeňskou péči. O svátcích Pesach, svátku týdnů a svátku stanů bylo losováno z řad chudých členů a ti pak dostávali finanční dar.⁹⁵

Činnost spolku byla financována z členských příspěvků. K základnímu příspěvku, který se platil jednou ročně, přibývaly další částky, související s různými příležitostmi, například se vstupem do bratrstva či s hierarchickým postupem. Dále přijímala Chevra kadiša příspěvky od občanů Židovského Města, vybírala almužny buď v průběhu pohřbů, nebo byla možnost nechat peníze ve veřejné kasičce.⁹⁶ Dále byly organizovány příležitostné sbírky pro potřebné.

Pohřební bratrstvo mělo své zázemí v budovách na Josefově, které pro něj byly postaveny na počátku 20. století v blízkosti Klausovy synagogy. Za zmínku stojí zasedací síň pražské Chevra kadiša. V tomto prostoru se totiž nalézala galerie obrazů týkajících se činnosti pohřebního bratrstva.⁹⁷ Zároveň byla síň někdy využívána i pro akce jiných spolků.

Ve 20. letech navazovala činnost spolku na předchozí tradici a nedocházelo k větším změnám. Na základě vystavění krematoria ve Strašnicích vznikla na počátku 30. let diskuze o způsobu pohřbívání, která roku 1933 vyústila ve vybudování urnového háje

95 Srov. *Stanovy Pražského židovského Pohřebního Bratrstva*, s. 2.

96 Srov. GOLDBERG, S. *Crossing the Jabbok*, s. 94.

97 Srov. MAREŠ, M. *Pražská chevra kadiša*, s. 8.

na novém hřbitově na Olšanech. Roku 1936 byly naposledy změněny stanovy pražského pohřebního bratrstva.

Jak již bylo řečeno, ve druhé polovině 30. let 20. století se v Československu také výrazně zvyšoval počet emigrantů z okolních zemí. Většinou se jednalo o nemajetné jedince, kteří potřebovali značnou pomoc. Vzhledem k tomu, že výdaje bratrstva byly mnohem vyšší než příjmy, byla Chevra kadiša nucena předat část svých povinností jiným spolkům. V roce 1936 bylo představenstvo Chevra kadiša nuceno omezit svou činnost pouze na stanovami předepsanou podporu svých členů, jejich vdov a sirotků. Všeobecnou péči přenechalo bratrstvo obdobným již existujícím nebo nově vznikajícím organizacím. Z účetní knihy Chevra kadiša za rok 1935 vyplývá, že na dobročinnost bylo přijato 42 578 Kč, ale vydáno bylo 160 174 Kč.⁹⁸

Pohřební bratrstva fungovala také v ostatních židovských náboženských obcích Velké Prahy. Zpracované údaje existují především o Chevra kadiša v Praze VIII – Libni.⁹⁹ Ve 30. letech pak často přebíralo pohřby pražské bratrstvo.

V roce 1942 pohřební bratrstva v Čechách zanikla. Jejich funkci převzal Pohřební ústav. Činnost Chevra kadiša byla obnovena v letech 1947–1951, kdy fungovala jako jedna z komisí ŽNO. Poté byla tato instituce v Praze obnovena až roku 2003 a řádně fungovat začala až v březnu 2009. Kromě záležitostí souvisejících s pohřbíváním se zaměřuje na péči o dlouhodobě nemocné, jejich navštěvování a o podporu těch, kteří se o nemocné starají.¹⁰⁰

4.4.4 B'nai B'rith

Významnou organizací, která se věnovala charitativní činnosti, byl řád B'nai B'rith (Synové světla). Tato nejstarší světová židovská humanitární (zednářská) organizace byla založena roku 1843 v New Yorku se záměrem rozvíjet duchovní a morální hodnoty svých členů, vštěpovat jim základy filantropie, cti a vlastenectví, podporovat umění a vědu, chránit vdovy a sirotky, pomáhat chudým potřebným. V Praze se v této organizaci shromažďovali především německy mluvící Židé, jednalo se o určitou židovskou elitu.

98 Srov. *Pozvání k valné hromadě starších ze dne 31.5.1936.*

99 Srov. KLENOVÁ, D. *Židovská náboženská obec Praha VIII. – Libeň*, kap. 3.7.1.

100 Srov. O současné podobě Chevra Kadiša v Praze. In *Šalom alejchem* [radio].

Jejich projekty byly zaměřeny na pomoc starým lidem i vzdělávání mentálně postižených. Provozovali veřejné chudinské jídelny, agenturu pro nezaměstnané, rezidenci a klub pro mládež a ubytovnu pro učně a sirotky.¹⁰¹ Mezi nejdůležitější počiny B'nai B'rith za první republiky patří pomoc nezaměstnaným za světové krize, chudým na Podkarpatské Rusi, uprchlíkům z Německa a Rakouska a vznik Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice. Tu založili členové pražské lóže Praga roku 1928.

Kromě morálního a charitativního působení se organizace zaměřila také na podporu vědy a umění. Čapková například upozorňuje na přednášky, které probíhaly v lóžích a byly většinou připravovány a přednášeny členy samotnými.¹⁰² Vystoupení obsahovala témata historická, literární, filozofická, náboženská, sociologická, ekonomická a přírodovědná. Členové B'nai B'rith také pravidelně sledovali nejnovější uměleckou tvorbu.

4.4.5 Mezinárodní ženská sionistická organizace (WIZO)

Mezi sionisty vynikaly také ženy z československé odbočky celosvětové organizace WIZO, což je zkratka anglického názvu Women's International Zionist Organization. Tato dobrovolnická organizace byla založena na počátku 20. let v Londýně s cílem organizovat sociální pomoc novým židovským přistěhovalcům v Palestině. Zaměřovala se na sociální péči v izraelské společnosti, pokrok v postavení žen a židovské vzdělání v Izraeli a diaspoře.

Odbočka WIZO, která vznikla v Československu v roce 1924, se přerodila z Mädchenklubu. Její hlavní náplní byla sociální práce, podpora a zakládání sociálních institucí určených především péči o židovské děti v Československu i v zahraničí a také pořádání přednášek a literárních a uměleckých večerů. Přednášky určené veřejnosti (především ženám) se týkaly témat jak židovských (např. sionismus, antisemitismus), tak i praktických (např. sociální problematika, péče o domácnost, děti):

Pražská odbočka WIZO zanikla s příchodem druhé světové války a obnovena byla až v roce 1991.

101 Srov. FARBER, M. Jewish lodges and fraternal orders prior to world war II. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 231 a 232.

102 Srov. ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé?* s. 77–79.

4.4.6 Další spolky, organizace a projekty

V seznamu Státního úřadu statistického¹⁰³ můžeme nalézt další spolky, které se věnovaly péči o chudé a o mládež a fungovaly v roce 1934. V závorce uvádíme datum jejich vzniku.

O děti, mládež a jejich studium se staral například Jubilejní fond – spolek pro podporu nemajetných židovských žáků na českých školách (1909). Pravidelnými příspěvky (od 40 do 120 korun měsíčně) podporoval děti a studenty na obecných, středních, obchodních i vysokých školách. O všech darech, které fond přijal, byla veřejnost informována v Rozvoji. Dále můžeme jmenovat spolek Domov pro opuštěné židovské děti (1932), Soukromý ženský spolek pro výchovu chudých osiřelých dívek israelitských v Praze (1855), který provozoval sirotčinec, spolek Israelitský sirotčinec pro hochy (1898), Sirotčinec pro židovské dívky (1877), Spolek k udržování útulku pro židovské učně řemeslnické v Praze (1924) a Domov pro židovské učně obchodní (1931).

Péči o hebrejské školství se zabýval charitativní spolek Tarbut. Ten například připravoval programy¹⁰⁴ a materiály pro výuku hebrejštiny, vydal brožuru obsahující informace o vývoji tohoto jazyka v Československu i ve světě, nabízel přednášky v hebrejštině.

O chudé a nemocné pečoval Pomocný spolek israelské náboženské obce na Královských Vinohradech pro chudinství a ošetřování nemocných (1897), Spolek pro podporování israelských chudých a nemocných na Smíchově (1892), Komitě ku podpoře chudých israelských šestinedělek (1832), dobrovolnická organizace Židovská péče o nemocné (1921), Spolek židovských válečných poškozenců a invalidů v ČSR (1921) či „Chanuka“ Verein sur Unterstützung hilfsbedürftiger Jugend (1869), který se věnoval péči o chudé děti. Při spolku Chanuka fungoval také ženský výbor, který pomáhal při sbírání milodarů a především pořádal slavnosti pro členy spolku i veřejnost, po kterých se rozdávalo oblečení, učebnice a modlitební knihy nemajetným dětem (již bez přítomnosti publika).

103 Srov. TVRDOŇ, A. *Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou v republice Československé*, s. 35–43.

104 Srov. Tarbut: měsíc Tarbutu ve skupinách mládeže. *Židovské zprávy*, 1934, č. 11, s. 4–5.

Existovaly také spolky, které se zaměřovaly na zajišťování stravy. Jejich význam spočíval v tom, že dbaly židovských předpisů ohledně přípravy pokrmů, takže i chudým umožňovaly košer stravování. Konkrétně jmenujme Israelský spolek poskytující stravu (1859), spolek Lidová kuchyně židovská (1897) nebo Spolek pro bezplatné stravování israelských dívek (1895). Členové spolku Mechalke Tarngolim zajišťovali každou sobotu kuřecí polévku pro chudé a hladové.

V charitativních činnostech se často angažovaly ženy. Mnohdy měly vlastní spolky, jako například Svaz židovských žen v republice Československé (1920), Israelský dobročinný spolek paní a dívek v Žižkově (1910), Israelitischer Frauen-verein (1887), Židovský ženský pomocný výbor pro Podkarpatskou Rus (1934) nebo libeňský Ženský podpůrný spolek.

Důležitou skupinu tvořily také spolky, které napomáhaly Židům s vystěhováním ze země. Jednalo se jednak o přípravu především mladých Židů na praktický život v Palestině, jednak o realizaci samotného odjezdu. Sem patřila například celosvětová organizace HICEM (Pomocný ústav pro židovské průchozí a vystěhovalce), která působila v Čechách od roku 1935 a často směřovala i do zámoří,¹⁰⁵ Mládež-Alija, která vznikla koncem 30. let a zprostředkovávala vystěhovalectví dětí, Hašomer Hacair či Makabi Hacair.

Mnohé z těchto skupin spadaly pod zastřešující organizaci zvanou Hechaluc. Ta se mimo jiné starala o ilegální výuku dětí. Vyvíjela také aktivní činnost v Terezíně a po skončení války se někteří její vychovatelé, kteří přežili, věnovali práci se sirotky. Činnost zbytku hnutí pokračovala až do počátku roku 1948. Vycházel bulletin a bylo zorganizováno několik táborů.

V rámci svého působení se na přípravu k odstěhování do Palestiny zaměřovaly také Blau-Weiss, Techelet Lavan a El Al. Chalucnické sionistické skupiny působily v Československu již před válkou, ale aktivnější se staly až po obsazení českých zemí nacistickým Německem, kdy pochopitelně oslovily mnohem více zájemců o vystěhování než dříve.

Mezi časté aktivity spolků patřila také pomoc uprchlíkům. Ve 30. letech se jednalo o uprchlíky z Německa, později i z Rakouska a ze Sudet. Spolky zařizovaly především

¹⁰⁵ Srov. HOFMANN, J. Ze sociálního ústavu náboženských obcí židovských Velké Prahy. *Věstník*, 1939, č. 6, s. 57.

víza, dále se staraly o materiální podporu, vzdělání apod. Základ zajišťovala Židovská ústředna pro sociální péči. K ní se pak přidávaly charitativní (většinou ženské) spolky, členové pražské lóže B'nai B'rith, sionistické spolky. Někteří sionisté se dostali do čela pražské odbočky HICEM.

Do charitativní činnosti se zapojovaly i spolky, které byly primárně orientovány na jinou činnost. Například Akademický spolek Kapper zařadil po první světové válce do svého programu také velké množství aktivit sociálního charakteru. Jeho členové se například věnovali svým kolegům, kteří se vrátili z vojny a neměli bydlení, oděv ani jídlo. Tito lidé byli například bráni do rodin bývalých členů, dostávali obědy a peněžitou podporu, shánělo se pro ně oblečení a obuv.¹⁰⁶ Členové spolku Techelet Lavan se od roku 1937 podíleli na pomoci uprchlíkům z Německa a později ze Sudet. Peníze získávali ze sbírek, divadelních představení apod. Podporovali také nemajetné děti, kterým umožňovali účastnit se táborů.¹⁰⁷

Můžeme zmínit také charitativní projekt Toynbeehalle. Jednalo se přednášky a kulturní akce pro chudé (především bezdomovce), které měly poučit a pobavit a byly spojeny s malým pohoštěním. Nesledovalo se, zda účastníci byli židovského původu, ale témata většinou se židovstvím souvisela. Řád B'nai B'rith zajišťoval projekt finančně, spolek Bar Kochba organizoval přednášky a kulturní akce a Sionistický klub židovských dívek připravoval pohoštění. Akce začaly v prosinci roku 1920 a probíhaly každý týden, ale pouze v zimním období. V létě bezdomovci neměli zájem.

4.5 Sport

Gymnastika a sport byly významnou součástí židovského života přibližně od poloviny 19. století. Vznik židovských sportovních a tělocvičných klubů a jednot, který probíhal na přelomu 19. a 20. století, měl za cíl především výchovu fyzicky zdatné generace a posílení vědomí sounáležitosti.

V roce 1901 žádal Max Nordau ve své řeči před 5. sionistickým kongresem, aby Židé obnovili svůj zájem o sport a tělesná cvičení.¹⁰⁸ Na základě jeho výzvy se začalo

106 Srov. NEUMANN, K. Po válce. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 50.

107 Srov. BUBENÍK, J. Kalendárium z činnosti židovských spolků v letech 1938–1939. In *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918–1948*, s. 90.

108 Srov. ČAPKOVÁ K. Tělo a duch. *Věstník*, 1998, č. 7, s. 8.

rozvíjet makabské hnutí a zakládaly se další kluby. Důraz byl zároveň kladen na to, aby se nezůstávalo u pouhého tělesného rozvoje a posilování těla. O charakteru židovského sportu vypovídá Ervin Arnstein slovy: „*Náš tělocvik, židovský, byl a zůstane, pokud jde o technické formy, odvislým na soustavách jinonárodních. Má-li však jeho existence býti oprávněna, je mu třeba základů národně-mravních.*“¹⁰⁹

Tělesná a sportovní výchova byla v židovském prostředí podporována, ale často se stávalo, že do některých sportovních klubů nebyli Židé přijímáni, což vedlo k zakládání a posilování klubů výhradně židovských. Sportovní spolky vznikaly hlavně z podnětu sionistů. Tělesná výchova a sport se staly součástí života židovského národa a oficiálním bodem programu sionistického hnutí.

První židovský tělocvičný spolek na českém území vznikl v Moravské Ostravě roku 1893 a jmenoval se Bar Kochba. V roce 1903 se po 6. sionistickém kongresu ustavilo v Basileji Židovské turnérstvo, které bylo jakýmsi předchůdcem mezinárodní organizace Makabi. Největší zastoupení zde měli Židé z českých zemí. V oblasti vedení a organizace jim byl vzorem Sokol. První pražský tělocvičný spolek vznikl roku 1908 a krátce poté byl založen i Hagibor Praha, který byl z takto zaměřených spolků největší a nejznámější.

Delegáti západorakouské oblasti, do které spadala i všechna česká města, se poprvé sešli v prosinci roku 1912 ve Vídni. Zde se připravovalo velké setkání sportovních klubů u příležitosti 11. sionistického kongresu, které se uskutečnilo v září 1913 ve Vídni. Další obdobné sportovní závody opět doprovázely kongres, a to hned v prosinci téhož roku. Při té příležitosti všechny členské kluby přijaly označení Makabi. V červnu 1914 byla zorganizována první středoevropská sportovní slavnost Makabi v Brně. Jednalo se o veřejné vystoupení sportovců západního regionu.

Během první světové války se židovský sport nevyvíjel. První významný krok k jeho obnově udělal po válce pražský Makabi. Kontaktoval jednotlivé členy čtrnácti stále existujících klubů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a v březnu 1919 pozval jejich delegáty na konferenci do Brna (zúčastnilo se jí 44 delegátů). V červnu téhož roku se konala další konference, při níž proběhlo první veřejné gymnastické a sportovní vystoupení v Československu. Zde bylo také domluveno založení dočasné

109 ARNSTEIN, E. Židovský tělocvik a sport. *Židovský kalendář*, 1921–1922, s. 66.

Československé organizace Makabi a zvoleno její vedení se sídlem v Praze. V roce 1920 proběhlo v Praze první zemské cvičení Makabi.

Členů i klubů přibývalo. K velkému rozvoji židovského sportu došlo tedy v období 20. a 30. let dvacátého století. Postupný rozvoj zájmu o sportovní aktivity mezi Židy popisuje například B. Brüll v textu o československém Makabi, pod který spadala velká část sportovních spolků a jednot u nás. V roce 1921 měl Makabi 33 spolků s přibližně 2000 členy, roku 1928 měl 35 spolků s 4000 sportovci a v roce 1936 to bylo již 82 spolků s 10 300 členy.¹¹⁰ V *Selbstwehr* i *Židovských zprávách* vycházely ve 30. letech každý týden zprávy o sportu. Obsahovaly detailní informace o všech událostech roku a také jména úspěšných sportovců. Co se týče financování sportovních aktivit, základ tvořily členské příspěvky. V každém klubu se ale také obvykle našel nějaký vlastník továrny či prosperující firmy, který finančně náročnou sportovní činnost sponzoroval.

Pro židovský sport byl významný rok 1921. V červenci se v Brně konaly první československé územní závody a v září, u příležitosti 12. sionistického kongresu v Karlových Varech, proběhly mezinárodní sportovní závody. Při té příležitosti proběhla také mezinárodní konference spolků Makabi. Delegáti z deseti zemí jednali o obnovení gymnastických asociací a dalších sportovních spolků pod nově zavedeným názvem „Maccabi World Association“. Velký význam měly i sportovní závody u příležitosti 13. sionistického kongresu v Karlových Varech (1923). Tato světová konference pomohla sportovnímu hnutí, které zahrnovalo 18 zemí, k přežití i dalšímu rozvoji.

Jak již bylo řečeno, vznikalo mnoho čistě židovských sportovních spolků. Židé vynikali především v gymnastice, plavání, atletice a ve fotbale, ale věnovali se i dalším sportovním odvětvím. Obzvláště gymnastika byla pro židovskou tělesnou kulturu charakteristická. Zpočátku nešlo o závody, ale o veřejná vystoupení. Ta se konala vždy u příležitosti zasedání sionistického kongresu a také při dalších konferencích apod. Klasické závody byly organizovány až ve 20. a 30. letech 20. století. Gymnastická cvičení byla obvykle jednou z hlavních činností, které se tělovýchovné skupiny věnovaly, a doplňovalo je některé další sportovní odvětví, například hry (odbíjená,

110 Srov. BRÜLL, B. Československý Makabi. *Židovský kalendář*, 1937-1938, s. 101.

házená, fotbal, ...), lehká atletika či plavání. Konaly se také slety a o prázdninách byly organizovány cvičitelské školy.

Významným sportem byl pro Židy fotbal a aktivní židovští fotbalisté sklízeli úspěchy. Na našem území fungovalo už před rokem 1918 velké množství fotbalových klubů, z nichž mnohé byly amatérské. Nesly židovské i nežidovské názvy. V červnu roku 1919 byla v Brně založena Československá židovská fotbalová asociace a také Liga židovských fotbalových rozhodčích. Roku 1922 vstoupily obě zmiňované židovské organizace do Československé fotbalové asociace. Nejvýznamnějším a největším klubem v Praze byl Hagibor, o kterém pojednáme níže. V druhé polovině 20. let využívali pražští fotbalisté k tréninkům hřiště AC Sparty Praha. Ukončení smlouvy pak vedlo jednak ke vzniku nových amatérských klubů, jednak k úsilí o výstavbu nového stadionu. Ten byl nakonec postaven ve Strašnicích.

Lehká atletika – především dráhová atletika a přespolní běh – se původně vyvíjela jako doprovodná disciplína ke gymnastice. Později se začaly pořádat samostatné závody v přespolním běhu. Mezi nejvýznamnější z nich patřil desetakilometrový běh z Běchovic do Prahy, který se poprvé uskutečnil roku 1897. V roce 1923 byly v Čechách jen tři židovské kluby, které měly lehkootletický tým. Jedním z nich byl pražský Hagibor. Všechny tyto tři spolky byly členy Československé amatérské atletické unie. Tato celonárodní atletická organizace zahrnovala skupiny všech etnik.

Dalším pro Židy významným sportem bylo plavání. V lednu 1919 byl založen Československý amatérský plavební svaz a v roce 1922 se k němu přidal židovský klub. V Praze se plavání rozvíjelo pomalu. První plavecká přehlídka byla publiku předvedena v prostorách Institutu pro nevidomé, kde trénoval Hagibor. Plavci z tohoto klubu pak dosahovali velkých úspěchů, a to nejen v Čechách. Hrál se také vodní pólo. Do československé reprezentace se dostaly dvě židovské ženy.¹¹¹

Mezi oblíbenými sportovními odvětvími byl také lední a pozemní hokej, a to zvláště mezi vysokoškolskými studenty. V roce 1931 v Praze proběhl u příležitosti konání kongresu Světové unie Makabi poprvé Theodor Herzl Cup. Poté se konal každý rok až do roku 1938. Z Židů se do československé národní reprezentace v ledním hokeji dostal pouze jeden muž – Dr. Karel Hartmann, který hrál za AC Sparta.

¹¹¹ Srov. PICK, J. C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 209.

K vyhledávaným sportovním aktivitám patřilo dále lyžování a bruslení. V říjnu 1924 založil Hagibor sekci zimních sportů. Následoval tak Teplice-Šanov a Most. Již téhož roku vyhráli Židé na Československém bruslařském šampionátu v rychlobruslení na 500 m a v juniorské kategorii získali druhé místo v krasobruslení. Všeobecně můžeme říci, že v tomto období se zimní sporty staly mezi Židy velmi populárními a postupně byla zřizována místa na horách, kde mohli židovští sportovci trénovat. Potřeba organizace a koordinace této oblasti byla naplněna v roce 1933, kdy vznikla Židovská asociace zimních sportů v Bratislavě, která působila po celém Československu. V rámci druhé zimní makabiády (1936) proběhl také lyžařský šampionát a v únoru 1938 se u příležitosti 30. výročí založení Makabi Praha konal další lyžařský šampionát, který byl zároveň poslední událostí z oblasti zimních sportů v meziválečném období.

Tenis se mezi sporty provozovanými židovským obyvatelstvem objevuje už od počátku 20. století. Prvním Židem v československém olympijském týmu se stal v roce 1918 Arnošt Gottlieb. Další významnou tenisovou událostí byl Davis Cup v Řecku v roce 1927, kterého se v československém týmu zúčastnili dva Židé, z toho jeden z Prahy.

V této souvislosti můžeme zmínit také stolní tenis. Ten byl do roku 1924 typickou volnočasovou aktivitou ve studentských organizacích nebo v rámci tenisových klubů. Například na studentské ubytovně na Albertově v Praze se konaly studentské turnaje. V roce 1925 vznikl Československý svaz stolního tenisu, který o rok později vstoupil do Mezinárodní federace stolního tenisu. Přijímal členy všech etnik, takže se zde mohli zapojit i Židé.

V následujících sportech se Židé neangažovali v takové míře, jako tomu bylo u výše zmiňovaných, a obvykle nebyli organizováni v ryze židovských organizacích, ale nacházíme zde jedince, kteří byli v daných odvětvích úspěšní. Mezi takové aktivity patřilo veslování a kanoistika, kde byli Židé úspěšní jako jednotlivci i družstva, a to i na soutěžích v zahraničí. Studenti a příslušníci vyšších vrstev se věnovali také šermu. Pick v této souvislosti zmiňuje ještě letectví a jezdeckví.¹¹² Několik židovských letců, kteří byli zapojeni ve výzkumu a práci v leteckém průmyslu, bylo totiž úspěšných v soutěžích v pilotování. Vzhledem k tomu, že se jednalo jen o velmi malé množství osob a že to

112 Srov. PICK, J. C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 215.

bylo zároveň jejich zaměstnání, nepovažujeme letectví za specificky židovský zájem. Jezdectví se Židé věnovali už v průběhu 19. století. Někteří koně chovali, zajišťovali je pro lovy apod. Organizované jezdecké začalo v Československu v roce 1838, kdy Franz Lichtensteinský založil v Pardubicích Loveckou společnost. Mnoho koní bylo pronajímáno židovským farmářům, kteří se na jejich chov stali experty. V roce 1923 vznikl Pražský jezdecký klub, který povoloval členství i Židům. I v tomto případě se jedná spíše o okrajovou záležitost, týkající se spíše jednotlivců žijících mimo centrum Prahy.

Jak již bylo řečeno, někteří Židé byli úspěšní i na mezinárodní úrovni a také se účastnili židovských sportovních setkání mimo české území. Čeští sportovní reprezentanti byli zváni například do Rakouska, Belgie, Francie, Německa, Palestiny, Polska nebo Jugoslávie. Mezi velmi úspěšné jednotlivce patřili například atleti Emil Klein, Andrej Engel, Oskar Hekš nebo H. A. Zander. Ve fotbale vynikali Samuel Schillinger, Pavel Mahrer, František Kummerman či Bedřich Taussig. K nejlepším tenistům patřili František Kohn, František Sojka, Arnošt Gottlieb nebo Ladislav Hecht a v plavání vynikali Julius Balász, František Getreuer, Hugo Steiner, Kurt Epstein, František Schulz, Arnošt Reiner a Hanuš Abeles, což byli plavci a vodní pólisté Hagiboru.¹¹³

V červenci 1930 se konal Světový sjezd Makabi v Antverpách, který byl zároveň přípravou na židovskou olympiádu, tzv. makabiádu. Tyto sjezdy byly totiž vždy doprovázeny sportovním programem. Za Československo se antverpského sjezdu zúčastnilo 10 atletů vyslaných československým Makabi a 15 plavců – většinou z Hagiboru. Sjezd byl zahájen slavnostním průvodem, kde československá delegace nesla čtyři modro-bílé prapory jednot a státní prapor. Československou vlajku měli sportovci i na svých úborech. Běhu na 100 m se účastnil Pollak z Hagiboru, ve skoku dalekém a vysokém získal první místo H. A. Zander, ve vytrvalostním běhu skončil druhý Frankl. Všichni zmiňovaní patřili k pražskému Hagiboru. Nejúspěšnější byli českoslovenští plavci, kteří ve všech kategoriích obsadili první nebo druhé místo.

113 Srov. ŠTUMBAUER, J. Nástin historie sportovního klubu Hagibor Praha. *Studia Kinanthropologica*, 2010, č. 1, s. 14. a ČAPKOVÁ, K. Tělo a duch. *Věstník*, 1998, č. 7, s. 8. a PICK, J. C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 202.

Například Hanselová (plavala v lepších časech, než je československý rekord), Getreuer a Lederer. Hagiborští plavci vyhráli i ve štafetě a vodním pólu.¹¹⁴

V létě 1932 proběhla první makabiáda – židovské olympijské hry v Izraeli. Z Československa se jí zúčastnilo 120 atletů a gymnastů. V celkovém hodnocení třinácti států se Československo umístilo na 4. místě, přičemž českoslovenští muži získali 1. místo v plavání a tenise. V únoru roku 1933 pak proběhla zimní makabiáda v Polsku ve městě Zakopané.

V dubnu 1935 se konala druhá makabiáda v Tel Avivu. Z neúspěšnějších sportovců jmenujme Bedřicha Wassera, který zvítězil ve skoku dalekém (6,44 m) a ve skoku do výšky (1,7 m), v desetiboji skončil první mladý Vilda Petschau a 1. místo obsadil ve skoku o tyči i Schipper (3,1 m). Jako obvykle předvedli výborné výkony také hagiborští plavci.¹¹⁵ V srpnu téhož roku proběhl v Brně světový kongres Makabi a únor 1936 provázela 2. zimní makabiáda v Banské Bystrici na Slovensku.

Někteří Židé dokonce reprezentovali Československo na mistrovstvích a na olympijských hrách. Také roku 1936 byli někteří nominováni na XI. letní olympijské hry v Berlíně, ale československý svaz Makabi vydal oficiální rozhodnutí o neúčasti židovských sportovců na těchto hrách, neboť v Německu židovskému obyvatelstvu hrozily perzekuce.

Stejně jako všechny ostatní spolky byly i sportovní organizace rozpuštěny v letech 1939 a 1940 a poté znovu v letech 1948–1950. Další rozvoj židovského sportu probíhal až po roce 1989. Některé ze spolků byly obnoveny. Za všechny zmiňme šachový oddíl nazvaný podle Wilhelma Steinitze, mistra v šachu.¹¹⁶ Dodejme také, že mnozí členové sportovních spolků působili v Terezíně jako vychovatelé.

Na závěr upozorníme na sportovní svaz Bar Kochba, který byl židovskou organizací pocházející z Německa. Na českém území se prosadil pouze v Brně a neměl nic společného se Spolkem židovských akademiků v Praze – Bar Kochba. Členové akademického spolku se sportu nevěnovali.

114 Srov. Světový sjezd Makabi v Antverpách. *Židovské zprávy*, 1930, č. 28.

115 Srov. Skvělý průběh druhé Makabiády. *Hamakabi*, 1935, č. 8, s.1.

116 Srov. *Věstník*, 1996, č. 10, s. 18.

4.5.1 Makabi

Největší počet židovských tělocvičných spolků nesl název Makabi. První z nich vznikl v Moravské Ostravě roku 1899. Pražský Makabi byl založen v roce 1908 a jeho prvním předsedou byl zvolen JUDr. Emil Margulies. Od začátku roku 1919 vydával věstník Makabiblätter.

Po vzniku Československé republiky zde existovala již řada jednot. Jak již bylo řečeno, popud k jejich sdružení vzešel právě z pražského Makabi. Začaly být organizovány sjezdy tělocvičných jednot. Již 30. března 1919 se shromáždilo v Brně 44 delegátů k 1. valnému sjezdu tělovýchovných jednot v ČSR. První velká tělovýchovná slavnost se konala v červnu 1919 v Brně. Roku 1921 vznikla světová organizace Makabi, ke které se jednotlivé spolky přidaly. V říjnu 1924 byly schváleny stanovy a založen Svaz Makabi v Československé republice, ve kterém byly jednotlivé spolky sdruženy. Jeho účelem bylo „*posílit tělesnou zdatnost židovstva a povznést jeho mravní úroveň za účelem vybudování a udržování židovského národa a jeho domova.*“¹¹⁷ Nejvíce se o rozšíření činnosti v rámci celého státu zasloužily moravské jednoty. V roce 1924 měl Svaz Makabi 32 klubů s 2500 členy. Hnutí se postupně rozrůstalo a byly vytvořeny okresy. Vzorem v činnosti mu byl Sokol. Došlo k zavedení cvičitelských hodin, školení cvičitelů pro jednotlivé jednoty, organizovala se župní a krajská veřejná vystoupení (hlavně na Moravě).

Z počátku se Svaz Makabi ve 20. letech soustředil na brannou výchovu s úmyslem vychovávat československému státu ukázněné občany. Gymnastika se stala nástrojem, který učil mladé lidi spojovat fyzické a duševní prvky své osobnosti. Měla rozvíjet estetiku a formovat silný morální charakter, umožňovala mladým lidem, aby byli součástí nějaké větší jednotky a tím napomáhala k integraci. To vše vedlo k potlačování vzájemné rivality mezi závodníky.

Hnutí Makabi se snažilo o systematické vzdělávání, ne jen o vzbuzení nadšení a podávání maximálních fyzických výkonů. Velký důraz byl kladen i na sionistickou výchovu. „*Prostředky, jimiž bude spolek sledovat účel spolkový, jsou uspořádání přednášek o židovských dějinách, uspořádání tělocvičných cvičení a předcvičitelských*

¹¹⁷ Stanovy Svazu Makabi, § 2, citováno In HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 44.

kurzů.¹¹⁸ Držitelé sportovního odznaku Makabi museli znát podrobně historii židovského národa i sionistického hnutí. V roce 1934 se dokonce stalo povinností všech členů Makabi platit šekel.

Členové Makabi se věnovali gymnastice, atletice, hokeji, zimním sportům, fotbalu a plavání. Pro každé odvětví byl zvolen referent. Jednotlivé sportovní sekce vytvářely samostatné organizační celky, v rámci kterých se soutěžilo, ale zároveň se také podílely na činnosti a aktivitách celostátního svazu. Každý druh sportu měl také své pevné postavení ve vedení této židovské sportovní organizace. Kromě cvičení a sportu se členové věnovali také turistice a společenským aktivitám.

Ve 30. letech se na úkor tělocviku (tělocvik a lehká atletika) začal prosazovat sport (tenis, kopaná, volejbal, košíková, ...). Židé zakládali vlastní hřiště. Snažili se také vytvořit podmínky pro výuku sportovního a závodního plavání, pořádat krajské a župní slety a také sportovní meetingy. O aktivitách a úspěších Makabi informoval časopis Hamakkabi. Pravidelně v něm také vycházely články o významných sionistických osobnostech a událostech. Velká pozornost byla věnována všem sionistickým kongresům. Koncem 30. let se Makabi stalo spíše židovským tělovýchovným hnutím se sionistickou orientací.

Dodejme, že intenzivní sportovní činnost se mohla rozvinout jen ve velkých městech. Na Moravě to bylo Brno, Moravská Ostrava a Olomouc, v Čechách pouze Praha. A přestože v roce 1923 přesídlilo hnutí Makabi z Moravy do Prahy, byli v předsednictvu spíše Židé z Moravy.

31. 8. 1939 byla činnost Makabi zakázána. Ke znovuoobnovení došlo po roce 1989. V rámci sportovních aktivit se však nad Makabi Praha začal prosazovat spíše židovský sportovní klub Hakoach.

4.5.2 Hagibor

Hagibor (hebr. hrdina) vznikl v rámci politického spolku Poale Sion, hnutí socialistických sionistů, jako jeho sportovní a tělocvičná sekce. První společenská akce Hagiboru proběhla roku 1914. V hotelu U zlatého anděla v Celetné ulici v Praze byl

¹¹⁸ Stanovy Svazu Makabi, § 11, citováno In HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 44.

jeho členy předveden kulturně-židovský program. Aktivity Hagiboru omezila první světová válka, ale po roce 1918 byly opět obnoveny.

Spolek se během války osamostatnil od Poale Sion a v roce 1917 k fotbalové sekci přibyla sekce lehkotletická, k čemuž se Hagibor nechal inspirovat vídeňským spolkem Hakoach. Prvním předsedou samostatného spolku se stal Dr. Rudolf Beck. Pro pořádání společenských akcí byly najímány prostory kavárny Central a jako klubové barvy používal Hagibor bílou a modrou. Již během války získal spolek možnost pronajímat hřiště klubu AC Sparta na dvě odpoledne v týdnu. Hráli zde především nezletilí chlapci, kterým za to nehrozil odvod na vojnu.

Hagibor usiloval o získání co nejvíce mladých Židů prostřednictvím rozšiřování nabídky sportovních aktivit. Po válce vznikla sekce hokejová, plavecká a tenisová. Později pak Hagibor ještě zavedl také veslování, šachy, zimní sporty a dokonce ženské sporty. Od roku 1923 měl tým, který byl schopný účastnit se soutěží a přehlídek při nejrůznějších událostech, včetně mezinárodních.¹¹⁹

Fotbalový klub Hagiboru zahájil svou činnost zcela neformálně, jako parta kluků, kteří si jdou občas zakopat. Tato skupina se scházela už během první světové války. Z toho důvodu byl předvolán na c. k. okresní policejní komisařství jeden z jejích členů Mořic Langer, který hájil spolek slovy: „*Hagibor dosud úředního schválení nemá a jako spolek žádné spolkové činnosti nevyvíjí. Ovšem ale hraje Hagibor jako kroužek kopanou, hradí se soukromou sbírkou a je asi přibližně 15 součastníků kroužku toho.*“¹²⁰ Vysvětlil také, že aktivita probíhá na základě klukovské domluvy: „*Výborových a členských schůzí a jiných spolkových záležitostí není, leda že se má dát spravit míč neb něco podobného. Členové se přijímají tak, že když někdo přivede na hřiště nového hráče, že se dovolí, aby chodil hrát s sebou.*“¹²¹ Fotbal se pak nejvíce rozvíjel na počátku 20. let, kdy byli dokonce za nemalé sumy kupováni hráči z jiných celků. To však později vedlo k finančním problémům a téměř k ohrožení existence spolku. S pomocí Židovské strany se však Hagibor z dluhů dostal.

119 Srov. PICK, J. C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 200. Jednotlivé soutěže a úspěchy srov. ŠTUMBAUER, J. Nástin historie sportovního klubu Hagibor Praha. *Studia Kinanthropologica*, 2010, č. 1, s. 11–14.

120 ČAPKOVÁ, K. Tělo a duch, *Věstník*, 1998, roč. 60, č. 7, s. 9.

121 Tamtéž.

Do historie spolku se významně zapsal rok 1927, kdy byl postaven klubový stadion ve Strašnicích, který se stal pro židovskou mládež významným centrem volnočasových aktivit. Jeho slavnostní uvedení do provozu proběhlo 12. 6. 1927 v tzv. den mladých (Jom hano'ar). Při této příležitosti proběhla sportovní slavnost, která se konala pod záštitou Ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy. Na programu byly lehkooatletické závody a fotbalová a hokejová utkání. Hagibor vyčlenil část zisku z festivalu otevření stadionu pro Židovskou asociaci studentské péče, část získala též Mensa Academica Judaica. Ve stejném roce se také Hagibor připojil ke světovému Makabi.

Za Hagibor sportovalo mnoho Židů, kteří byli úspěšní i mimo spolek a někdy i na mezinárodní úrovni. Hlavní činností Hagiboru však nebylo jen vycvičení několika výborných jednotlivců, nýbrž vedení mnoha týmů k rozvíjení sportovních dovedností v nejrůznějších odvětvích a s tím související soutěžení s týmy z jiných organizací.¹²² Počet členů tohoto spolku postupně rostl. Mnohé úspěchy a rekordy jednotlivých sportovců se staly motivací dalších mladých Židů pro vstup do Hagiboru.

Kromě sportovní činnosti se Hagibor věnoval i společenským aktivitám. Byla pořádána ochotnická představení, reprezentační plesy a podobně. Větší důraz byl však v tomto spolku kladen na tělovýchovu a sport, ostatní aktivity byly jen doplňkovou záležitostí. V tom se lišil Hagibor od Makabi, kde se naopak kladl velký důraz na sionistickou výchovu, která se uskutečňovala často právě prostřednictvím nejrůznějších společenských aktivit.

V roce 1933 vznikl z plavecké sekce samostatný spolek Židovský plavecký klub Hagibor, který vydával klubový časopis Hamajim (hebr. voda). Zajímavostí je, že na rozdíl od jiných židovských sportovních spolků používal tento plavecký klub jako jednacím jazykem pouze češtinu. Prvním předsedou se stal Norbert Adler, který byl zároveň členem spolku Theodor Herzl.

V témže roce sehrál Hagibor významnou úlohu při přípravách 18. sionistického kongresu, organizovaného v Praze a doprovázeného sportovními hrami, kterých se zúčastnily dva tisíce sportovců. V září 1938 se v den mladých (Jom hano'ar) konala poslední atletická akce na strašnickém stadionu. Hřiště Hagiboru bylo po okupaci nacisty zabráno, ale po intervenci ŽNO opět navraceno. Sportovci Hagiboru využívali

¹²² Srov. PICK, J. C. Sports. In *The Jews of Czechoslovakia*, s. 200.

také hřiště na Letné. V období protektorátu se zde konaly sportovní akce pro židovské děti, které tehdy již nesměly navštěvovat školy. V areálu Hagiboru ve Strašnicích byl za války zřízen internační tábor a místo pro shromažďování Židů před odjezdy do koncentračních a vyhlazovacích táborů. V současnosti slouží areál především židovskému domovu sociální péče.

4.5.3 Hakoach

Mezi významné židovské sportovní spolky patří také Hakoach (hebr. síla), jehož znakem byla Davidova hvězda zlaté barvy. Byl založen ve Vídni a zejména zpočátku ovlivňoval i židovské tělocvičné a sportovní hnutí na našem území.

V Československu vznikl spolek s názvem Hakoach až v polovině 20. let. Ustavující schůze židovského sportovního klubu Hakoach Praha se konala v srpnu 1926. Klub sídlil v Praze a podle stanov se zaměřoval „na pěstování míčových her asociálních a sice: kopané, házené, rugby, hokeje, golfu a póla. Spolek kvůli tomu zřizuje a udržuje potřebná sportoviště. Zabývá se údržbou náradí a výcvikem svých členů. Spolek je amatérský a nepolitický“.¹²³ Hakoach patřil k ryze sportovním spolkům, náboženství bylo jeho členy vnímáno trochu jako přežitek, o čemž svědčí i to, že jeho fotbalový klub byl ochoten hrát turnaje i v sobotu. Klub však neměl mnoho členů, neboť získal jen ty sportovce, kteří z nějakého důvodu opustili Hagibor. Už v červnu 1927 byla jeho činnost ukončena.

Za účelem obnovení židovské sportovní tradice vznikl v roce 1990 stejnojmenný sportovní klub. Byl však založen neoficiálně a existoval odděleně od pražské židovské obce. Zaregistrován byl roku 1994 a stal se celorepublikovým klubem. V současnosti je sportovní klub Hakoach přidruženým členem Federace židovských obcí, která se tak podílí na jeho financování.

¹²³ Stanovy spolku Hakoach Praha, § 2. Citováno In HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 70.

4.5.4 Židovská tělocvičná a sportovní obec ČSR

Židovská tělocvičná a sportovní obec ČSR vznikla roku 1921. Původně mělo jít o zastřešující organizaci pro Svaz Makabi a Židovský svaz fotbalový. Podle stanov mělo být účelem spolku „*sjednocení všech židovských sportovních a tělocvičných svazů, propagace soustavné tělesné výchovy židovského lidu a povzbuzení národního sebevědomí,*“¹²⁴ a to prostřednictvím podpory a zakládání spolků, pořádání velkých sportovních a tělocvičných slavností a udržování vztahů se sportovními organizacemi jiných států. Obě výše zmiňované organizace, které měly být v hlavním zájmu Židovské tělocvičné a sportovní obce, si však vystačily samy a zastřešující organizace nebylo třeba. Roku 1927 tedy spolek dobrovolně zanikl.

4.5.5 Židovský svaz fotbalový v Československé republice

Židovský fotbalový svaz vznikl roku 1921, sídlil v Praze a byl členem Československé asociace fotbalové. Holan cituje ve své práci stanovы svazu. Jeho účelem bylo „*sdrúžení a zastoupení všech židovských spolků v Republice československé pěstujících sport fotbalový a podporovat jejich sportovní činnosti.*“¹²⁵ Chtěli tak činit prostřednictvím zakládání spolků, poučování, dozoru, pořádání pravidelných zápasů a soutěží, stanovování a vykládání hracích pravidel, přednášek a vydávání tiskovin o fotbale a podpory sportu mezi Židy. Židovský svaz fotbalový se skládal ze žup a jeho příjmy tvořily především pravidelné členské příspěvky, dary a pokuty.

4.5.6 Sbor židovských soudců fotbalových v ČSR

Stanovy „Sboru Židovských soudců fotbalových v Č.S.R.“ byly schváleny na jaře roku 1922. Sbor sídlil v Praze a jeho účelem bylo řídit fotbalové zápasy zvláště židovských klubů, bdít nad řádným provozováním fotbalového sportu a vychovávat

124 Stanovy Židovské tělocvičné a sportovní obce ČSR. Citováno In HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 54.

125 Stanovy Židovského svazu fotbalového. Citováno In HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*, s. 59.

a zkoušet židovské fotbalové soudce. Spolupracoval s fotbalovým svazem a financování spolku bylo často spojeno s podnikatelskou činností těch, kteří se v něm angažovali.

4.6 Sionistická mládežnická hnutí

Mládežnická hnutí se rozvíjela především v období meziválečném. Po vzniku samostatného československého státu se do prostředí široce zaměřených mládežnických organizací rozšířil sionismus a zároveň klesal význam studentských spolků. Pro neakademickou mládež vznikala hnutí a skupiny, které měly často za cíl teoretickou a praktickou přípravu na odjezd do Palestiny, tzv. alija. Používalo se pro ně označení chalucim – průkopníci. Nejstarší takovou organizací byl Judischer Wanderbund „Blau-Weiss“, což byl židovský turistický spolek. Jeho pražská odnož vznikla v roce 1913.¹²⁶ V chalucnických organizacích se obvykle sdružovali německy mluvící mladí. Existoval pouze jeden česky mluvící spolek, a to české sionistické hnutí El Al. V roce 1921 vzniklo ústřední sdružení průkopnických mládežnických hnutí v ČSR – Hechaluc. Vzhledem k blížícímu se nebezpečí nacistické okupace rozšiřovaly chalucnické spolky svou činnost. Mnohé vznikly ve 20. letech, ale ve 30. letech se jejich počet ještě zvyšoval.¹²⁷

O vztahu mladých Židů k náboženství konstatoval Dr. Adler, správce židovské školy: „Máme mládež věrnou předpisům tóry, máme svazy mladých jen sionistické a jen národní, lidi mající k náboženství poměr liberální, máme však také mnoho tisíc mladých lidí, kterým chybí i nejzákladnější vztah k nábožnosti.“¹²⁸ Jak přibližně vypadala péče mládežnických hnutí o víru mladých, můžeme názorně ukázat například na programu letního tábora hnutí Brit Trumpeldor, otištěného v Židovských zprávách.¹²⁹ Náplň táborových dní byla podobná jako u jiných skautů. Rozdíl však byl o šabat. Vše se připravilo v pátek, aby se v sobotu mohlo přestat pracovat. Obvykle byl tento den naplněn četbou, zpěvem, procházkami a dobrým jídlem. Ve všední dny bylo hebrejskými zpěvy doprovázeno vztyčování vlajky a večerní program. Přestože tedy

126 Srov. PĚKNÝ, T. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, s. 524.

127 Srov. BRÜLL, B. Československý Makabi. *Židovský kalendář*, s. 101.

128 ADLER, Š. Mládež bez náboženství. *Věstník*, 1937, č. 8, s. 82.

129 Srov. Den v letním táboře pražského Brit Trumpeldoru. *Židovské zprávy*, 1930, č. 29, s. 4 a 5.

pravděpodobně nebyli mladí v průběhu tábora na žádné bohoslužbě, mohli celý pobyt prožít jak v duchu náboženském, tak pouze jako tradici.

4.6.1 Techelet Lavan

Hnutí Techelet Lavan (hebr. modro-bílá) sehrálo významnou roli mezi sionistickou mládeží. Vyvinulo se po první světové válce ze starší organizace Blau-Weiss, což byli lidé blízcí spolku Bar Kochba a jeho středoškolské organizaci Haschachar. Převažovala zde mládež z německy mluvících rodin. Snahou Blau-Weiss bylo odlehčit intelektuálnost a duchovní ráz a vytvořit alternativu pro mladé, kteří preferují spíše pobyt v přírodě a pěstování osobních přátelství. Byla to také reakce na šířící se antisemitismus uvnitř obdobné německé mládežnické (nežidovské) organizace Wandervogel. Pražská odnož Blau-Weiss byla založena roku 1913.

Náplní Blau-Weiss byly společné výjezdy mimo město se stanováním v divoké přírodě, s výlety, kytarami a podobně. Sionismus a židovská historie byly až na druhém místě.¹³⁰ Za války se organizace, spolu se členy Bar Kochba, zapojila do pomoci haličským uprchlíkům a po válce se zaměřila na výuku hebrejštiny, židovských dějin a tradic.

Změna názvu a stanov proběhla roku 1919. Hnutí se přejmenovalo na Sdružení židovské mládeže Techelet Lavan a jeho program byl postaven na základech sionismu. V roce 1924 se sdružení stalo členem Federace československých skautů. Jeho cílem bylo věnovat se na pravidelných schůzkách a vycházkách skautingu, rozvíjet u židovské mládeže občanské ctnosti a vychovávat tak nové židovské pokolení, které bude silné a zdravé tělem i duchem.

Sdružení odmítalo jakékoliv vojenské prvky skautingu a podobných organizací a velký důraz byl kladen na sionistické a židovské vzdělání. To bylo spojeno především se sportovními a společenskými aktivitami. Členové byli rozděleni podle věku na děti, teenagery a mladé nad 16 let. Bylo vydáno několik didaktických brožur a děti vydávaly vlastní bulletin – Itonenu. Pedagogická práce se soustředovala na výchovu k samostatnosti, spolupráci, tvořivosti, znalosti židovské historie a pochopení sionismu. Pracovalo se ve skupinkách, v nichž měl každý svá práva i povinnosti. O židovských

¹³⁰ Srov. MARXOVÁ, A. Sionismus v Čechách a na Moravě. *Věstník*, 1998, č 4., s. 8.

svátcích se konaly dětské slavnosti. Ve 20. a 30. letech se pořádaly také letní a zimní tábory a semináře pro členy i vedoucí, což byla jedna z nejvýznamnějších aktivit hnutí a trvala až do roku 1939.

Od počátku 20. let lze mezi členy hnutí rozlišit dva směry. Zatímco v centru pozornosti stoupců prvního směru byla alija a snaha absolvovat zemědělskou přípravu pro práci v Palestině, druzí opustit rodinu, studium apod. nechtěli. Těch bylo víc. Některé z táborů byly tedy pracovní a studijní s tím, že připravovaly členy na odjezd do Palestiny. V roce 1921 odjela do Palestiny první, asi padesátičlenná skupina z Techelet Lavan, zvaná Avoda (hebr. práce). Další skupina odjela roku 1924.

Na konci 20. let se v hnutí prosazoval nový ideový směr, který vedl členy k vlastní odpovědnosti za svou přípravu na život v Palestině. K té mělo patřit také rozhodnutí pro nový životní styl charakteristický střídmostí, čestným jednáním, vzájemným respektem mezi pohlavími a zřeknutím se kouření, alkoholu a karet. Celkově však hnutí nemělo čistě chalucnický charakter. Techelet Lavan působil až do roku 1948.

4.6.2 El Al

Organizace El Al vznikla až roku 1938 a byla českou alternativou k Techelet Lavan, která se však zaměřila přímo na alija, což vycházelo i z momentální politické situace. V době registrace měla asi 50 členů. Začali vydávat El Al Revue v nákladu 200 výtisků. Na konci roku 1938 měla organizace už asi 200 členů a pobočku v Brně a Hradci Králové. Její činnost se příliš nelišila od ostatních, většinou německých, mládežnických organizací. Výraznější rozdíl byl pouze v tom, že členové projevovali větší zájem o asimilanty a snažili se je přesvědčit k sionismu. Mezi obvyklé aktivity patřily schůzky, výlety, táboření, sport, divadelní a filmové hry. Pořádaly se také přednášky a kurzy a vydávaly publikace. V únoru 1939 se organizace El Al stala volnou součástí hnutí Techelet Lavan. Většina z členů El Al skončila v Terezíně.

4.6.3 Makabi Hazair

V roce 1926 byla při Makabi založena samostatná mládežnická organizace Makabi Hazair, která zpočátku čerpala zkušenosti z československého skautingu. Mládež byla

vedena ke sportu a vychovávána v kolektivním duchu s důrazem na zemědělskou výuku a přípravu na vystěhování do Palestiny. Za tímto účelem pro ni byly pořádány cvičné tábory nebo výuka ivrit (novohebrejštiny). Do těchto táborů byli posíláni také instruktoři z Palestiny. Zaměřením šlo tedy o sionistické hnutí a v Československu mělo asi 2500 členů.¹³¹ Navíc Makabi Hazair získával finanční prostředky pro Židovský národní fond, který vykupoval půdu v Palestině.

4.6.4 Brit Trumpeldor

Brit Trumpeldor bylo mládežnické hnutí revizionistických sionistů, založené v roce 1923 v lotyšské Rize. V ČSR vzniklo v roce 1927 a k oficiálnímu ustavení došlo v roce 1929. Název hnutí byl často zkracován na „Betar“. Ústředí organizace sídlilo v Bratislavě a roku 1938 se přestěhovalo do Prahy. Spolek Betar se zaměřoval na skautskou, kulturní a brannou výchovu židovské mládeže a roce 1931 vstoupil do Svazu junáků-skautů Republiky československé.

¹³¹ Srov. BRÜLL, B. Československý Makabi. *Židovský kalendář*, 1937-1938, s. 106.

Závěr

V této diplomové práci jsme se zabývali volnočasovou a spolkovou činností pražských Židů od konce 19. století do roku 1939. Musíme konstatovat, že v mnoha aspektech se volný čas Židů neliší od volného času většinové společnosti žijící v Čechách. Sportují, účastní se kulturních a společenských akcí, sdružují se podle zájmů a podobně. Přesto jsou v jejich prožívání a naplňování volného času určitá specifika.

Posuzujeme-li vztah židovského volného času a náboženství, docházíme k závěru, že pokud se Židé chtěli věnovat svým náboženským zvyklostem a povinnostem, museli tak obvykle činit právě ve volném čase. Česká společnost první poloviny 20. století byla totiž poměrně výrazně sekularizovaná a spolu s ní i pražští Židé. Zároveň se tedy ve spolecích projevovala spíše tradice než víra samotná. Tu si Židé připomínali především během svátků.

Obvyklé byly společné oslavy chanuka a purim. Ostatní svátky byly spíše osobní záležitostí a byly slaveny v rodinném kruhu. Chanukové oslavy probíhaly téměř v každém spolku a bylo pořádáno i mnoho akcí pro děti. Tyto události nabízely příležitost k připomenutí nejrůznějších tradic a zvyků i k poučení o židovské historii. Zpravidla zde zazněla také židovská hudba, básně, čtení z Tóry a podobně. Oblíbenost svátků purim a chanuka pravděpodobně souvisí také s tím, že oslavují úspěch národa proti nadvládě a útlaku a jsou tedy významné i pro nenábožensky smýšlející Židy. Svátek, který však slavili všichni Židé, byl šabat. Míra přesného dodržování pravidel byla sice různá, ale na svátečnost dne a odpočinek bylo vždy pamatováno. Některé spolky také pořádaly šabatová setkání.

V období svátků se také zvýšila četnost náboženských příspěvků v židovském tisku. Zvláště pro sionistický tisk bylo obvyklé, že uveřejňoval články, fejetony, básně či vyprávění s náboženskou tematikou. Mnohdy byly tyto příspěvky inspirovány biblickými příběhy či židovskou historií, jindy se v nich odrážely vlastní životní zkušenosti autorů.

Židé se také museli potýkat s řešením svého vztahu ke křesťanským svátkům, které byly typické pro českou kulturu. V mnohých rodinách se ve výsledku přistupovalo

k určitému kompromisu, především kvůli dětem, aby nepocit'ovaly tak velkou odlišnost. Například Vánoce pak v některých rodinách znamenaly stromek, dárky, cukroví nebo kapra s bramborovým salátem, přičemž aspekt oslavy narození Ježíše Krista byl vyloučen.

Ať již se jednalo o tradici nebo víru, existovalo velké množství dobročinných organizací. K nim patřila většina ortodoxních spolků a zvláště je třeba jmenovat pohřební bratrstvo Chevra kadiša. Spolky se věnovaly péči jak o pražské potřebné, tak o ty, kteří přišli jako uprchlíci. Židé tak naplňovali skutky milosrdenství, ke kterým je vyzývá Tóra. Pečovali totiž o nemocné a umírající, poskytovali stravu a oděvy chudým nebo se věnovali výchově a vzdělávání sirotků, chudých dětí a podobně. Některé spolky akcentovaly sobotní setkání a obdarovávaly potřebné právě v tento den.

Výrazný byl také velmi silný vztah Židů ke vzdělání. Nějaký druh učení probíhal téměř v každém spolku. Přirozeně byl tento fenomén typický pro akademické spolky, ale přednáškové činnosti se věnovalo i mnoho podpůrných spolků a také veškeré sionistické organizace, které své členy i veřejnost vzdělávaly v tématech souvisejících s židovstvím a Palestinou. Kromě toho také mnohé spolky organizovaly nejrůznější kurzy (jazykové, řečnické, vyučování různým praktickým dovednostem, ...). Můžeme tedy říci, že se Židé snažili rozvíjet v tom, co je zajímavé, i v tom, co bylo užitečné. Speciálním typem pak byly chalucnické organizace, které se přímo zaměřovaly na přípravu na odjezd do Palestiny a život v ní a jejichž veškerý program sestával z teoretického i praktického učení se všem potřebným dovednostem.

Pražští Židé se také věnovali umění. Někteří sami tvořili, ale většina jich byla především obecnstvem. Fungovaly umělecké spolky, židovský tisk (např. Česko-židovské listy, Rozvoj) informoval o nových hrách nastudovaných nejrůznějšími pražskými divadly, a především bylo typické, že většina společenských akcí byla obvykle doprovázena uměleckou tvorbou (hudba, recitace, apod.). Také sionismus měl v Čechách velmi kulturní charakter a sionisté byli v kontaktu s předními umělci, literáty a intelektuály většinové společnosti.

Typickou volnočasovou aktivitou především mladých Židů byl sport. Věnovali se nejrůznějším odvětvím od rekreační po vrcholovou úroveň. Díky úspěchům některých Židů na mezinárodních soutěžích měli i ostatní významné vzory. Zároveň Židy tito

úspěšní sportovci reprezentovali mezi ostatním obyvatelstvem. Zatímco některé skupiny (například Židé sdružení okolo Hagiboru) se soustřeďovaly především na samotný pohyb, popřípadě výkon, Svaz Makabi usiloval také o židovskou výchovu svých členů. Mravní výchovu – společně s budováním zdatné generace – si kladla za cíl většina spolků.

Ve spolcích obvykle fungoval určitý pedagogický systém. V rámci programu bylo totiž často pamatováno také na předávání zkušeností z generace na generaci. Členové spolků byli vzděláváni v různých kurzech, ve kterých se učili dovednostem potřebným pro uskutečňování cílů spolku i pro jeho vedení (například řečnictví, sociální práce, cvičitelské kurzy apod.), a především u mládežnických a studentských spolků nebylo neobvyklé, že se členové setkávali s lidmi, kteří působili ve spolku dříve a sbírali od nich zkušenosti.

Možností, jak a kde trávit volný čas, měli tedy pražští Židé opravdu hodně. Zároveň je jasně patrný rozdíl v činnosti ŽNO a ostatních institucí. ŽNO se totiž staraly především o záležitosti náboženské, zatímco spolky a ostatní organizace sledovaly vlastní cíle podle svého zaměření. Ty pak mnohdy neměly s judaismem mnoho společného.

Pražští Židé také řešili otázky obvyklé pro život menšiny. Typickým aspektem života minority je tendence ke sdružování se. Židovské spolky vznikaly jednak za účelem vzájemné pomoci, židovské osvěty a sdílení zkušeností, jednak proto, že z jiných spolků byli Židé vylučováni. Sdružování plnilo také mnohé psychologické funkce. Především nabízelo prostor pro utváření a budování přátelství. František Fischer to vystihl slovy: *„Ale nade vše drahým úkolem bylo mně i mým kamarádům, ať z dob předválečných, ať z popřevratových: prosytil ovzduší spolku upřímným přátelstvím, které tkví hluboko v duších našich a má svoji odezvu i po letech, kdy cesty života jdou různými směry.“*¹³² Mnohým přinášely spolky zázemí a ukotvení v jejich židovství. Z tohoto pohledu byly obzvláště důležité pro mladé lidi z venkova, kteří přišli do Prahy studovat. *„Šli jsme do spolku jako domů a byli jsme přesvědčeni, že spolek může a zmůže všechno. Také většinu svého volného času, pokud jsme ho nebyli nuceni ubít hodinami, strávili jsme ve spolku.“*¹³³

132 FISCHER, F. Hrst vzpomínek. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 54.

133 BECK, J. K. jubileu. In *Vzpomínky a úvahy*, s. 48.

Mnozí Židé se také zabývali vlastní identitou. Tuto otázku nastolovalo jak českožidovské hnutí, tak sionisté. Ani asimilovaní Židé totiž obvykle nesměřovali k popření svého židovství, nýbrž k jeho realizaci v rámci české kultury. Volný čas nabízel prostor pro utváření identity prostřednictvím reflexe vlastních zkušeností nebo historických událostí a možnost zabývat se činnostmi, v rámci kterých je vlastní identita realizována. Mezi častá témata přednášek patřila například česká a židovská historie, asimilace a přiznání se k židovské národnosti nebo židovské tradice. Po přednáškách mnohdy následovala debata, v níž se mohli přítomní ještě hlouběji zamýšlet nad daným tématem a porovnávat své názory.

Přestože se pražští Židé setkávali s nepřijetím ze strany většinové společnosti, byla míra tohoto odporu v porovnání s jinými městy spíše menšího charakteru. V oblasti volného času se to odrazilo především ve vyčleňování z aktivit organizovaných pro většinovou společnost a v zakládání vlastních spolků.

Ve volnočasových aktivitách se projevovalo i vzájemné ovlivňování kultur. Židé sice realizovali své vlastní projekty a aktivity, na mnohé z nich však zároveň zvali i veřejnost (například přednášky, koncerty, sportovní vystoupení). A naopak se Židé mnohdy hlásili ke spolkům a organizacím, které nabízely volnočasové aktivity, a nijak nesouvisely s jejich kulturou (např. sportovní oddíly).

Na základě prostudovaných materiálů usuzujeme, že v období od konce 19. století do počátku 30. let 20. století měli pražští Židé možnost naplnění volného času podle vlastního uvážení a na základě svého vlastního rozhodnutí ji také využívali. Mnohdy se za tímto účelem sdružovali ve spolcích, jejichž největší rozmach probíhal ve 20. letech. V předválečném období byl volný čas prožíván častěji individuálně nebo v menších, mnohdy neoficiálních skupinách. Vlivem politických událostí ve druhé polovině 30. let pocíťovali pražští Židé ohrožení a spolkové aktivity začaly být omezovány. Nejvíce zůstávalo těch, které směřovaly k přesídlení do Palestiny.

Z hlediska kvality je velmi těžké činnost spolků posoudit, a to především proto, že v různých spolcích byl kladen důraz na různé záležitosti. Všeobecně však můžeme říci, že v centru zájmu bylo vzdělávání sebe i druhých, osvěta, umění (aktivně i pasivně), mravní výchova, péče o druhé a u mladých péče o vlastní tělo prostřednictvím pohybu

a pobytu v přírodě. Veškeré tyto aktivity a s nimi spojené cíle lze považovat za přínosné pro ty, kteří se jim věnovali, a mnohdy i pro ostatní lidi v jejich okolí.

Část aktivit se pravděpodobně nacházela na hranici mezi volným časem a povinnostmi. Mnohdy se mohlo jednat o činnost, která vyplývala z mravního přesvědčení jedince (především aktivity sociálního charakteru) nebo z předpokladu, že se učí něco praktického pro budoucí život. To však je otázkou každého jednotlivce. Přesto právě tyto činnosti poukazují na již mnohokrát opakované hodnoty, které pražská židovská společnost uznávala, tedy vzdělání, pomoc druhým a udržení vlastní kultury.

Závěrem lze říci, že veškerá volnočasová činnost Židů a jejich tendence k aktivnímu využití a naplnění volného času může být inspirativní pro pedagogy i pro ty, kteří hledají, jak naplnit či využít své volno.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

IV. Ročenka Jubilejního fondu Spolku pro podporu nemajetných židovských žáků na českých školách. Praha: Jubilejní fond, 1933. ISBN neuvedeno.

Bible. Místo vydání neuvedeno: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

COHEN, A. *Talmud pro každého: Historie, struktura a hlavní témata Talmudu.* Praha: Sefer, 2006. ISBN 80-85924-49-8.

ČAPKOVÁ, K. *Češi, Němci, Židé: Národní identita Židů v Čechách 1918 – 1938.* Praha – Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-695-9.

FRIEDMANN, F. *Pravda o pražské židovské radnici.* Praha: Sionistický svaz obvodový pro Čechy, 1933. ISBN neuvedeno.

GOLDBERG, S. *Crossing the Jabbok : illness and death in Ashkenazi Judaism in sixteenth-through nineteenth-century Prague.* Berkeley: University of California Press, 1996. ISBN 0-520-08149-8.

HESCHEL, A. J. *Šabat: Jeho význam pro současného člověka.* Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1721-5.

HOLAN, J. *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích.* České Budějovice, 2004. Diplomová práce. Jihočeská univerzita. Pedagogická fakulta. Katedra tělesné výchovy a sportu. Vedoucí práce J. Štumbauer.

KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času* [online]. České Budějovice: TF JU [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>.

KAPLÁNEK, M. *Rekreace a volný čas z hlediska teologie* [online]. České Budějovice: TF JU [cit. 23. března 2012]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>.

KLENOVÁ, D. *Židovská náboženská obec Praha VIII. – Libeň za první a druhé republiky.* Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Historický ústav. Vedoucí práce V. Černý.

KREJČOVÁ, H. K některým problémům židovské menšiny a českého antisemitismu po roce 1945. In *Židé v české a polské občanské společnosti.* Praha: Universita Karlova, 1999. ISBN 80-85899-80-9.

KREJČOVÁ, H. *Židé v protektorátu*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. ISBN 80-85270-67-6.

KREJČOVÁ, H. Židovská komunita v moderní české společnosti. In *Židé v novodobých dějinách: soubor přednášek na FF UK*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-423-4.

KŘEŠŤAN, J.; BLODIGOVÁ, A.; BUBENÍK, J. *Židovské spolky v českých zemích v letech 1918-1948*. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-27-7.

KUDĚLA, J. *Judeus pauper*. In *Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy. Sborník příspěvků z 8. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy, konaného ve dnech 2. a 3. října 1990 a 13. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy ve dnech 3. a 4. října 1995*. Praha: Scriptorium, 1998, s. 67-72. ISBN 80-86197-02-6.

LAQUEUR, W. *Měníci se tvář antisemitismu*. Od starověku do dnešních dnů. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-927-0.

MARTIŇÁKOVÁ, M. *Pražská Chevra kadiša*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Katedra biblistiky a judaistiky.

MIŠOVIČ, J. *Víra v dějinách zemí koruny české*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-99-0.

PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

PĚKNÝ, T. *Historie židů v Čechách a na Moravě*. Praha: Sefer, 2001. ISBN 80-85924-33-1.

Pozvání k valné hromadě starších ze dne 31.5.1936. Praha: Židovské Pohřební bratrstvo, 1936. ISBN neuvedeno.

SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?* Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7.

Stanovy Pražského židovského Pohřebního Bratrstva. Praha: Chevra Kadiša, 1936. ISBN neuvedeno.

Stanovy židovské ústředny pro sociální péči v Republice československé. Praha: Židovská ústředna pro sociální péči v Republice československé, 1923. ISBN neuvedeno.

The Jews of Czechoslovakia: historical studies and surveys Volume II. New York: Philadelphia, 1971. ISBN neuvedeno.

TVRDOŇ, A. *Spolky, ústavy a zařízení pro péči o chudé a péči o mládež ochrany potřebnou v republice Československé. Seznam podle stavu v roce 1934.* Praha: Státní úřad statistický, 1936. ISBN neuvedeno.

Vzpomínky a úvahy. Praha: Akademický spolek Kapper, 1926. ISBN neuvedeno.

Židé – dějiny a kultura. Pavlát, L. (ed.) Praha: Židovské muzeum v Praze, 2005. ISBN 80-86889-11-4.

Periodika a jiné zdroje

ADLER, Š. Mládež bez náboženství. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1937, roč. 4, č. 8, s. 82.

Akademický spolek „Kapper.“ *Rozhled*, 1919, č. 48, s. 4.

ARNSTEIN, E. Židovský tělocvik a sport. *Židovský kalendář*, 1921-1922, s. 66-68..

BRÜLL, B. Československý Makabi. *Židovský kalendář*, 1937-1938, roč. 18, s. 97-107.

ČAPKOVÁ, K. Tělo a duch: Židovské sportovní organizace v Čechách a na Moravě. *Věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku*, 1998, roč. 60, č. 7, s. 8-9.

ČAPKOVÁ, K. Tělo a duch: Židovské sportovní organizace v Čechách a na Moravě. *Věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku*, 1998, roč. 60, č. 8, s. 10-11.

Čechové křtění a nekřtění. *Rozhled*, 1918, č. 13, s. 5.

Českožidovský kroužek v Praze. *Rozhled*, 1919, č. 9, s. 5.

Den v letním táboře pražského Brit Trumpeldoru. *Židovské zprávy*, 1930, roč. 13, č. 29, s. 4 a 5.

DOLEŽELOVÁ, J. Úcta k živým i mrtvým: židovské zvyky a instituce při pohřbívání. *Židovská ročenka*, 1990-1991, s. 64-72.

FLEISCHMANN, K. Habimah v Praze. *Židovský kalendář*, 1929 – 1930, s. 130 - 138.

HOFFMAN, CH. Židovská sociální práce v Praze. *Židovský kalendář*, 1938 – 1939, s. 146-150.

HOFFMANN, J. K problému židovské sociální péče v Praze. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1934, roč. 41, č. 9, s. 3 a 4.

HOFFMANN, J. Ze sociálního ústavu náboženských obcí židovských Velké Prahy. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*. 1939, roč. 46, č. 6, s. 57.

Israel. náb. obce v Čechách. *Židovský kalendář*, 1920-1921, s. 130 a 131.

Knihovna židovské obce náboženské v Praze. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1935, roč. 42, č. 10-11, s. 12.

K pražským událostem. *Rozhled*. 1918, č. 47, s. 1.

LIEBEN, S. H. Chevra kadiša v Praze. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1939, roč. 6, č. 6, s. 55 a 56.

MAREŠ, M. *Pražská chevra kadiša*. Praha: b. n., 1933, s. 8-9. Novinový výstřížek dostupný v knihovně Židovského muzea.

MARXOVÁ, A. Sionismus v Čechách a na Moravě. *Věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku*, 1998, roč. 60, č. 1, s. 10-11 a 15.

MARXOVÁ, A. Sionismus v Čechách a na Moravě. *Věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku*, 1998, roč. 60, č. 4, s. 8-9.

MARXOVÁ, A. Sionismus v Čechách a na Moravě. *Věstník židovských náboženských obcí v českých zemích a na Slovensku*, 1998, roč. 60, č. 5, s. 6-7.

O současné podobě Chevra Kadiša v Praze. In Šalom alejchem [radio]. ČRo Regina, 12. dubna 2009 [cit 18. března 2013]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/570593>.

Purimová reduta KKL. *Židovské zprávy*, 1934, roč. 17, č. 11, s. 4.

SCHÖNFELD, W. Židovská poradna pro volbu povolání v Praze. *Židovský kalendář*, 1938-1939, s. 151-155.

SICHER, G. Pražská Chevra Kadiša. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1960, roč. 12, č. 6, s. 3.

Sjezd židovské mládeže v Praze. *Židovské zprávy*, 1922, roč. 5, č. 16, s. 4.

Skvělý průběh druhé Makabiá. *Hamakabi*, 1935, č. 8, s. 1 - 2.

Spolek Theodor Herzl slaví jubileum. *Židovské zprávy*, 1934, roč. 17, č. 11, s. 3.

Světový sjezd Makabi v Antverpách. *Židovské zprávy*, 1930, roč. 13, č. 28, s. 1.

ŠTUMBAUER, J. Nástin historie sportovního klubu Hagibor Praha. *Studia Kinanthropologica* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2012-09-04]. Dostupné na WWW: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/tv/SK_vol_11_2010_1.pdf>. ISSN 1213-2101. s. 7-16.

RAKOUS, V. O té asimilaci. *Česko-židovské listy*, 1907, roč. 13 , č. 1, s. 2–3.

Tarbut: měsíc Tarbutu ve skupinách mládeže. *Židovské zprávy*, 1934, roč. 17, č. 11, s. 4 a 5.

WALDSTEIN, E. Několik slov úvodem. *Židovský kalendář*, 1920–1921, s. 24.

Zprávy spolkové. *Kalendář česko-židovský*, 1929–1930, roč. 49, s. 139–142.

Z židovské radnice. *Věstník židovské obce náboženské v Praze*, 1934, roč. 41, č. 8, s. 6-9.

Seznam zkratek

Zkratky talmudických spisů

Avot	Pirkej avot
AZ	Avoda zara
Ber.	Berachot
ExR	Midraš raba ke knize Exodus
Git.	Gitin
Jev.	Jevamot
Kid.	Kidušin
LvR	Midraš raba ke knize Leviticus
Meg.	Megila
Šab.	Šabat.

Jiné zkratky

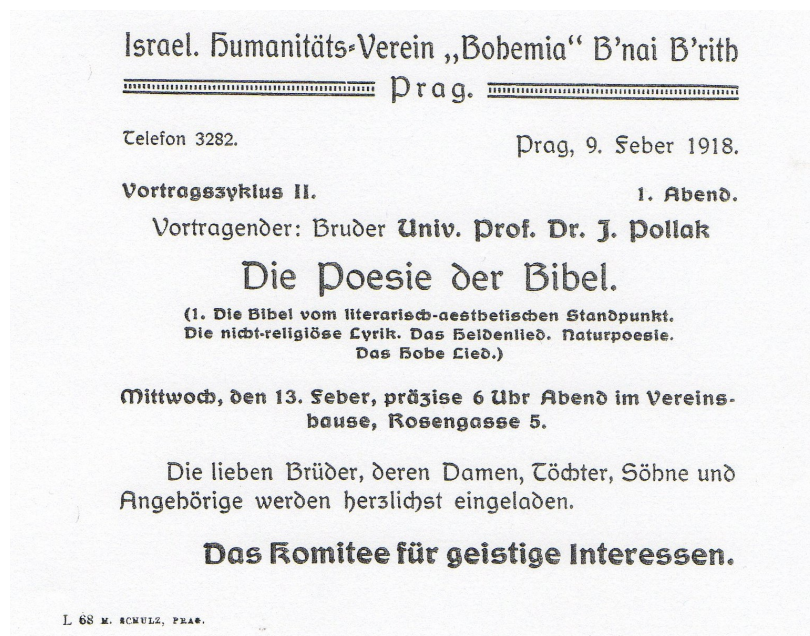
ŽMP	Židovské muzeum v Praze
ŽNO	Židovská náboženská obec
WIZO	Mezinárodní ženská sionistická organizace (Women's International Zionist Organization)

Přílohy

I. Pozvánky a letáky

Obr. 1 a 2 Ukázka pozvání na plesy uveřejněná v Rozvoji.

Obr. 3

Pozvánka pražské lóže Bohemia na přednáškový večer univerzitního profesora Dr. J. Pollaka o biblické poezii z literárně uměleckého pohledu, konaný 13. února 1918.

ŽMP

Obr. 4

Program společenského večera pořádaného pražskými lóžemi Bohemia a Praga 28. dubna 1920. Diváci shlédli například balet, loutkové divadlo, humornou přednášku, adaptaci Goethova Fausta či film Pavla Eisnera „Don Juan v městském parku.“

ŽMP

Geselligkeitskomitees „Bohemia“ u. „Praga“

Mittwoch, den 28. April 1920.
Beginn 8 Uhr abends.

Gesellschafts-Abend

o o o

I.

1. **Klassische Tänze** Frl. Nelly Taussig
 - a) Chopin: Walzer
 - b) Schubert: Ballet aus RosamundeAm Klavier H. Hans Heller.
2. **Humoristischer Vortrag** . Br. Paul Falkenau
3. **Lieder und Arien** Fr. Eise Heller-Hahn
Löwe: Und niemand hat's gesehn
Steinbach: Rothaarig ist mein Schätzelein
Gounod: Juwelenarie aus Faust u. Margarethe
Am Klavier Br. Kapellmeister Konrad Wallerstein.
4. **Ein kleines Puppenspiel**
Die tragische Herzengeschichte vom schönen
Pierrot Murl
Ein Theaterdirector.
Puppon
Pierrot Murl — — Pierrot Murline
Frau Pfau Hu — — Ein Kasperl
Die Hexe Rah — — Die Fliege
5. **Parodist. Männerterzett** . Br. Oskar Klemperer
Peter Cornelius: H. Leopold Fleischl
Der Tod des Verräters H. Hans Beck
Am Klavier Br. Kapellmeister Konrad Wallerstein.

— — — BUFFET-PAUSE. — — —

BEGINN 10 UHR.

II.

BEGINN 10 UHR.

6. **Humoristische Gedichte** . Br. Emil Perger
7. **Faust**
Frei nach Goethe von Dolfi Beykovsky
Gretchen — — — Fr. Marianne Fried
Faust — — — — H. Ewald Heller
Mephisto — — — H. Dolfi Beykova
Der Herr — — — H. Josef Wurm
8. **Couplets** Br. Friedrich Schiller
9. **Don Juan im Stadtpark**
Natur und Kunstfilm in 26 Epochen
von Dr. Paul Eisner
Personen:
Adola Süssholz — — — H. Richi Pick
Célestine, seine Frau — — — Fr. Emmy Beck
Ivette, Mutterseli — — — Fr. Lilly Pick
Leutnant v. Aleewitz — — — H. Egon Gläser
Kaldausky, Detective — — — H. Robert Eisner
Palsy, sein Gehilfe — — — H. Willy Schwarz
Pussy, seine Gehilfin — — — Fr. Liesl Bischtzky

o o o
2 BUFFETS

u. zw. im Sitzungszimmer u. im Spielzimmer (2.Stock).

II. Záhloví a titulní stránky některých židovských periodik

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

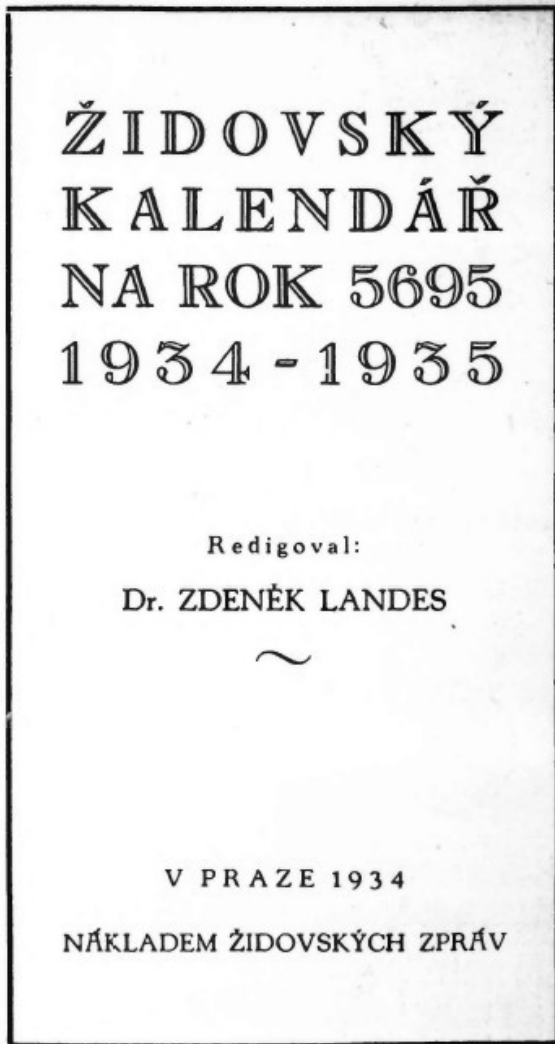
Obr. 10

Obr. 11

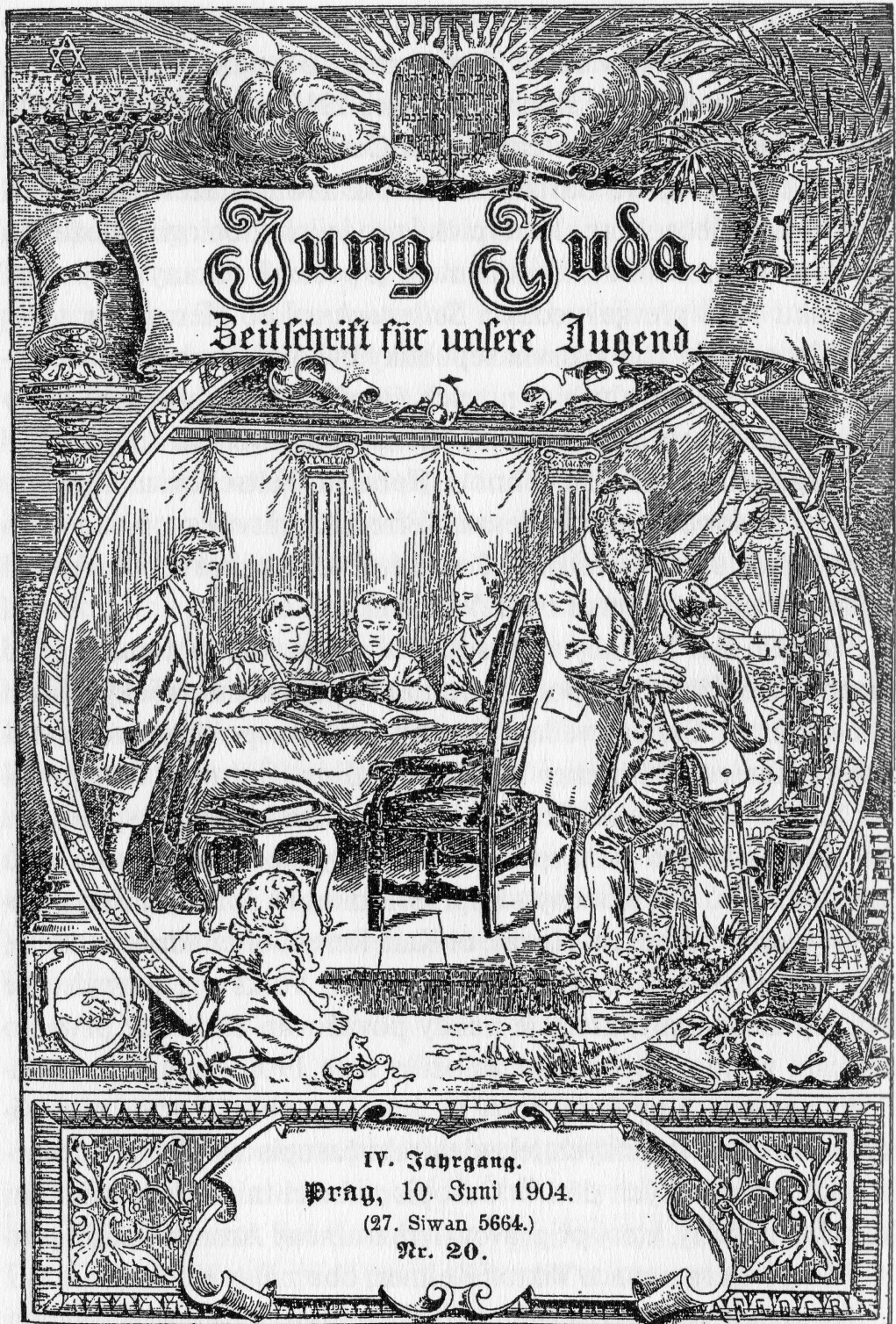
Obr. 12

Obr. 13

Obr. 14

Obr. 15

III. Sionistická propaganda

Jest povinností každého Žida,
přispívat podle svých sil na

NÁRODNÍ FOND ŽIDOVSKÝ.

Nejúctinnější podporou a podmínkou pro promyšlenou, dalekosáhlou kolonizaci je pravidelné sebezdanění, jež je povinností každého sionisty. Přspěvky sbírají a veškeré informace o N. F. Ž. dávají jeho sběrny, jež jsou ve všech větších místech, zvláště však

**Ústřední kancelář
Národního Fondu Židovského
v Československém státě v Praze
Růžová ulice 24.**

Telefon 9546. Účet pošt. spoř. 94581-9457.

Obr. 16 Výzva k přispívání do Židovského národního fondu, který vykupoval půdu v Palestině. Židovský kalendář, 1921.

Ne na mapě

...ste ve skutečnosti můžete jeti za Kč 100— do Palestýny, zúčastníte-li se pokladničkové soutěže Židovského Národního Fondu. Soutěž trvá od 15. července 1930 do 15. března 1931. Vylotované budou dvě cesty do Palestýny z účastníků soutěže, kteří v uvedeném období odvedou u svých pokladniček Kč 100— neb i více. Bližší u důvěrníků. Přihlášky k soutěži u důvěrníka v obci, nebo přímo u Židovského Národního Fondu, Praha I, Dlouhá 41.

Obr. 17. Upoutávka na soutěž o cestu do Palestiny. Židovské zprávy, 1930.

POZOR! LOTERIE KKL!

Tah neodvolatelně 30. června!

Hlavní výhra: Kč 100.000—
Druhá výhra: Kč 30.000—

Objednávky: Keren Kayemeth Leisrael, Praha I, Dlouhá 41

Obr. 18
Poutač na loterii uspořádanou v roce 1935 za účelem získání financí pro nákup půdy v Palestině.

IV. Obrazový materiál - Hagibor

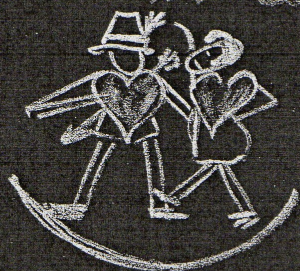
Obr. 19

Ženy před startem při klubovém mistrovství Hagiboru v lesních běžích, které byly pořádány 1. března 1936 v Krči ve třech kategoriích. ŽMP

Obr.19 List z kroniky. ŽMP

Das sind kleine Konditionen
 die werden nicht sein
 und freuen für dich
 Man ist so viel, wie könnt es sonst sein,
 dass Heine stolzt über einen Scherstein.
 Und sollst die Schauf in der Hand
 Die Erde (Viel) die Stufe manalt.
 Sie hält den Fuß für die Hand,
 das Auge ist alles Interakt.

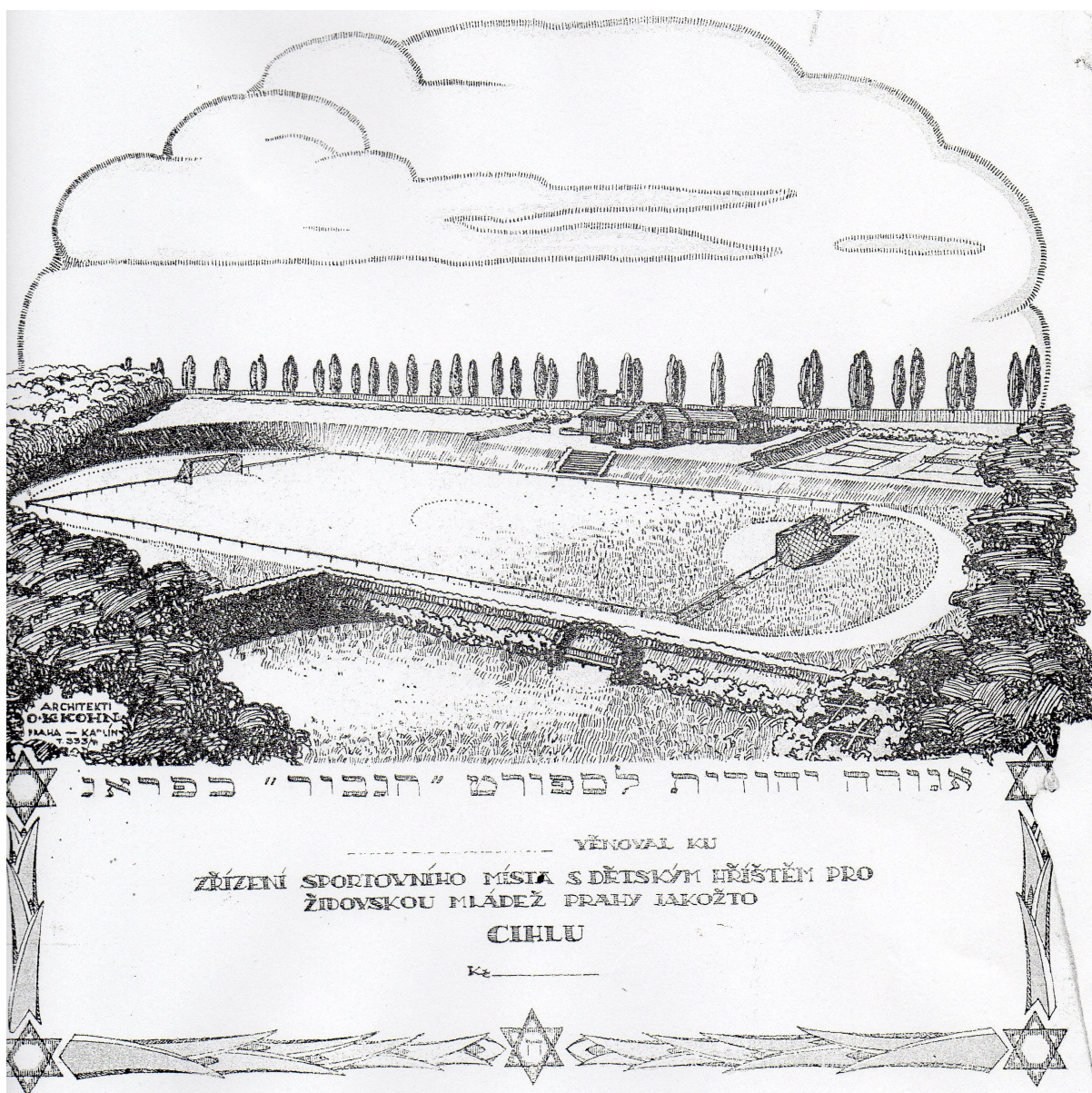
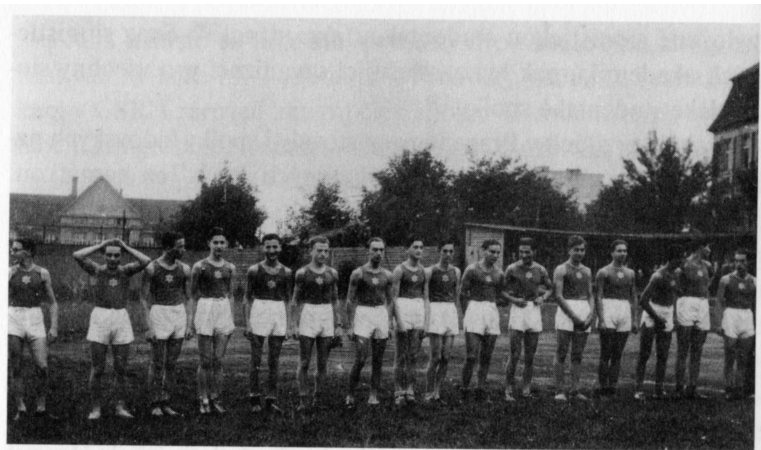
Staub wirbelt und die Füsse
 stampfen,
 Bei Horra meine Körper
 dampfen.

Ein zweifelhafte Entzücken,
 So hoch auf einem Rücken
 Und noch dazu im
 Bücken.

Obr.20 Listy z kroniky. ŽMP

Obr. 21 Fotbalisté Hagiboru nastoupení před utkáním se Slávií v roce 1937. ŽMP

Obr. 21 Upomínkový list pro dárcy, kteří přispěli na stavbu stadionu ve Strašnicích. ŽMP

V. Místa setkání

Obr. 22 – 29

Reklamy na kavárny a obdobná zařízení, kde se Židé setkávali, uveřejněná v židovském tisku.

KAVARNA
CENTRAL
PRAHA I., na Příkopě.
Středisko židovské inteligence.

Nová rodinná kavárna
ASCHERMANN
v domě Beth Haam, Dlouhá tř 41 / Tel. 27430

///

Skýtá: 300 časopisů, klubovny, dvě síně pro hostiny, nejlepší ventilaci Prahy a pobyt v nejpříjemnější společnosti

DOPORUČUJEME

svým stoupencům tyto hotely,
kavárny a restaurace, ve
kterých je vyložen náš list.

PRAHA.

Hotely: »Bristol«, Dlouhá třída.
»Paříž«, Pařížská.

Restaurace: Hackel, Václavské náměstí.
Kreibichova, Dlouhá tř.
Piskáček, Příkopy.
»U prince«, Staroměstské náměstí.

Kavárny:

Akademická	Vodičkova,
Arco	Hybernská,
»Bristol«,	Jindřišská,
Brezinová	Kr. Vinohrady,
City	Mikulášská,
Corso	Příkopy,
Edison	Příkopy,
»U Kolkovny«	ul. U kolkovny,
Louvre	Ferdinandova
Merkur	Eliščina tř.,
Sport	Komenského nám.,
Štěpán	Václavské nám.,
Viedeňská	Příkopy,
Tůmova	Lazarská,
Union,	Ferdinandova.

BENEŠOV u Pr.: hotel »Pošta«.

BRNO: hotel »Slavia«.

BROD NĚMECKÝ: hotel »U bílého koně«.
Hotel Moravec.

BUĎEJOVICE ČESKÉ: hotel »U slunce«.
restaurace »U Vollbrechtů«.

HORA KUTNÁ: hotel Moravec.

HRADEC KRÁLOVÉ: Grandhotel.

KLATOVY: hotel »U bílé růže«.
Kavárna »Slavie«.

KOLÍN: restaurace »Na hořejším ostrově«.

KOSTELEČ ČERVENÝ: hot. »U černého
kruhu«.
Hotel »U modré hvězdy«.

KRALUPY: hotel »Vorlický«.

LOUNY: hotel »Union«.

PARDUBICE: hotel »Veselka«.

PELHŘIMOV: hotel Procházka.

PÍSEK: hotel »U zlatého kola«.

PLZEŇ: Hotel »Waldeck«.

»Zlatý orel«.

»U Ledeckých«.

PŘESTICE: hotel »U císaře rakouského«.

RAKOVNÍK: hotel »U zlaté koruny«.

ROKYCANY: hotel »U černého orla«.

VLAŠIM: hotel »U Karla IV.«

ZBIROH: hotel »U slunce«.

Kavárna Edison

Příkopy.

Majitel Julius Turnovský.

Kavárna — **„ARCO“** — Restaurace

Hybernská ul.

130

Menu 8— Kč.

B. Havelka.

Taneční bar **„ASTORIA“** *Praha, Ovocný trh.*

נשר

HOTEL BRISTOL, PRAHA I.

Tel. 208-2-3. **DLOUHÁ TRÍDA 21.** Tel. 208-2-3.

Prvotřídní kuchyně. Vína. Plzeňské pivo.

Cizinecké pokoje, pro cestující sleva. — Pět sálů pro konání svatebních hostin a zábav. — Místnosti pro spolky a společnosti. — Oddávací síň.

URANIE

zahradní velkorestaurace
v Praze VII, telefon 362-94.

Stanice elektr. dráhy 8 a 18.

Prvotřídní kuchyně a nápoje, pivo a vína doporučuje

V. O. Blažek, dříve vrchní kuchař u Lipperta.

Ve čtvrtek společenský večer, v neděli velký koncert.

Hostiny — taneční parket.

Abstrakt

HRONOVÁ, K. *Volnočasová a spolková činnost pražských Židů od konce 19. století do roku 1939*. České Budějovice, 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce J. Samohýl.

Klíčová slova: Židé, volný čas, volnočasové aktivity, spolky, spolková činnost, studentské spolky, mládežnická hnutí, židovský sport, sociální péče, judaismus, Praha

Tato diplomová práce se zabývá pražskými Židy a jejich volným časem v období od konce 19. století do roku 1939. Zaměřuje se na spolkovou činnost a volnočasové aktivity organizované Židovskou náboženskou obcí v Praze a dalšími oficiálními židovskými organizacemi, které měly vliv na jednotlivé spolky. Jedná se především o ty, které se zaměřovaly na vzdělání, sociální práci, umění, sport a skauting. Práce ukazuje, čemu se věnovaly jednotlivé typy skupin a co organizovaly pro veřejnost. Autorka zároveň nastiňuje, které aspekty judaismu mohou ovlivňovat volný čas Židů a co o některých aktivitách vypovídá Tóra a Talmud. V závěru shrnuje specifika trávení volného času Židů žijících v první polovině 20. století v Praze a situaci hodnotí z pohledu náboženství a tradice.

Abstract

Leisure-time and society activities of Jews living in Prague from the end of 19th century to 1939.

Key words: Jews, free time, leisure-time activities, societies, society activities, student's clubs, youth clubs , jewish sport, social care, judaism, Prague

The study deals with Prague Jews and their free time in the period between the end of 19th century and the year 1939. It focuses on society and leisure-time activities organized by Jewish Religious Community in Prague and other official jewish establishments, which influenced particular societies. It means especially those, which focused on education, social work, culture, sport and scouting. The thesis shows what the particular kinds of groups were doing and what organized for their members and also for the public. The author also indicates which aspects could influence Jewish free time activities and what the Old Testament and Talmud say about some leisure-time activities. In the end, she summarizes the specifics how the Jews who lived in the first half of 20th century in Prague were spending free time and evaluates the situation with respect to religion and tradition.